

HET MINISTERIE VAN RELIGIEUZE ZAKEN
REPUBLIEK INDONESIA

RELIGIEUZE GEMATIGDHEID

ONDERZOEK, ONTWIKKELING EN TRAININGSBUREAU
HET MINISTERIE VAN RELIGIEUZE ZAKEN
REPUBLIEK INDONESIA

RELIGIEUZE GEMATIGDHEID

Copyright 2020 door Research, Development, Training en Education Agency

Het ministerie van Religieuze Zaken

Gepubliceerd door:

**BADAN LITBANG DAN DIKLAT KEMENTERIAN AGAMA RI
(ONDERZOEK, ONTWIKKELING, OPLEIDING EN ONDERWIJS
AGENTSCHAP HET MINISTERIE VAN RELIGIEUZE ZAKEN
REPUBLIEK INDONESIA)**

Gedung Kementerian Agama

Jln. MH. Thamrin No. 6, Lt. 18, Jakarta Pusat, 10340

Telp. : +62-21-3920663, 3920668

Email : sisinfobalitbangdiklat@kemenag.go.id

Website : www.balitbangdiklat.kemenag.go.id

Het Auteursrecht is Wettelijk Beschermd

Eerste Druk, Oktober 2022

Het Redactieteam van Het Centrum voor Onderzoek en Ontwikkeling van De Begeleiding van de Religieuze Gemeenschap, Het Ministerie van Religieuze Zaken De Vertaalteams: Syahril Siddik and Mark P. van de Water

Catalogus in uitgave

Agentschap voor onderzoek, ontwikkeling, opleiding en onderwijs van het Ministerie van Religieuze Zaken van de Republiek Indonesië
Religieuze moderatie / door onderzoek, ontwikkeling, training en onderwijs van het ministerie van Religieuze Zaken van de Republiek Indonesië.

- 1e druk. - Jakarta: Ministerie van Religieuze Zaken van de Republiek Indonesië, 2022. xvi, 166 pages; 14,5 x 20.5 cm

1. Religieuze gematigdheid
2. Religieuze harmonie

ISBN: 978-979-797-391-9

SAMENVATTING

HET doel van dit boek is om de wat-, waarom- en hoe-vragen met betrekking tot religieuze gematigdheid te beantwoorden. Wat is religieuze gematigdheid? Waarom is het belangrijk? En hoe is dit te implementeren?

Er zijn drie kernpunten om deze bovenstaande drie vragen te beantwoorden, namelijk: Conceptuele Studie van Religieuze Gematigdheid; Empirische Ervaring van Religieuze Gematigdheid; en de Strategie voor het Versterken en Implementeren van Religieuze Gematigdheid.

Het eerste deel bevat de conceptuele uitleg gerelateerd aan religieuze gematigdheid, beginnend bij zijn definitie, basiswaarden en principes, de bronnen van referenties in verschillende religieuze tradities, en indicatoren. In dit deel is de discussie over eerlijke, gebalanceerde, aanpassende, inclusieve en tolerante principes een belangrijk punt als indicator van gematigdheid.

Het tweede deel bespreekt de achtergrond en de socioculturele context van de belangrijkheid van religieuze gematigdheid en geeft voorbeelden van de implementatie hiervan in de empirische ervaring in de Indonesische

maatschappij. Gematigdheid is gebruikt als een perspectief in alle dagelijkse religieuze gebruiken.

Ten slotte, het derde deel brengt in kaart welke stappen er nodig zijn om religieuze gematigdheid te versterken en te implementeren. Deze versterking heeft als doel om structureel te pleiten voor religieuze gematigdheid als een nationaal programma; het biedt een perspectief voor zowel individuen als instituties.

Het versterken van religieuze gematigdheid wordt uitgevoerd door middel van drie kernstrategieën: ten eerste, het verspreiden van het idee, kennis en het begrip voor religieuze gematigdheid binnen alle lagen van de maatschappij; ten tweede, het institutionaliseren van religieuze gematigdheid in verbindende programma's en beleid; en ten derde, het integreren van de formulering van religieuze gematigdheid in het Nationaal Middellange Termijn Ontwikkelingsplan (Rencana Pembangunan Jangka Menengah Nasional – RPJMN) voor het jaar 2020-2024.

Deze structurele strategie complementeert en versterkt andere stappen die al zijn genomen in het verleden, dit vereist steeds vaker een versterking door middel van het faciliteren van vergaderingen tussen groepen mensen om de waarden, de inclusiviteit en tolerantie, bijvoorbeeld, in de vorm van een interreligieuze dialoog te verwerken.

Dit boek zal naar verwacht door zoveel mogelijk mensen worden geraadpleegd die een harmonieus en vredig leven in diversiteit wensen. Dit boek over Religieuze Gematigdheid

moet van iedereen zijn; niet alleen van degenen die tot een bepaalde religie behoren. Hopelijk!

OPMERKINGEN

VAN DE MINISTER VAN RELIGIEUZE ZAKEN VAN DE REPUBLIEK INDONESIA

INDONESIA is een land met een grote heterogeniteit met betrekking tot etniciteit, taal en religie. Een groot land, Indonesië, dat zich houdt aan de Pancasila ideologie, heeft sociale troeven nodig voor deze verschillen. Een onderdeel dat naar verwachting sterk zal bijdragen is de religie. De Indonesische maatschappij heeft harmonie in het religieuze leven nodig als belangrijk onderdeel voor de nationale ontwikkeling.

Het Ministerie van Religieuze Zaken, als de ruggengraat van de overheid in het beheren van religieuze gemeenschappen, heeft een nauwkeurig middel nodig om religieuze harmonie te bewerkstelligen. Een poging van het Ministerie van Religieuze Zaken om een harmonieus religieus leven te scheppen is om het concept van Religieuze Gematigdheid onder de belangstelling te brengen. Religieuze gematigdheid is een gedeelde verplichting om een balans te krijgen waarbij elk lid van de maatschappij, ongeacht stam, etniciteit, religie en politieke keuzes geacht wordt om elkaar te respecteren en te blijven leren om zichzelf

te trainen in het beheren en het overwinnen van verschillen tussen hen.

Religieuze gematigdheid als sleutelwoord in het religieuze leven wordt nog steeds herhaald door het Ministerie van Religieuze Zaken. Het groeiende publieke besef van religieuze gematigdheid benadrukt tegelijkertijd dat religieuze gematigdheid niet alleen een theorie is en een utopie binnen een vacuüm. Om dit doel te bereiken, is dit boek over “Religieuze Gematigdheid” uitgegeven als een poging om de concepten over religieuze gematigdheid helder te beschrijven voor alle lagen van de maatschappij.

De socialisatie van religieuze gematigdheid is al uitgevoerd in de afgelopen vier jaar. Het mainstream maken van religieuze gematigdheid heeft ook plaats gevonden en wordt nog steeds gedaan. Behalve dit punt te maken voor elke religieuze maatschappij, moet deze poging een integraal deel worden van het nationale ontwikkelingsbeleid. Gelukkig heeft ons harde werk zijn vruchten afgeworpen aangezien religieuze gematigdheid een onderdeel is geworden van het Nationale Beleid en Strategie in het RPJMN 2020-2024 wat het mandaat is geworden van het Ministerie van Religieuze Zaken. Wij hopen dat religieuze gematigdheid een integraal onderdeel kan worden van de mentale revolutie strategie en de culturele ontwikkeling in een poging om de kwaliteit en de concurrentie te bevorderen.

Deze Engelse versie zal naar verwacht het bereik vergroten van de internationale gemeenschap met betrekking tot religieuze gematigdheid. Behalve een handboek voor agenten van religieuze gematigdheid is dit boek ook in staat om

onderdeel te worden van de discussie door academici en sociale wetenschappers in verschillende delen van de wereld voor het belang van de verschillende religieuze maatschappijen in de wereld.

Onze dank gaat uit naar Bapak Lukman Hakim Saifuddin, de voormalige Minister van Religieuze Zaken/ initiatiefnemer voor Religieuze Gematigdheid, het Research, Development en Trainingsbureau en andere gerelateerde partijen die hard hebben gewerkt om dit boek te bewerkstelligen. Hopelijk is dit boek effectief in het bevorderen van religieuze gematigdheid en het modereren van de gemeenschap op religieus vlak.

Jakarta, Oktober 2022

**Minister van Religieuze Zaken
Republiek Indonesië**

H.Yaqut Cholil Qoumas

Introductie

Hoofd Onderzoek, Ontwikkeling en Trainingsbureau Ministerie van Religieuze Zaken Republiek Indonesië

ALHAMDULILLAH, wij zijn erg dankbaar voor de publicatie van dit boek in het Engels over Religieuze Gematigdheid. Het schrijven van dit boek is een antwoord op het Onderzoek, Ontwikkeling en Trainingsbureau, van het Ministerie van Religieuze Zaken, Republiek Indonesië om religieuze gematigdheid te bevorderen in verschillende kringen. Naar verwachting zal dit boek de internationale gemeenschap meer bewustzijn geven op het gebied van religieuze gematigdheid, zijn context, en de reden voor het belang hiervan in het religieuze leven, als wel als de maatregelen die genomen zijn om dit af te dwingen, voornamelijk in de context van de Indonesische gemeenschap. De vertaling van dit boek ging door verschillende fasen. Een vertalingsteam van PPIM heeft de eerste fase uitgevoerd, de tweede fase werd uitgevoerd door een vertaler van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Aria Nakissa van Washington University, USA.

Wij spreken onze hoogste waardering uit voor het nederlandse vertaalteam van dit boek, Mark P. van de Water en Syahril Siddik. Zij zijn Muhammad Adlin Sila, Yusti Priyantari (Ministerie van Buitenlandse Zaken), Aziz Awaludin (PPIM) en Abdul Haris. Zij werden bijgestaan door een technisch team, bestaande uit Rizki Riyadu Topik en Haris Burhani. Wij hopen dat dit boek kan dienen als een referentiedocument voor religieuze gematigdheid als deel van de culturele diplomatiestrategie.

Jakarta, Oktober 2022

**Plt.Hoofd Onderzoek,
Ontwikkeling en Trainingsbureau
Ministerie van Religieuze Zaken**

Prof. Dr. H. Amin Suyitno, M.Ag.

INHOUD

Samenvatting	iii
Opmerkingen van De Minister van Religieuze Zaken van De Republiek Indonesië	vii
Introductie, Hoofd Onderzoek, Ontwikkeling en Trainingsbureau Ministerie van Religieuze Zaken, Republiek Indonesië	xi
Inhoud	xiii

PROLOOG

Lukman Hakim Saifuddin, De Minister van Religieuze Zaken van De Republiek Indonesië (2014-2019).....	1
---	----------

Het Eerste Deel

CONCEPTUELE STUDIE VAN RELIGIEUZE GEMATIGDHEID	15
A. Definitie en Beperking van Gematigdheid	15
B. Basisprincipes van Gematigdheid: Gerechtigheid en evenwicht	19

C. De Basis van Gematigdheid in de Tradities van Verschillende Religies	24
D. Indicatoren voor Religieuze Gematigdheid	42
E. Gematigdheid Tussen het Linkse Extremisme en het Rechtse Extremisme	48

Het Tweede Deel

EMPIRISCHE ERVARINGEN VAN RELIGIEUZE GEMATIGDHEID 55

A. De Context van Een Multiculturele Gemeenschap	56
B. Sociaal-culturele Hoofdstad van Religieuze Gematigdheid	65
C. Religieuze Gematigdheid om te Versterken Actief Tolerantie	82
D. Religieuze Gematigdheid voor Geweldloosheid..	89
E. Religieuze Gematigdheid in het Tijdperk van Digitale Disruptie	93

Het Derde Deel

STRATEGIE IN HET VERSTERKEN EN IMPLEMEN TEREN VAN RELIGIEUZE GEMATIGDHEID 103

A. Religieuze Gematigdheid in De Ministerie van Religieuze Zaken	112
B. Socialisatie op Religieuze Gematigdheid- Vertelling	115

C. Institutionaliserings en Implementatie van Religieuze Gematigdheid	124
D. Integratie van Religieuze Gematigdheid in RPJMN 2020-2024	134
E. Strategisch Plan van De Ministerie van Religieuze Zaken	146
EPILOOG	161

PROLOOG

Lukman Hakim Saifuddin, De Minister van Religieuze Zaken van De Republiek Indonesië (2014-2019)

DIT BOEK bestaat om religieuze gematigdheid (religious moderation) uit te leggen, en om de vraag te beantwoorden, wat wordt bedoeld met religieuze gematigdheid? Waarom is religieuze gematigdheid belangrijk in de context van het religieuze leven in Indonesië in het bijzonder? En wat is de mogelijke aanpak of strategie bij het implementeren van religieuze gematigdheid, zodat religieuze gemeenschappen gematigd worden?

In het kort, kan hier worden uitgelegd dat de term gematigd een bijvoeglijk naamwoord is, afgeleid van het woord gematigdheid, wat niet radicaal of overdreven rechts of links betekent. In het Indonesisch wordt het dan het woord *moderasi*, dat in het officiële Indonesische woordenboek (KBBI) wordt gedefinieerd als het verminderen van geweld, of het vermijden van extremisme.

In KBBI, wordt ook uitgelegd dat het woord *moderasi* afkomstig is van het Latijnse *moderatio*, wat binnen redelijke grenzen betekent; niet te veel (niet meer of minder). Dus, wanneer het woord moderatie wordt afgewisseld met het woord

religie, en religieuze gematigdheid wordt, betekent de term verwijzen naar de houding van het verminderen van geweld, of het vermijden van extremen in religieuze praktijken.

Dus, dit hele boek zal dus een uitleg bevatten van de betekenis van gematigdheid en gematigdheid in religieuze contexten, zodat het goed begrepen kan worden door alle religieuze gemeenschappen. Deze verklaring is belangrijk omdat religieuze gematigdheid eigenlijk de essentie van religie is, en de implementatie ervan wordt een noodzaak in de context van een pluralistische en multiculturele samenleving zoals Indonesië, omwille van het creëren van intra- en interreligieuze harmonie.

Indonesische Pluraliteit en Diversiteit

Voor het Indonesische volk wordt aangenomen dat diversiteit wordt voorbestemd. Diversiteit werd niet gevraagd, maar werd gegeven door God Die Schiep, niet om te onderhandelen, maar om te worden genomen (als vanzelfsprekend beschouwd). Indonesië is een land met een diversiteit aan etniciteit, culturen, talen en religies die bijna ongeëvenaard is in de wereld. Naast de zes religies die het meest door de gemeenschap worden omarmd, zijn er honderden of zelfs duizenden stammen, lokale talen en scripts en lokale overtuigingen in Indonesië. Verwijzend naar de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (BPS) in 2010, was het totale aantal stammen en sub stammen in Indonesië 1331, hoewel dit aantal in 2013 werd geclassificeerd door BPS, in samenwerking met het Instituut voor Zuidoost-Aziatische studies (ISEAS), waardoor het 633 grote tribale groepen werd.

Wat het aantal talen betreft, heeft de Taalraad in 2017 ook 652 regionale talen in Indonesië in kaart kunnen brengen en verifiëren, exclusief het dialect en de sub dialect. Sommige van deze regionale talen hebben van nature hun eigen schrifttypen, zoals Javaans, Oud-Javaans, Soendanees, Oud-Soendanees, Pegon, Maleis of Jawi Arabisch, Bugis Makassar, Lampung en anderen. Sommige van deze scripts worden gebruikt door meer dan één verschillende taal, zoals het Jawi-schrift dat ook wordt gebruikt om Atjehese, Maleis, Minangkabau en Wolio-talen te schrijven.

Hoewel de religies die het Indonesische volk het meest omarmd en beoefend worden als een manier van leven, zes religies tellen, namelijk: islam, christendom, katholicisme, hindoeïsme, boeddhisme en confucianisme, maar deze religieuze overtuigingen van sommige Indonesische mensen worden ook uitgedrukt in honderden voorouderlijke religies en aanhangers vertrouwen. Het aantal gelovigen of lokale religieuze groepen in Indonesië kan oplopen tot honderden of zelfs duizenden.

Gezien de realiteit van de diversiteit van de Indonesische samenleving, zijn de opvattingen, overtuigingen en belangen van elke burger van de natie ongelooflijk divers, ook in religie. Gelukkig hebben Indonesiërs één verenigende taal, het Indonesisch, zodat diversiteit van overtuigingen nog steeds kan worden gecommuniceerd en begrip tussen elkaar kan worden bevorderd. Toch gebeurt frictie door het verkeerd managen van diversiteit niet altijd.

Vanuit religieus oogpunt is diversiteit een geschenk en de wil van God; als God het gewild had, zou het zeker niet moeilijk zijn geweest om Zijn dienaren uniform en identiek te maken. Maar Hij verlangt blijkbaar dat het menselijk ras divers, tribaal, nationalistisch is, streeft naar een dynamisch leven, van elkaar leert en elkaar leert kennen. Daarin schuilt de schoonheid van diversiteit. We moeten dankbaar zijn voor de diversiteit van het Indonesische volk.

Naast verschillende religies en overtuigingen zijn er in elke religie ook verschillende interpretaties van religieuze leringen, vooral met betrekking tot religieuze praktijken en rituelen. Over het algemeen heeft elke interpretatie van religieuze leringen aanhangers die beweren en geloven in de waarheid van de interpretaties die ze praktiseren.

In de islam zijn er bijvoorbeeld verschillende *fiqh*-rechtsscholen die variëren in fatwa over de wet en de ordelijke uitvoering van een ritueel van aanbidding, ook al omvat het ritueel zelfs basisleringen, zoals de rituelen van gebed, vasten, *zakat*, pelgrimstocht en anderen. Die diversiteit ontstond samen met de ontwikkeling van de islamitische leer in verschillende tijden, tijdperken en contexten. De islamitische traditie houdt in dat er universele leringen zijn die definitief zijn (qaṭ'i), niet veranderen (ṣawabit), en er zijn leringen die flexibel zijn, veranderen (ẓanni) volgens de context van de tijd en het tijdperk. Religies anders dan de islam hebben ongetwijfeld ook verschillende interpretaties van hun leringen en tradities.

Kennis over dingen die niet kunnen veranderen en dingen die kunnen veranderen in de leringen van elke religie is

ongelooflijk belangrijk voor de aanhangers van hun respectieve religies, omdat het de kennis van diversiteit is die een religieuze aanhanger in staat stelt een middenweg (gematigd) te nemen als de beschikbare keuze van waarheid en interpretatie niet compatibel is. Extreme houdingen ontstaan meestal wanneer een religieuze aanhanger zich niet bewust is van alternatieve interpretatieve waarheden. In deze context wordt religieuze gematigdheid erg belangrijk om te worden gebruikt als een perspectief in religie.

In Indonesië, in een tijdperk van open democratie, worden de verschillen in opvattingen en belangen tussen de zeer diverse burgers zo beheerd dat alle aspiraties dienovereenkomstig kunnen worden gekanaliseerd. Ook in religie garandeert onze grondwet de vrijheid van religie om religieuze leringen te omarmen en te praktiseren in overeenstemming met hun respectieve overtuigingen en interpretaties.

De ideologie van ons land, Pancasila, legt sterk de nadruk op het creëren en handhaven van harmonie tussen religieuze gemeenschappen. Indonesië is zelfs een voorbeeld geworden voor veel landen in de wereld in termen van het succesvolle beheer van de diversiteit van culturen en religies, en wordt als succesvol beschouwd in termen van het harmoniseren van de manieren van religieuze zaken en de staat. Conflicten en sociale wrijving op kleine schaal komen nog steeds vaak voor, maar we zijn er altijd in geslaagd om conflicten vreedzaam op te lossen en terug te keren naar het bewustzijn van het belang van eenheid en integriteit als een grote natie, een natie die door de wil van de Schepper is begiftigd met diversiteit.

We moeten echter waakzaam blijven. Een van de ernstigste bedreigingen die ons als natie kan verdelen, is op religie gebaseerd conflict, vooral die welke gepaard gaan met gewelddaden. Waarom? Omdat religie, waar en wanneer dan ook, de aard heeft van partijdigheid die geladen is met emotionele inhoud en hoge subjectiviteit, resulteert het bijna altijd in een emotionele band met haar aanhangers. Zelfs voor fanatici is religie een heilig, gewaardeerd en vereerd 'ding'. In plaats van te leiden tot een vreedzaam en geruststellend leven, leidt extreem fanatisme ten opzichte van de waarheid van religieuze interpretaties vaak tot vijandigheid en ruzies tussen aanhangers.

Op religie gebaseerde conflicten kunnen verschillende groepen of scholen van dezelfde religie overkomen (sektarisch of intra-religieus), of voorkomen in verschillende groepen in verschillende religies (gemeenschappelijk of interreligieus). Meestal wordt het begin van een religieus conflict veroorzaakt door elkaars interpretaties en opvattingen van de religie de schuld te geven, zich rechtvaardig te voelen en weerstand te bieden aan de religieuze interpretaties en opvattingen van andere mensen.

We moeten leren van de bittere ervaringen van sommige landen waar het leven chaotisch is en in sommige gevallen wordt bedreigd met de ontbinding van de staat als gevolg van sociaal-politieke conflicten als gevolg van verschillende religieuze interpretaties. Diversiteit, in welke context dan ook, vereist verschillen, en verschillen overal brengen altijd potentiële conflicten naar voren. Als het niet goed wordt beheerd en verstandig wordt gereageerd, kan het potentieel voor deze

conflicten leiden tot extreme houdingen bij het verdedigen van de interpretatie van de waarheid van de verschillende versies van elke aanhangers-groep.

De destructieve kracht van conflicten die gebaseerd is op de verschillen over de claims van religieuze interpretatie zal zeker nog krachtiger zijn, gezien het kenmerk van religie dat de diepste emotionele krochten in elke menselijke ziel raakt. In feite zijn de betwiste verschillen niet zelden beperkt tot de waarheid van religieuze interpretaties die door mensen worden geproduceerd en die beperkt zijn, niet de ultieme waarheid die de meest correcte interpretatie is en alleen door De Almachtige God wordt bezeten.

Om de situatie van religieuze diversiteit in Indonesië te beheersen, hebben we een visie en oplossing nodig om harmonie en vrede te creëren bij het uitvoeren van het religieuze leven, namelijk door religieuze gematigdheid te bevorderen, diversiteit van interpretaties te respecteren en niet gevangen te zitten in extremisme, intolerantie en geweld.

De geest van religieuze gematigdheid is om het ontmoetingspunt te vinden van twee extreme polen in religie. Aan de ene kant zijn er extreme religieuze aanhangers die geloven in de absolute waarheid van één interpretatie van een religieuze tekst, terwijl ze aannemen dat elke andere interpretatie een verkeerde interpretatie is. Deze groep wordt meestal de ultraconservatieve genoemd. Aan de andere kant zijn er ook religieuze mensen die tot het uiterste gaan in het vergoddelijken van de rede en de heiligheid van religie negeren, of de basisovertuigingen van hun religieuze leringen opofferen

omwille van tolerantie die niet geschikt is voor aanhangers van andere religies. Ze worden meestal extreme liberalen genoemd. Beide moeten worden gemodereerd.

Daarom, om religieuze gematigdheid als oplossing te maken, moeten we een correct begrip hebben van de betekenis van het woord. En daarom is dit boek over religieuze gematigdheid geschreven.

Meer dan dat, dit boek benadrukt ook dat de staat momenteel streeft naar het internaliseren van religieuze waarden aan de ene kant, evenals inspanningen om de diversiteit van religies en interpretaties van religieuze waarheid aan de andere kant te waarderen. Internalisering van religieuze waarden is bedoeld zodat religie altijd de spirituele, morele en ethische basis is in het leven van individuen, samenleving, natie en staat, terwijl respect voor de diversiteit van religieuze inzichten en praktijken bedoeld is om gematigd religieus leven aan te moedigen, om onze nationale inzet te versterken.

Waarom is Religieuze Gematigdheid Belangrijk?

Dit is een vraag die vaak wordt gesteld: waarom hebben wij, het Indonesische volk in het bijzonder, een perspectief van gematigdheid in religie nodig?

Over het algemeen, het antwoord dat diversiteit in religie ongetwijfeld onmogelijk te elimineren is. Het basisidee van moderatie is om te zoeken naar overeenkomsten en niet om verschillen aan te scherpen. Als verder uitgewerkt, zijn er ten minste drie belangrijke redenen waarom we religieuze gematigdheid nodig hebben:

Ten eerste, een van de essentiële kenmerken van religie het behoud van de menselijke waardigheid als een nobel schepsel dat door God is geschapen, inclusief het waken tegen het nemen van het leven van Zijn scheppingen. Elke religie draagt dus een missie van vrede en welvaart met zich mee.

Om dat te bereiken, presenteert religie altijd leringen over evenwicht in verschillende aspecten van het leven; religie leert ook dat het beschermen van mensenlevens een prioriteit moet zijn; het wegnemen van één leven is hetzelfde als het elimineren van de hele mensheid. Religieuze gematigdheid houdt menselijke waarden hoog.

Extremisten raken vaak verstrikt in religieuze praktijken in de naam van God en verdedigen alleen Zijn majesteit terwijl ze menselijke aspecten negeren. Extremisten zijn bereid om hun medemensen neer te zetten "in de naam van God", terwijl het behoud van de mensheid zelf een deel is van de kernleer van religie.

Sommige mensen maken vaak gebruik van religieuze leringen om de belangen van hun passies, basisinstincten te vervullen, en niet zelden ook om hun politieke verlangens te legitimeren. Uitbuitingsacties in naam van religie hebben ervoor gezorgd dat het religieuze leven uit balans is geraakt, neigend naar het extreme en buitensporige. Daarom is in dit geval religieuze gematigdheid belangrijk omdat het dient als een manier om religieuze praktijken in hun essentie te herstellen, en zodat religie echt functioneert om de menselijke waardigheid en waarden te behouden, niet in tegenstelling.

Ten tweede, duizenden jaren nadat religies werden geboren, is de menselijke bevolking enorm toegenomen en gevarieerd geworden, tribaal, nationaal, veelkleurig, verspreid in verschillende landen en regio's. Samen met de ontwikkeling en verspreiding van de mensheid, ontwikkelt en verspreidt religie zich ook. Eerdere wetenschappelijke werken geschreven in het Arabisch zijn niet langer voldoende om alle complexiteiten van humanitaire kwesties te accommoderen.

Ook religieuze teksten kennen meerdere interpretaties, de waarheid is vertakt; sommige religieuze aanhangers houden niet langer vast aan de essentie en aard van hun religieuze leringen, maar zijn eerder fanatiek over de interpretatie van de waarheid van de versie die ze kiezen, en soms is die interpretatie in overeenstemming met hun politieke belangen. Conflicten zijn dus onvermijdelijk. De complexiteit van het menselijk leven en religie komt voor in verschillende delen van de wereld, niet alleen in Indonesië en Azië, maar ook in andere delen van de wereld. Daarin ligt het belang van religieuze gematigdheid, om de vernietiging van de menselijke beschaving als gevolg van religieuze conflicten te voorkomen.

Ten derde, juist in de Indonesische context, is religieuze gematigdheid nodig als strategie om de Indonesische waarden te handhaven. Als een ongelooflijk heterogene natie waren de oprichters van de natie vanaf het begin succesvol in het doorgeven van één vorm van overeenkomst voor de natie en de staat, namelijk Pancasila in de Unitaire Staat van de Republiek Indonesië, die succesvol was in het verenigen van alle religieuze, etnische, taalkundige en culturele groepen. De grondleggers

waren het erover eens dat Indonesië geen religieuze staat is, maar religie niet scheidt van het dagelijks leven van zijn burgers. Religieuze waarden worden gehandhaafd, gecombineerd met de waarden van lokale wijsheid en gewoonten, sommige religieuze wetten worden geïnstitutionaliseerd door de staat, religieuze en culturele rituelen verweven met harmonie en vrede.

Dat is eigenlijk de identiteit van Indonesië, een land dat zeer religieus is, met een karakter dat beleefd, tolerant en in staat is om met diversiteit in dialoog te gaan. Extremisme en radicalisme zullen ongetwijfeld de gemeenschappelijke kenmerken van onze Indonesische waarden beschadigen, als ze worden toegestaan om te groeien. Daarom is religieuze gematigdheid erg belangrijk als perspectief.

Afgezien van de drie bovengenoemde punten, wordt religieuze gematigdheid begrepen als een gedeelde morele waarde die niet alleen relevant is voor individueel gedrag, maar ook voor de gemeenschap of instelling.

Gematigdheid is al lang een prominent aspect in de geschiedenis van de beschaving en de tradities van alle religies in de wereld. De leer van alle religies heeft de neiging om te verwijzen naar één enkelvoudig punt, namelijk het kiezen van het middenpad tussen twee extreme polen, en niet overdrijven, als de meest ideale kijk op religie.

De gelijkenis van de waarden van gematigdheid is waarschijnlijk ook de energie die de historische ontmoeting van twee belangrijke religieuze wereldleiders, paus Franciscus met de Hoge priester Al Azhar, Sheikh Ahmad elTayyeb, op 4 februari 2019 dreef. De bijeenkomst leverde een document op

over menselijke broederschap, dat als een van de belangrijkste boodschappen bevestigt dat onze gemeenschappelijke vijand vandaag de dag eigenlijk acuut extremisme is, het verlangen naar wederzijdse vernietiging, oorlog, intolerantie en haatdragende houdingen onder medemensen, allemaal in de naam van religie.

Een aantal gewelddadige incidenten in verschillende landen suggereren dat extremisme en terrorisme niet exclusief zijn voor één religie en geen plaats hebben in een religie. De dreiging van terreur en geweld is vaak het resultaat van de opvattingen, houdingen en extreme acties van een persoon in naam van religie. Tegelijkertijd kan een gematigde houding die de nadruk legt op rechtvaardigheid en evenwicht, uit iedereen voortkomen, ongeacht religieuze overtuiging.

Als pluralistisch en multicultureel land is Indonesië gevoelig voor op religie gebaseerde conflicten. Religieuze gematigdheid is nodig als een oplossing, zodat het een belangrijke sleutel kan zijn in het creëren van een religieus leven dat harmonieus, harmonieus, vreedzaam is en de nadruk legt op evenwicht, zowel in het persoonlijke leven, het gezin, de gemeenschap als in het leven van medemensen als geheel.

Meer dan dat, het perspectief en de praktijk van gematigdheid in religie zijn niet alleen nodig voor het Indonesische volk, maar ook voor de wereldwijde gemeenschap. Religieuze gematigdheid nodigt extreemrechts en extreemlinks, de ultraconservatieve en de liberale religieuze groepen uit om zowel gelijkheid als gemeenschappelijke grond in het midden te zoeken en een gematigde samenleving te worden.

Misverstand over Religieuze Gematigdheid

Gematigd is een woord dat vaak verkeerd wordt begrepen in de context van religie in Indonesië. Velen denken dat iemand die gematigd is niet standvastig, grillig of niet vroom de leringen van hun religie praktiseert. Gematigd wordt verkeerd begrepen als een compromis van religieuze theologische overtuigingen met aanhangers van andere religies.

Een gematigd persoon wordt vaak als onvolledig bestempeld, omdat men denkt dat hij niet bereid is om de hele leringen van de religie als een manier van leven op te nemen, en het gedrag van zijn religieuze leiders in alle aspecten van het leven nabootst. Gematigde religieuze mensen worden ook vaak als ongevoelig, onverschillig beschouwd of bieden geen verdediging wanneer bijvoorbeeld religieuze symbolen worden vernederd.

Een andere onjuiste veronderstelling die gebruikelijk is onder de mensen, is dat het kiezen van de kant van de waarden van gematigdheid en tolerantie in religie hetzelfde is als liberaal zijn en de basisnormen negeren die duidelijk in religieuze teksten zijn geschreven. In het religieuze leven in Indonesië worden gematigden vaak diametraal geconfronteerd met mensen die als conservatief worden beschouwd en vasthouden aan de leringen van hun religie.

Het onbegrip en stigma van gematigdheid in religie wordt waargenomen als gevolg van de opkomst van antipathie in gemeenschappen en hernieuwde moed om een gematigde of zelfs beschuldigende gematigdheid te worden genoemd.

Maar, is het waar dat gematigdheid echt op gespannen voet staat met religie? En is het waar dat gematigd zijn in religie betekent dat we de overtuigingen van onze religieuze leringen vermorzelen om de overtuigingen van andere religies te respecteren?

Het antwoord is natuurlijk van niet! Gematigdheid in religie betekent niet dat de basisprincipes of basisrituelen van de religie in gevaar worden gebracht om anderen te behagen die een ander religieus begrip of verschillende religies hebben. Religieuze gematigdheid is ook geen reden voor iemand om zijn religieuze leringen niet serieus te nemen. Aan de andere kant betekent gematigd zijn in religie vertrouwen hebben in de essentie van de leringen van de religie die het omarmt, die de principes van rechtvaardigheid en evenwicht onderwijst, maar de waarheid deelt voor zover het religieuze interpretaties betreft.

Het karakter van religieuze gematigdheid vereist openheid, acceptatie en samenwerking van elke verschillende groep. Daarom moet elk individueel nummer van een religie, ongeacht etniciteit, cultuur, religie en politieke affiliaties, bereid zijn om naar elkaar te luisteren en leren elkaars vermogen te oefenen om verschillen in religieus begrip tussen hen te beheren en te overwinnen.

Dit boek is dus niet alleen geschreven voor de hierboven beschreven doeleinden, maar wil ook het misverstand over de betekenis van gematigdheid in religie ophelderen.

Het Eerste Deel

CONCEPTUELE STUDIE

VAN RELIGIEUZE GEMATIGDHEID

A. Definitie en Beperking van Gematigdheid

HET WOORD "gematigdheid" komt uit het Latijn, moderatio, wat rechtvaardigheid betekent (niet over en niet ontbreken). Het woord wordt ook gedefinieerd als zelfbeheersing (van overmatige en uitgeputte attitudes). Kamus Besar Bahasa Indonesia (Great Dictionary of Indonesian Language) biedt twee betekenissen van gematigdheid, namelijk: 1) het verminderen van geweld en 2) het vermijden van extremisme. Wanneer men wordt beschreven als "matig" is de beschreven persoon van nature behaving, is meestal normaal en is niet extreem.

In het Engels wordt, het woord moderatie vaak afwisselend gebruikt met sommige woorden, zoals "gemiddeld", "kern", "standaard" of "niet-uitgelijnd". Over het algemeen betekent gematigd het bevorderen van evenwicht in termen van overtuigingen, moraal en karakter, zowel bij het behandelen van anderen als individuen als bij het omgaan met staatsinstellingen.

Bovendien is moderatie in het Arabisch bekend onder de term wasaṭ of wasathiyah, wat overeenkomt met tawassuth (midden), i'tidal (net) en tawazun (gebalanceerd). Mensen die het principe van wasathiyah toepassen, worden wasiṭ genoemd. Ook in het Arabisch wordt het woord wasathiyah geïnterpreteerd als 'de beste keuze'. Welk woord ook wordt gebruikt, ze impliceren allemaal dezelfde betekenis, dat is "rechtvaardig", wat in deze context betekent dat de middenwegpositie wordt gekozen uit verschillende extreme keuzes. Het woord wasiṭ is zelfs opgenomen in het Indonesische woord wasit (scheidsrechter) dat drie betekenissen heeft, namelijk: 1) bemiddelaar, tussenpersoon (in handel, zaken, enz.), 2) verzoener tussen de geschillen en 3) de leider in een wedstrijd.

Volgens Arabische taalexperts betekent het woord wasath ook 'alles wat goed is in overeenstemming met zijn object'. "Genereus" is bijvoorbeeld een houding tussen gierig en verspillend, "dapper" is een houding tussen laf (al-jubn) en vastberaden (tahawur), zoals te zien is in vele andere voorbeelden in het Arabisch.

Het tegenovergestelde van gematigdheid is overdaad, of tatharruf in het Arabisch, dat de betekenissen van extreem, radicaal en buitensporig bevat. Het woord extreem kan ook betekenen "uit de pas lopen, van begin tot eind gaan, omkeren, acties ondernemen/ de tegenovergestelde richting." In het Grote Woordenboek van de Indonesische taal wordt het woord extreem gedefinieerd als 'het einde, het hoogste en het luidste'.

In het Arabisch, zijn er ten minste twee woorden waarvan de betekenissen hetzelfde zijn als het woord "extreem" of *al-guluw*, en *tasyaddud*. Hoewel het woord *tasyaddud* niet letterlijk in de Koran wordt genoemd, zijn de afgeleiden ervan met andere woorden te vinden, bijvoorbeeld *syadid*, *syidad* en *asyadd*. Deze drie woorden zijn beperkt tot het basiswoord, dat 'hard' en 'stevig' betekent. Geen van de drie kan worden gezien als vertalingen van extreme of *tasyaddud*. In de context van religie verwijst het begrip "buitensporig" naar mensen die extreem zijn en de grenzen en bepalingen van de religieuze wet hebben overschreden.

Analoog gesproken, matiging vergelijkbaar met het bewegen van de rand naar het midden of de as (centripetaal) is. Omgekeerd is extremisme vergelijkbaar met het weggaan van het centrum of de as, naar de buitenste en extreme zijden (centrifugaal). Als een slinger is de bestaande beweging dynamisch, stopt niet aan één kant in de buitenrand en beweegt naar het midden. Het lenen van deze analogie, in de context van religie, gematigde houding is dus de keuze om een perspectief, houding en gedrag te hebben te midden van bestaande extreme keuzes, terwijl religieus extremisme een perspectief, houding en gedrag is dat verder gaat dan grenzen van gematigdheid in religieus begrip en praktijken. Daarom kan religieuze gematigdheid worden begrepen als perspectieven, houdingen en gedragingen van altijd gecentreerde posities innemen, altijd genoeg doen en niet extreem zijn in het beoefenen van een religie.

Er is inderdaad behoefte aan metingen, limieten en indicatoren om te bepalen of een bepaald perspectief, houding en religieus gedrag als matig of extreem wordt geclassificeerd. Metingen kunnen worden gedaan op basis van betrouwbare bronnen, zoals religieuze teksten, de grondwet van de staat, lokale wijsheid en consensus en collectieve overeenkomsten.

Religieuze gematigdheid moet worden begrepen als een evenwichtige religieuze houding tussen het beoefenen van de eigen religie (exclusief) en het respecteren van de religieuze praktijken van verschillende religies (inclusief). Deze evenwichtige of middenweg in religieuze praktijken zal onvermijdelijk overreactie op extremisme, fanatisme en revolutionaire attitudes bij het beoefenen van religieuze leringen voorkomen. Zoals eerder aangegeven, is religieuze gematigdheid de oplossing voor de aanwezigheid van de twee extreme polen in religie, een ultraconservatieve of extreemrechtse pool aan de ene kant en liberale of extreemlinkse pool aan de andere kant.

Religieuze gematigdheid is echt de sleutel tot het creëren van tolerantie en harmonie, zowel op lokaal, nationaal als mondiaal niveau. Gematigd zijn, door extremisme en liberalisme in religie te verwerpen, is de sleutel tot evenwicht, omwille van het behoud van de beschaving en het creëren van vrede. Op deze manier zijn religieuze gemeenschappen in staat om respectvol met elkaar om te gaan, verschillen te accepteren en in vrede en harmonie samen te leven. In multiculturele samenlevingen als Indonesië is religieuze gematigdheid geen keuze, maar een noodzaak.

B. Basisprincipes van Gematigdheid: Gerechtigheid en evenwicht

Een van de basisprincipes van religieuze gematigdheid is het bewaren van een evenwicht tussen twee uitersten, zoals het evenwicht tussen geest en openbaring, tussen het fysieke en het spirituele, tussen rechten en plichten, tussen individuele belangen en gemeenschappelijk welzijn, tussen verplichtingen en tussen religieuze teksten en de jurisprudentie van religieuze figuren, tussen ideeën en werkelijkheid, tussen verleden en toekomst.

De essentie van religieuze gematigdheid is rechtvaardigheid in het bekijken, naleven en promoten van alle bovengenoemde concepten. In het Grote Woordenboek van de Indonesische Taal betekent het woord "rechtvaardigheid": 1) eerlijkheid/onpartijdigheid, 2) voorstander zijn van de waarheid, en 3) rechtvaardig/mag niet willekeurig zijn. Het woord wasit (scheidsrechter), dat verwijst naar iemand die een wedstrijd leidt, wordt daarom conceptueel begrepen als iemand die niet bevooroordeeld is en die voor de waarheid is.

Het tweede principe, balans, is een term die manieren van denken, attitudes en toewijding beschrijft om altijd aan de kant van rechtvaardigheid, menselijkheid en gelijkheid te staan. De neiging tot evenwicht is niet hetzelfde als geen mening hebben. Evenwichtige mensen zijn standvastig, maar niet hard, omdat ze altijd aan de kant van gerechtigheid staan, maar hun voordeel is dat ze de rechten van anderen niet beroven en hen daarom schaden. Evenwicht wordt beschouwd als een manier om dingen

te doen die adequaat is, niet overdreven en niet ontbreekt, noch conservatief noch liberaal.

Mohammad Hashim Kamali (2015) legde uit dat het principe van evenwicht en rechtvaardigheid in het concept van gematigdheid (wasathiyah) betekent dat men bij het beoefenen van religie niet extreem moet zijn in zijn opvattingen, maar altijd moet zoeken naar gemeenschappelijke grond. Voor Kamali is wasathiyah een belangrijk aspect van de islam dat vaak wordt vergeten door moslims, terwijl wasathiyah de essentie is van de islamitische leer. Gematigdheid wordt niet alleen onderwezen door de islam, maar ook door andere religies. Bovendien is gematigdheid een deugd die sociale harmonie en evenwicht in het persoonlijke, gezins- en gemeenschapsleven aanmoedigt tot bredere menselijke relaties.

Beide waarden, rechtvaardigheid en evenwicht, zullen gemakkelijker worden gevormd wanneer drie hoofdkenmerken aanwezig zijn: wijsheid, zuiverheid en moed. Met andere woorden, gematigde houdingen in religie, die altijd het middenpad kiezen, zullen zekerder worden gerealiseerd wanneer iemand een voldoende breedte van religieuze kennis heeft om wijs te zijn, verleiding te weerstaan en daarom in staat is om oprecht te handelen zonder last en niet egoïstisch met zijn eigen interpretatie van de waarheid en daarom in staat om de interpretaties van anderen op te nemen, en om hun opvattingen over te brengen op basis van kennis.

In andere formuleringen zijn er drie voorwaarden voor het ontwikkelen van een gematigde houding bij het beoefenen van religie, namelijk: het hebben van een uitgebreide

kennis, het kunnen beheersen van je emoties om de grenzen niet te overschrijden, en altijd voorzichtig zijn. Om het te vereenvoudigen, kan de formulering van deze drie voorwaarden van religieuze gematigdheid worden uitgedrukt in drie woorden, d.w.z. deskundig, deugdzzaam en voorzichtig.

Om dieper uit te weiden, kunnen we verschillende andere kenmerken identificeren die moeten worden bezeten als een voorwaarde voor religieuze gematigdheid, zoals: de noodzaak om uitgebreide kennis te hebben over rituelen van aanbidding. Uitgebreide kennis van de wet van aanbidding in een religie zal het zeker gemakkelijker maken voor mensen om een alternatief te kiezen als men het nodig heeft, hoewel het principe natuurlijk is om de praktijk van religieuze rituelen niet te onderschatten. Deze methode geeft slechts prioriteit aan het principe van eenvoud in religie, zolang de implementatie ervan mogelijk is. Deze voorwaarde is inderdaad vrij moeilijk te bereiken omdat het ervan uitgaat dat mensen religieuze teksten op een alomvattende en contextuele manier begrijpen.

Enige tijd geleden was er bijvoorbeeld wijdverspreide oppositie tegen het mazelen Rubella (MR) -vaccin van religieuze groepen vanwege de religieuze onzekerheid die ermee gepaard ging, hoewel het vaccin nodig was om de verspreiding van mazelen en rodehond te voorkomen. Bovendien werd het MR-vaccin goedgekeurd door de fatwa nr. 33 van de Indonesische Raad van Ulama (MUI) van 2018, die de aanvaardbaarheid of toelaatbaarheid ervan vermeldt en is gebaseerd op de voorwaarden van syriadocumenten, competente deskundigenverklaringen en de afwezigheid van

halal (wettig) en heilig MR-vaccin tot nu toe. Het matigen van gezondheidsbelangen en religieuze overwegingen vereist zeker uitgebreide kennis die is afgeleid van verschillende meningen van religieuze leiders.

Door het verstrekken van religieuze kennis die voldoet aan de bovengenoemde criteria, zal een religieuze aanhanger gemakkelijk een open karakter hebben, vooral in het omgaan met diversiteit en verschillen. Dit is eigenlijk een van de essentiële kenmerken van religieuze gematigdheid. Voor een pluriforme en multiculturele samenleving als Indonesië wordt het perspectief van religieuze gematigdheid erg belangrijk, zodat alle leden van de samenleving in staat zijn om te praten over diversiteit, met betrekking tot religies, overtuigingen, levensbeschouwingen, wetenschappen en verschillende lokale tradities en gebruiken.

Religieuze gematigdheid vereist dat religieuze mensen zichzelf niet beperken, noch exclusief (gesloten), maar inclusief (open), versmolten (in een gemeenschap), aanpasbaar, associëren met verschillende gemeenschappen en levenslange leerlingen zijn - en in ruil daarvoor leraren zijn. Religieuze gematigdheid zal dus elke religieuze gemeenschap aanmoedigen om niet extreem en buitensporig te zijn in het omgaan met diversiteit, inclusief religieuze diversiteit en religieuze interpretatie, maar altijd rechtvaardig en evenwichtig te zijn, zodat ze in een wederzijdse overeenkomst kunnen leven.

Met betrekking tot de staat kan het principe van gematigdheid worden herleid tot de vroege dagen van de onafhankelijkheid waarin de grondleggers van de natie zich konden verenigen

ondanks het hebben van een verscheidenheid aan ideeën, politieke belangen, religies en overtuigingen. Iedereen verhuisde naar het midden en vond een gemeenschappelijke basis om gezamenlijk de vorming van de Republiek Indonesië als een wederzijdse overeenkomst te accepteren. De bereidheid om de Republiek Indonesië te accepteren als de laatste vorm van bestuur kan worden gecategoriseerd als een tolerante en gematigde houding.

Een moslimgeleerde, Ismail Raji al-Faruqi (overleden 1986), werkt de betekenis van evenwicht (tawazun) of "de gulden middenweg" uit als een houding om de twee onrendabele extreme polen te vermijden, terwijl hij probeert een gemeenschappelijke basis te vinden om zich bij hen aan te sluiten. Balanceren betekent aan de ene kant niet absoluut egoïstisch zijn en aan de andere kant niet absoluut sympathiek zijn voor andere mensen; het is eerder het nastreven van persoonlijk geluk aan de ene kant, en het behouden van gedeeld geluk aan de andere kant, enzovoort, enzovoort. Bij het balanceren moet men altijd een evenwichtige middenweg nemen (Kamali, 2015: 31).

In het tijdperk van technologische en informatieverstoring zoals nu, wanneer elk individu een stroom van informatie ervaart, kan het principe van rechtvaardige en evenwichtige religieuze gematigdheid ook worden gebruikt als een waarde die nuttig is voor het beheren van informatie en het minimaliseren van hoaxes; religieuze gematigdheid biedt lessen voor verstandig denken en handelen, niet fanatiek of blind geobsedeerd door één religieuze visie op één persoon of groep, zonder rekening te houden met de opvattingen van andere mensen of groepen.

C. De Basis van Gematigdheid in de Tradities van Verschillende Religies

Elke religie onderwijst totale onderwerping aan God, de Schepper. Deze onderwerping manifesteert zich in de bereidheid om Zijn leiding in het leven te volgen. De mens wordt alleen een dienaar van God, aanbidt anderen niet en is niet tot slaaf gemaakt van anderen. Dat is de essentie van de waarde van menselijke rechtvaardigheid als medemensen van God.

Mensen worden ook dienaren van God die het mandaat krijgen om de aarde te leiden en te beheren, als schepselen die zijn geschapen met de superioriteit van intelligentie. De aarde moet worden beheerd om wederzijdse voordelen te creëren. Dit is een van de belangrijkste en krachtigste visies op het leven die door religies worden onderwezen.

Vanwege menselijke beperkingen wordt de context van de reikwijdte van deze taak gemanifesteerd door de natie en de sate: hoe de aarde waarop mensen leven te beheren, zodat een gemeenschappelijk voordeel wordt bereikt, een rechtvaardige, welvarende en vreedzame natie en staat. Dit kader is in elke religie te vinden in de vorm van het geloof dat het liefhebben van je natie deel uitmaakt van het geloof. Het evenwicht tussen religie en nationaliteit wordt in feite een belangrijke hulpbron ten behoeve van de natie.

Religieuze gematigdheid is de meest geschikte waarde en praktijk gericht op het realiseren van de voordelen voor het land Indonesië. Gematigde, rechtvaardige en evenwichtige houdingen zijn de sleutel tot het beheren van onze diversiteit. Bij het dienen en ontwikkelen van de natie heeft elke Indonesische

burger gelijke rechten en plichten om een vreedzaam en harmonieus leven te bevorderen. Als dit doel wordt gerealiseerd, kan elke burger een complete Indonesische man en vrouw worden en tegelijkertijd een mens zijn die zijn of haar eigen religie volledig beoefent.

Zoals eerder besproken, behoort de doctrine van gematigd zijn niet tot slechts één bepaalde religie, maar bestaat deze in de tradities van verschillende religies en zelfs in de wereldbeschaving. Rechtaardigheid en evenwicht, zoals eerder besproken, worden ook sterk ondersteund door alle religieuze leringen. Er is geen religieuze leer die geweld bevordert of extremistisch gedrag inprent.

De leer van *wasathiyah*, zoals is uitgelegd, is een van de kenmerken en essentiële kenmerken van de religieuze doctrine. Het woord heeft ten minste drie betekenissen, namelijk: 'midden', 'gewoon' en 'beste'. Deze drie betekenissen staan niet noodzakelijkerwijs op zichzelf of zijn niet gerelateerd aan elkaar, omdat de houding ten opzichte van het midden vaak rechtaardigheid en het beste alternatief weerspiegelt.

Een voorbeeld dat in het dagelijks leven goed te begrijpen is, is het woord *wasit* (referee). Een *wasit* is iemand die een spel bemiddelt dat van hem of haar eist dat hij of zij altijd eerlijk is en beslist wat het beste is voor alle partijen. Een ander voorbeeld is de deugd van filantropie, omdat het in het midden van verspillen en gierigheid zit. Moed is ook deugdzzaam omdat het in het midden van angst en koppigheid is, enzovoort.

Volgens verschillende interpretaties betekent de term *wasatha* 'de uitverkorene', 'de beste', 'de rechtaardigen', 'de

nederigen', 'de gematigden', 'de religieuzen', 'het extreme', 'het goede in zaken van de wereld of het hiernamaals'. Het betekent ook "niet extreem in spirituele of fysieke zaken, maar in evenwicht blijven tussen de twee." Bovendien kan *wasathiyah* worden gedefinieerd als iets goeds en bevindt het zich tussen twee extreme polen. Daarom, wanneer het *wasathiyah*-concept in het dagelijks leven wordt beoefend, zullen mensen niet geneigd zijn tot extremisme.

In verschillende studies wordt de *wasathiyat*-islam vaak vertaald als "rechtvaardige, evenwichtige islam", "het middenpad" of "het middenpad" van de islam, waarin de islam fungeert als bemiddelaar en tegenwicht. Deze termen benadrukken het belang van rechtvaardigheid en evenwicht en een middenweg om te voorkomen dat je verstrikt raakt in religieus extremisme. Gedurende deze tijd wordt het concept van *wasathiyat* ook begrepen door de principes van gematigd zijn (*tawassuth*) te weerspiegelen, tolerant (*tasamuh*), evenwichtig (*tawazun*), en rechtvaardig (*i'tidal*). Zo, wordt de term *ummatan wasathan* herhaaldelijk aangeduid als "een rechtvaardig volk" of "een rechtvaardige gemeenschap", wat een samenleving of gemeenschap is die objectief is.

Het woord *wasath* wordt ook vaak gebruikt door Arabieren om de betekenis van *khiyar* (keuze of gekozen) aan te tonen. Als er wordt gezegd: "hij is een *wasath*-persoon", betekent dit dat hij de persoon is die onder zijn volk is uitverkoren. De aanduiding van moslims als *ummatan wasathan* is dus een gebed, zodat zulke mensen de uitverkoren mensen kunnen worden die altijd bemiddelen of rechtvaardig zijn. Zowel in

aanbidding als individu als in sociale interactie als leden van de samenleving leert de islam om altijd gematigd te zijn. Deze leer staat zo centraal in de twee belangrijkste bronnen van de islamitische leer, de Koran en de *hadith* van de profeet. Een vers in de Koran zegt bijvoorbeeld:

"En zo hebben wij jullie tot een rechtvaardige gemeenschap gemaakt, dat jullie getuigen zullen zijn over de mensen en dat de Boodschapper een getuige over jullie zal zijn." (Al-Baqarah, 2: 143).

Het vers geeft aan dat het attribuut van *wasathiyah* dat aan de moslimgemeenschap wordt gehecht, moet worden geplaatst in de context van sociale relaties met andere gemeenschappen. Een persoon, of een moslimgemeenschap, kan alleen een getuige (syahidan) worden genoemd als ze zich inzetten voor gematigdheid en menselijke waarden.

Daarom, wanneer het woord *wasath* wordt begrepen in de context van gematigdheid, vereist het dat moslims tegelijkertijd getuigen en getuigen zijn, om een voorbeeld te stellen voor andere mensen. Dan moeten ze tegelijkertijd van de profeet Mohammed (vzmh) een rolmodel maken en een getuige van de waarheid van al hun gedrag.

Men zou kunnen stellen dat de mate van betrokkenheid van één persoon bij matiging ook de mate van zijn of haar toewijding aan de waarden van rechtvaardigheid markeert. Hoe gematigder en evenwichtiger iemand is, hoe meer kans hij of zij heeft om recht te doen. Omgekeerd, hoe extreem bevooroordeeld hij of zij is, hoe groter de kans dat ze onrechtvaardig handelen.

Dit toont aan dat in de islamitische traditie de profeet Mohammed (vzmh) de mensen altijd had aangemoedigd om altijd het middenpad te nemen, waarvan wordt aangenomen dat het de beste manier is. In een hadith zei de profeet:

"Het beste is de middenweg."

In Indonesië, wordt het *wasathiyah*- of gematigheidsdiscours vaak beschreven door middel van drie pijlers, namelijk: matiging van het denken, matiging van beweging en matiging van daden.

In de eerste pijler, matiging van het denken gekenmerkt door het vermogen om tekst en context te combineren, wat religieus denken is. Dat is niet alleen gebaseerd op religieuze teksten en dwingt de onderwerping van de werkelijkheid en nieuwe contexten aan de tekst af, maar is in staat om ze dynamisch te dialogeren. Daarom is zo'n gematigd religieus denken niet alleen tekstueel, maar tegelijkertijd zal het ook niet te liberaal en onwetend van de tekst zijn.

De tweede pijler is matiging van beweging. Dit betekent dat de beweging om religie te verspreiden, die tot doel heeft goedheid aan te moedigen en weg te blijven van het kwaad, gebaseerd moet zijn op de principes van het maken van verbeteringen. Daarbij moet de verspreiding van religie op de juiste manier gebeuren, in plaats van het kwaad te voorkomen door een nieuw kwaad te doen in de vorm van geweld.

De derde pijler is matiging van daden met betrekking tot religieuze tradities en praktijken. Dit kan worden gerealiseerd door de relatie tussen religie en de tradities en cultuur van de lokale gemeenschap te versterken. De aanwezigheid van religie

staat niet lijnrecht tegenover cultuur. Beiden moeten openlijk dialogen ontwikkelen om nieuwe culturen te produceren.

Het discours van gematigdheid behoort zeker niet alleen tot islamitische tradities, maar ook tot andere religies, zoals het christendom. Vooral in de Indonesische context ervaart ook het christelijke religieuze karakter een "aanpassing" aan de Indonesische sfeer. Met zijn verschillende uitdagingen en dynamieken heeft de ideologische interpretatie van het christendom vervolgens zijn context gevonden in Indonesië en geworteld geraakt in het deel uitmaken van de multiculturele samenleving van Indonesië.

Christenen geloven dat Pancasila de beste principes voor Indonesië is, omdat het christenen in overeenstemming brengt met de wet en dezelfde rechten en plichten biedt als burgers. Pancasila vernietigt discriminatie met betrekking tot etniciteit, religie, ras en politieke afstemming. Christenen geloven dat Pancasila en de grondwet van 1945 een richtlijn voor de natie zijn geworden die een garantie heeft geboden dat elke aanhanger van een religie de vrijheid krijgt om hun respectieve overtuigingen te geloven en uit te oefenen.

Inderdaad, religieuze gematigdheid wordt cruciaal, niet alleen voor het creëren van constructieve relaties tussen religies extern, maar ook intern wordt belangrijk voor het genereren van harmonie tussen verschillende stromingen binnen één religie. Interne conflicten in religie zijn niet minder ernstig dan externe conflicten. Daarom moet in de interne context religieuze gematigdheid aanzienlijk worden ontwikkeld door

middel van strategische stappen door de rol van alle partijen te betrekken en te maximaliseren.

In de christelijke traditie, wordt religieuze gematigdheid begrepen als een standpunt in het bemiddelen van de extreme interpretaties van bepaalde christelijke leringen die door sommige van haar aanhangers worden begrepen. Een methode om religieuze gematigdheid te versterken is om zoveel mogelijk interactie te doen tussen de ene religie en de andere, tussen de ene traditie en de andere binnen de religieuze gemeenschap.

In de Bijbel die door christenen wordt geloofd, werd Jezus beschreven als een vredestitcher. Geen van de verzen in de Bijbel geeft ooit aan dat Jezus mensen uitnodigt om schade, geweld en bovendien oorlogen te veroorzaken. In de Bijbel leren talloze verzen de ideeën om vrede op deze aarde tot stand te brengen. De trefwoorden die in de Bijbel worden gebruikt wanneer we het hebben over de context van vrede zijn 'vrijheid', 'rechten', 'wet', 'vrede', 'vergeving', 'eerlijkheid', 'gerechtigheid' en 'waarheid'.

Religieuze gematigdheid is ook zichtbaar in het perspectief van de katholieke kerk. De kerk noemt zichzelf 'de gemeenschap van geloof, hoop en liefde'. Deze drie deugden, die in wezen één zijn, zijn de basishouding van de gelovigen. Geloof dat het leven drijft, biedt de basis voor hoop en wordt uitgedrukt in liefde. Alle drie zijn ze verenigd, maar niet allemaal hetzelfde.

De universele kerk heeft een nieuw perspectief ontworpen in het opbouwen van relaties met andere religies door het momentum van het Tweede Vaticaans Concilie. Het Tweede Vaticaans Concilie werd een van de belangrijke momenten

van het ontwaken van een inclusieve religieuze geest bij het opbouwen van universele broederschap in de moderne tijd. Een belangrijk decreet op het Tweede Vaticaans Concilie dat de houding van de Kerk ten opzichte van andere religies in de wereld markeerde, was *Nostra Aetate*. Dit decreet richt zich specifiek op de relatie van de Kerk met andere religies. De Kerk benadrukte in het *Nostra Aetate*-decreet dat "de katholieke kerk niets verwerpt, alles in een religie is waar en heilig."

De Kerk denkt oprecht en respectvol na over hoe te handelen en te leven, de regels en leringen die in veel opzichten verschillen van wat wordt geloofd en onderwezen, maar niet het licht van de waarheid weerspiegelen dat iedereen verlicht. Door het decreet van *Nostra Aetate* (NA) heeft de Kerk een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van de erkenning van de realiteit van religieus pluralisme bedacht en wil zich openstellen voor de waarheid die vervat is in niet-christelijke religies. In de context van de Indonesische kerk is de meest urgente zaak het bouwen van een solide brug om de "verschillen" tussen religies te verbinden om een sterke nationale broederschap te vormen. Een van de meest relevante ideeën is door middel van dialogen tussen religieuze gelovigen. Deze dialogen zijn gunstig voor het herstel en de realisatie van relaties tussen religieuze groepen die vaak door conflicten worden getroffen.

Kaarten van religies in Indonesië benadrukken dat er ontmoetingen zijn tussen verschillende vormen van religie. Allen leven samen in een harmonie van verdraagzaamheid en dialoog en allen, in welke vorm dan ook, ervaren de invloed van elkaar. Religies in Indonesië leven en ontwikkelen zich in

relaties (soms in confrontaties) met elkaar. De invloed is meestal niet direct, maar loopt via dezelfde taal en cultuur. Zo worden veel termen en formuleringen van één religie ook in andere religies gebruikt, maar vaak met verschillende betekenissen. Daarom moeten we de andere religies erkennen en kennen, niet alleen omwille van de dialoog en goede relaties tussen religies, maar ook om de uniciteit en identiteit van hun eigen religie nauwkeurig te identificeren en te realiseren.

Via het Tweede Vaticaans Concilie worden dialogen tussen de katholieke kerk en andere religies sterk aangemoedigd en ontwikkeld. Katholieken wordt geadviseerd "verstandig en met alle respect te handelen, door middel van dialogen en samenwerking met medegelovigen, waarbij de geestelijke en morele schatten en waarden van het sociaal-culturele in hen worden erkend, bewaard en gekoesterd" (NA.2). Het Concilie verwacht dat "open dialogen ons uitnodigen om de Geest trouw te verwelkomen en vrolijk te gehoorzamen" (GS.92). Zo werden, nadat het Tweede Vaticaans Concilie was bevorderd, overal vele interreligieuze dialogen gehouden.

In een officiële documentaire, dialogen en nieuws uit 1991 werd verder gesteld dat "Vaticaans Concilie II duidelijk de positieve waarde erkent, niet alleen in het religieuze leven van persoonlijke gelovigen die andere religieuze tradities aanhangen, maar ook in de religieuze traditie zelf." Het Tweede Vaticaans Concilie verklaarde expliciet dat "er buiten de Kerkfederatie veel elementen van heiligheid en waarheid zijn" (LG.8). Dialogen betekenen dus niet alleen een goede relatie tussen mensen. In de dialogen van alle mensen worden zowel

christenen als niet-christenen uitgenodigd om de houding van het geloof voor God te verdiepen. In ontmoetingen met andere religies worden mensen, in plaats van anders te zijn, uit de dagelijkse sleur van het leven bewogen om de ware richting van geloof en geloof te vinden.

In de katholieke kerk is de term "gematigd" ongebruikelijk. Wat gebruikt wordt is "open" voor "fundamentalisten" en "traditionalisten" (die de hervorming in de zin van de katholieke kerk verwerpen). De belangrijkste gebeurtenis in de Katholieke Kerk is het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965; vergadering van alle – bijna 3.000 – bisschoppen in het Vaticaan). Het Concilie onderschreef de lange weg van de katholieke kerk naar zelfinzicht en naar een meer open of meer "gematigd" christendom.

Wat de hindoeïstische traditie betreft, is de wortel van de geest van gematigdheid in religie (het middenpad) terug te voeren van duizenden jaren geleden. De periode bestaat uit een combinatie van vier yuga's die beginnen met 'Satya Yuga', 'Treta Yuga', 'Dwapara Yuga' en 'Kali Yuga'. In elke Yuga passen hindoes hun leringen aan als een vorm van gematigdheid. Om de chaos van de tijd te overwinnen en het ritme van religieuze leringen aan te passen aan het karakter van de tijd, is gematigdheid onvermijdelijk en een historische noodzaak.

De religieuze praktijken die Indonesische hindoes in de moderne tijd momenteel uitvoeren zijn Puja Tri Sandhya en Panca Sembah. Beide werden de belangrijkste as van de ontwikkeling van de Indonesische hindoeïstische beschaving sinds de vorming van Parisadha in de jaren 1960. De

praktijken van deze twee theologieën zijn verbonden met vele andere hindoeïstische praktijken. Kunst en rituelen zijn de ondersteuning en verlevendiging Puja Tri Sandhya en Panca Sembah.

In Puja Tri Sandhya en Panca Sembah wordt God het hoogste object van aanbidding. Evenzo is de verering van voorouders al sinds de prehistorie in stand gehouden. De belangrijkste goden en de geest van de natuur kunnen niet worden uitgesloten in de traditie van aanbidding van Indonesische hindoes. Vóór het Parisadha-tijdperk vielen de voorouders op in de hindoeïstische eredienst, na het Parisdha-tijdperk vond de zoektocht naar waarheid God als een object van aanbidding. Niettemin beoefent de aanbidding van de voorouders de leer van religie onder hindoes, vooral bij het overwinnen van de moderne tijd. In die tijd werd een model voor het bevorderen van Sa Dharma of zes Dharma opgericht, waaronder: Dharma Tula, Dharma Sadhana, Dharma Yatra, Dharma Gita en Dharma Shanti. In feite werd de Dharma Gita een van de modellen voor het koesteren van Indonesische hindoes.

Religieuze gematigdheid onder hindoes is gericht op het versterken van het individuele bewustzijn bij het beoefenen van religieuze leringen. Gedurende deze tijd voeren hindoes religieuze leringen meestal gemeenschappelijk uit (saamhorigheid). Zowel het individu als de gemeenschap zijn nodig in religieuze praktijken. Mensen in de moderne tijd worden geconfronteerd met complexe problemen. Religie moet oplossingen bieden voor sociale problemen waarmee mensen worden geconfronteerd. Er moet een versterking komen van

individuele religieuze praktijken omdat mensen eenzaamheid en sociale vervreemding ervaren in het midden van de moderne samenleving. Chanten door het uitspreken van de heilige naam van God is een religieuze praktijk die moet worden uitgebreid omdat het recht evenredig is met de behoeften van het individu.

Individuele religieuze praktijken geven meestal prioriteit aan de implementatie van meer constructieve religieuze leringen. In de tijd van Kali, die identiek is aan de moderne tijd, waren alle slechte eigenschappen verankerd in individuele mensen. Daarom zijn mensen in deze tijd over het algemeen niet geïnteresseerd in religie, maar zijn ze meer geïnteresseerd in rijkdom, macht en vrouwen. In overeenstemming met het karakter (de aard) van de tijd van Kali, zullen degenen die introvert (gesloten) zijn, een contemplatieve religieuze praktijk kiezen. Terwijl voor extraverte mensen gemeenschappelijke religieuze praktijken zijn voorzien. Al deze paden samen zorgen voor een enorme innerlijke bevrediging.

De beoefening van religie heeft herhaaldelijk gematigdheid ervaren sinds het Satya Yuga-tijdperk. Parisadha lijkt niet tevreden te zijn met de implementatie van religieuze leringen die aan de basis worden uitgevoerd, of niet tevreden met de implementatie van religieuze leringen die zich hebben opgehoopt sinds de implementatie van de Tri Sandhya Puja en Panca Sembah. Toen werd een nieuw programma gecreëerd: een "groots ontwerp" als een poging om hindoes voor te bereiden op de sociale dynamiek van de samenleving in de toekomst. Inbegrepen is een moderatieprogramma.

Het is duidelijk dat de moderatie die in het grote ontwerp wordt geïnitieerd, complexer is dan eerder werd geprobeerd. Deze gematigdheid volgt het kader van de ontwikkeling van de hindoeïstische beschaving in politieke, sociale, culturele en veiligheidsverdedigingsaspecten. Deze gematigdheid is complexer omdat het de implementatie van religieuze leringen toepast op de moderniteit. Helaas is er geen hindoeïstische politieke agenda voor de toekomst, omdat gematigdheid politieke betrokkenheid vereist. Zoals Mahatma Ghandi al zei, fungeren politiek en religie als één eenheid.

Met betrekking tot religieuze gematigdheid is de belangrijkste leer van het hindoeïsme moraliteit, namelijk hoe een harmonieuze relatie tussen mensen te behouden als een van de drie oorzaken van welvaart. Genegenheid is de belangrijkste zaak met mate in alle religies. We kunnen liefde manifesteren in alle dingen/aspecten. In wezen staan hindoes volledig achter de vier pijlers van nationaliteit (Pancasila, Bhineka Tunggal Ika, NKRI en de grondwet van 1945), die de bepalingen zijn geworden van de Indonesische Volksraadpleging (MPR RI).

We kunnen de essentie van religieuze gematigdheid ook vinden in de boeddhistische traditie. De verlichting van de Boeddha komt van Sidharta Gautama. Hij was een boeddhistische leraar en oprichter. Hij was de zoon van een koning. Sidharta Gautama beloofde vier toezeggingen, namelijk te proberen alle wezens te helpen, alle verlangens van de wereld te verwerpen, de Dharma te leren, te waarderen en te beoefenen, en te streven naar de Perfecte Verlichting.

God in het boeddhisme wordt met verschillende namen genoemd, d.w.z. Tathagatagarba-versie van de Mahayana-sekte, Thian-versie van Tridarma, Nammyohorengekyo-versie van Nichiren-sekte en Sang Hyang Adi boeddhistische versie van Mahayana-sekte, Aisvarika (de naam die vaak wordt gebruikt door boeddhisten in Indonesië). God in het boeddhisme is de volmaakte leegte. Bodhisattava zijn verantwoordelijk voor het levensonderhoud, de controle over de natuur en andere taken. Deze goden zijn gewone mensen die ook lijden aan kwalen, maar krachten bezitten, en begiftigd met langheid maar toch sterfelijk (The composer Team of Ensiklopedia Mengenal Lebih Dekat Ragam Agama dan Kepercayaan di Indonesia, 2018: 40).

Deze eindeloze technologische vooruitgang moet worden beschouwd als de wijsheid die plaatsvindt om het geluk van de hele mensheid te bevorderen, zoals de boeddhistische mythe stelt: "Isyo Jobutsu dan kosenrifu" (het geluk van alle wezens en het zich verheugen van alle wezens). Daarom zijn deze vorderingen niet het doel, het zijn slechts hulpmiddelen of media die moeten worden gebruikt voor het grotere geluk van de mensheid en zelfs het universum.

De boeddhistische verhandeling leert ook dat de geest van religie Metta is, een leer die standhoudt zonder vriendjespolitiek op basis van menselijke waarden: tolerantie, solidariteit, gelijkheid en geweldloosheid. Het leven van boeddhisten draait op menselijke waarden die zijn vastgelegd in mededogen, tolerantie en gelijkheid. Buddhadharma is het "middenpad", wat een belangrijk aspect is van boeddhistische spiritualiteit dat het uiterste van twee polen vermijdt:

zelfkweeling (attakilamathanuyoga) en toegeeflijkheid (kamalu-sukhambatuyoga). Buddhadharma is het pad van spiritualiteit naar zuiverheid dat leidt tot echt geluk en wijsheid.

Het middenpad van Boeddhadharma is een manier om dukkha te elimineren die afhankelijk is van lust en egoïsme om het uiteindelijke doel van Nirvana's ultieme geluk te bereiken. Het concept van ahimsa, een hindoeïstische religieuze geest die onderwijst – zoals het werd gebruikt als basis voor de strijd van Mahatma Gandhi (1869-1948) – principes zonder geweld te gebruiken. Op dit punt leiden alle verhandelingen van religieuze leringen tot één punt: de middelste of gematigde weg.

Religieuze gematigdheid is ook geworteld in de confucianistische religieuze traditie. Confucius gemeenschap die junzi (trouw en nobel) is, ziet dit leven in de ogen van de yin yang omdat yin yang de filosofie, gedachte en spiritualiteit is van een Confucianistisch volk dat in dao wil leven (Sendana 2018: 129132). Yin Yang is een centristische houding, geen extreme houding. Iets minder is net zo erg als iets buitensporigs. Religieuze gematigdheid is ook geworteld in de confucianistische religieuze traditie. Minder is zo erg als overdaad,

"Midden" is hier geen houding zonder principe, eerder een midden houding die in de natuur vastligt. De principes die aan de kant staan van liefde-menselijkheid (ren) en rechtvaardigheid-waarheid (yi). In overeenstemming met deze principes handelen gelovigen en deugdzame mensen altijd goed (li) en wijs (zhi) om betrouwbaar (xin) en moedig (yong) te worden.

Mengzi zei: "Iemand die in evenwicht kan zijn (in het midden), moet degenen begeleiden die dat niet kunnen. De wijzen moeten de onverstandige leiden. Zo zullen mensen zich gelukkig voelen om een wijze vader of broer/zus te hebben. Als iemand die in staat is om in het midden te handelen onwetend is tegenover een ander die niet in staat is om in het midden te zijn, de slimme is onwetend voor degenen die dat niet zijn, dan is er tussen de wijze en de onverstandige geen verschil in zelfs maar een centimeter." (Mengzi IVB: 7).

De middelste houding van de Confucius-religie is de evenwichtige houding die werd onderwezen en geïllustreerd door de heilige koningen, de oude profeten en andere heilige personages – die vervolgens werden geperfectioneerd door de Kongzi-profeet. De midden houding is niet alleen een eenrichtingshouding, maar vereist het vermogen om de situatie te overwegen.

Dialogen en samenwerking ontstaan wanneer de mensen die erbij betrokken zijn evenwichtig willen zijn, niet extreem. In dialogen en samenwerking hebben we altijd een middenweg nodig. De middenweg betekent niet dat men een deal moet bereiken, de overeenkomst om het oneens te zijn is ook een middenweg. Het middenpad is gebouwd met een evenwichtige houding.

Gematigd zijn wordt versterkt door ons vermogen om te blijven proberen verschillen te accepteren, deugdzaamheid te bevorderen en lust, ego, sterke houding en verlangen om anderen te negeren of te beheersen.

"Vreugdevol, boos, verdrietig, blij, voordat hij opstaat, "Midden" genoemd worden; na het ontstaan maar nog steeds binnen de middelste grens, genaamd Harmonieus; Het midden is het grote punt van de wereld en harmonie is de manier om de Dao (Heilige Weg) op de wereld te nemen. "(Zhong Yong Hoofdstuk: 4).

Als mensen zijn we niet alleen individuele wezens, maar ook sociale wezens. Mensen zijn niet alleen biologische wezens, maar ook spirituele wezens. Ze hebben een tijdslimiet om iets te doen, omdat mensen geen eeuwige wezens zijn. Mensen worden beperkt door leeftijd. Ze worden ook beperkt door hun plaats en omgeving. Mensen zijn niet alleen rationele wezens, maar ook emotionele wezens. Mensen kunnen niet gescheiden worden van de wet van yin yang, omdat yin yang Gods wet is.

Als mensen moeten we de grenzen kennen omdat mensen grenzen hebben, een bewustzijn van de beperkingen die zullen leiden tot onderlinge samenwerking. Dan is de wil om andere mensen te domineren geen houding die onze menselijkheid weerspiegelt, het overschrijdt de grenzen van onze menselijkheid. In harmonie met Gods wet moeten we die als mensen binnen de Middengrens houden, want door binnen de Middengrens te blijven, kunnen we harmonieus zijn. Harmonie is hoe mensen de Dao (Heilige Weg) in de wereld nemen. Zo zal uiteindelijk welzijn hemel en aarde omvatten, alle schepselen en objecten zullen bewaard blijven.

"Wanneer het mogelijk is om het Midden en de Harmonie te handhaven, dan zal welvaart de hemelen en de aarde bedekken, en alle wezens en dingen zullen bewaard blijven" (Zhong Yong Main Hoofdstuk 5:5).

Oorlog, bezetting, klimaatverandering, extremisme, zelfmoordaanslagen, handelsoorlogen, hebzucht, verlangen om over andere mensen en naties te heersen, overstroming, gesloten dialoog, godslastering, haatzaaien, anderen ontkennen en haten, zich rechtvaardig voelen en anderen veroordelen, hoaxes, niet weten wat de goedheid is in de dingen die we haten en niet weten dat de noodzaak van de dingen die we leuk vinden en andere zaken is het resultaat van ons falen om centristisch en harmonieus te zijn en de middenweg te nemen die houdt ons weg van sociale rechtvaardigheid (welvaart), harmonie en wereldvrede. Het kennen van het begin en het einde, het begin en de bestemming, en wat het eerste is en wat later is, is een veelbetekenend teken dat iemand dicht bij dao staat. "Elk object heeft een basis en een einde, elk geval heeft een begin en een einde. Wanneer iemand die weet wat eerst is en wat dan is, is hij in de buurt van de dao (Heilige Weg)." (Zhong Yong Main Chapter: 3) Centristisch gedrag is een manifestatie van dergelijke principes. Proberen de verlangens van anderen te begrijpen en te begrijpen, vereist natuurlijk opoffering die soms niet onbelangrijk is, maar een dergelijk offer moet worden gedaan om een harmonieuze relatie tot stand te brengen. De profeet Kongzi zei: "Degenen die kunnen worden uitgenodigd om samen te leren, zijn misschien niet noodzakelijkerwijs in staat om naar dao (de Heilige Weg) te reizen, degenen die kunnen worden uitgenodigd om het heilige pad te nemen, worden misschien niet uitgenodigd om samen standvastig te zijn, en degenen die kunnen worden uitgenodigd om samen

standvastig te zijn, zijn het misschien niet noodzakelijkerwijs eens." (Lunyu. IX: 30).

In de confucianistische traditie, kan harmonie worden geproduceerd vanwege verschillen. Maar om harmonieus te zijn, moet elk van de verschillende dingen precies in de juiste verhouding (proportioneel) zijn. Zhong of Midden is alles wat klopt, in termen van hoeveelheid, tijd, temperatuur, afstand, snelheid, enzovoort. Zhong kan ook worden geïnterpreteerd als iets dat niet te snel en niet te langzaam is, niet te lang en niet te kort (tijd), niet te veel of niet te weinig (hoeveelheid), niet te hoog en niet te laag (positie), niet te ver en niet te dichtbij (afstand), niet te dik en niet te dun (vorm), niet te warm en niet te koud (temperatuur), enzovoort.

Daarom, wordt Zhong gedefinieerd als alles wat goed is, met betrekking tot tijd, plaats of grootte. Zhong is nauw verwant aan factoren van tijd, plaats en grootte, zoals een spreekwoord dat zegt "in de juiste tijd". In die zin functioneert Zhong om harmonie te bereiken. Met andere woorden, het is om te harmoniseren wat tegenstrijdig is vanwege verschillen.

Dat is allemaal de basis van gematigdheid in de religieuze tradities van religie die in Indonesië bestaan. Op dit punt is Indonesië van nature pluralistisch met sterke culturele wortels en sociaal kapitaal als basis voor religieuze gematigdheid.

D. Indicatoren voor religieuze gematigdheid

Zoals eerder vermeld, is matiging als een slinger die van de rand beweegt en altijd naar het midden of de as neigt (centripetiaal). Het is nooit onbeweeglijk statisch. Gematigde

houding is in feite een dynamische toestand, altijd in beweging, omdat gematigdheid een continu proces is dat in het leven van mensen wordt uitgevoerd. Gematigdheid en gematigde houdingen in religie strijden altijd met de waarden die rechts en links zijn. Daarom moeten we bij het meten van religieuze gematigdheid het optreden van betwisting en de strijd om waarden visualiseren.

De slingeranalogie kan als volgt worden uitgelegd: "De religieuze houding van een persoon wordt sterk beïnvloed door twee dingen, namelijk: geest en openbaring. De partijdigheid op de geesten kan worden beschouwd als links extremisme, wat vaak resulteert in de onwetendheid van de tekst. Omgekeerd kan een letterlijk begrip van religieuze teksten ook leiden tot een conservatieve houding – waarbij hij of zij alleen de absolute waarheid van een religieuze interpretatie accepteert.

Een gematigde zal proberen beide partijen te compromitteren. Hij of zij kan naar links opschuiven door zijn of haar geest te gebruiken, maar niet extreem zijn door daar te blijven. Ook kan hij of zij naar rechts zwaaien om zich door de tekst te laten leiden, terwijl hij of zij toch de context begrijpt.

Wat zijn dan de indicatoren van religieuze gematigdheid? We kunnen zoveel mogelijk metingen, beperkingen en indicatoren formuleren om te bepalen of een bepaald perspectief, houding en religieus gedrag gematigd of extreem is. Omwille van dit boek zullen echter vier indicatoren van religieuze gematigdheid worden gebruikt, namelijk: 1) nationale betrokkenheid, 2) tolerantie, 3) geweldloosheid en 4) het accommoderen van de lokale cultuur. Deze vier indicatoren kunnen worden gebruikt

om te identificeren hoe sterk religieuze gematigdheid wordt beoefend door Indonesische mensen, en hoeveel kwetsbaar ze zijn. Deze kwetsbaarheden moeten worden erkend, zodat we passende stappen kunnen identificeren en nemen om religieuze gematigdheid te versterken.

Nationale betrokkenheid is een zeer belangrijke indicator om te bepalen in hoeverre iemands perspectief, houding en religieuze praktijken van invloed zijn op loyaliteit aan de basisconsensus van nationaliteit. Het heeft vooral betrekking op de acceptatie van Pancasila als staatsideologie, iemands houding ten opzichte van ideologische uitdagingen die tegen. Gesteld zijn aan Pancasila en nationalisme. Aanvaarding van de beginselen van de natie zoals vastgelegd in de grondwet van 1945 en de onderstaande voorschriften maakt ook deel uit van de nationale verbintenis.

Deze nationale inzet is van cruciaal belang om te worden gebruikt als een indicator van religieuze gematigdheid, omdat, zoals de minister van Religieuze Zaken, Z.E. Lukman Hakim Saifuddin, herhaaldelijk uitdrukte: "In het perspectief van religieuze gematigdheid is het beoefenen van religieuze leringen hetzelfde als het uitvoeren van verplichtingen als burgers. Dat het nakomen van verplichtingen als burgers een uiting is van religieuze leringen."

Tolerantie is een houding om ruimte te bieden en zich niet te bemoeien met de rechten van anderen om te geloven, hun overtuigingen te uiten en ideeën over te brengen, ook al verschilt deze van wat algemeen wordt aangenomen. Tolerantie verwijst dus naar openheid, genade, vrijwilligheid en acceptatie

van verschillen. Tolerantie gaat altijd gepaard met een houding van respect, het accepteren van verschillende mensen en positief denken.

Als houding in het omgaan met verschillen wordt tolerantie het belangrijkste fundament in de democratie, omdat democratie alleen kan werken als iemand in staat is zijn of haar mening te houden en vervolgens de meningen van anderen te accepteren. Daarom kan de volwassenheid van de democratie van een natie worden afgemeten aan de mate van tolerantie van de natie. Hoe hoger de tolerantie voor verschillen is, hoe democratischer een natie meestal is, en vice versa. Het aspect van tolerantie is eigenlijk niet alleen gerelateerd aan religieuze overtuigingen, maar kan ook aan verschillen in ras, geslacht, seksuele geaardheid, etniciteit, cultuur, enzovoort.

In de context van dit boek ligt de nadruk van religieuze tolerantie op interreligieuze tolerantie en intra-religieuze tolerantie, beide gerelateerd aan sociale en politieke tolerantie. Dit betekent niet dat tolerantie buiten de kwestie van religie onbelangrijk is, maar dit boek richt zich alleen op religieuze gematigdheid, waarbij religieuze tolerantie de kern vormt.

Door interreligieuze relaties kunnen we houdingen zien ten opzichte van volgelingen van andere religies, zoals bereidheid tot dialoog, samenwerking, het vestigen van plaatsen van aanbidding en ervaring in interactie met anderen. Ondertussen kan intra-religieuze tolerantie worden gebruikt om te reageren op minderheidssekten die als afwijkend worden beschouwd van het reguliere geloof van de religie.

Terwijl radicalisme, of geweld, in de context van religieuze gematigdheid wordt gedefinieerd als een ideologie en begrip dat verlangen om veranderingen aan te brengen in het sociale en politieke systeem door gewelddadige/ extreme manieren te gebruiken in de naam van religie, verbaal, fysiek en mentaal. De essentie van radicalisme is de houding en acties van een persoon of groep mensen die geweld gebruikt om de gewenste verandering tot stand te brengen. Radicale groepen willen deze veranderingen over het algemeen in korte tijd en op drastische manieren die in tegenspraak zijn met het heersende sociale systeem. Radicalisme wordt vaak geassocieerd met terrorisme, omdat radicale groepen alles zullen doen wat ze willen om hun wensen te bereiken, inclusief het terroriseren van degenen die anders zijn dan zij. Hoewel velen radicalisme associëren met een bepaalde religie, is het in principe niet alleen gerelateerd aan een bepaalde religie. Maar radicalisme kan inherent zijn aan alle religies.

Radicalisme kan ontstaan door percepties van onrecht en dreiging ervaren door een persoon of groep mensen. Percepties van onrecht en gevoelens van bedreiging geven niet noodzakelijkerwijs geboorte aan radicalisme. Radicalisme zal echter worden geboren als het ideologisch wordt beheerd door haat te genereren tegen bepaalde groepen, die worden beschouwd als bronnen van onrecht en partijen die hun identiteit bedreigen.

Onrecht heeft brede dimensies, zoals sociaal onrecht, economisch onrecht, politiek onrecht, enzovoort. Percepties van onrecht en gevoelens van bedreigd worden kunnen samen

naar voren komen, maar ze kunnen ook worden gescheiden. De percepties van onrecht en gevoelens van bedreiging ondersteunen radicalisme, zelfs terrorisme. De persoon is echter niet altijd bereid om radicale daden en terreur te plegen.

Aan de andere kant kunnen religieuze praktijken en gedragingen die zich aanpassen aan de lokale cultuur worden gebruikt om de mate van bereidheid te bepalen om religieuze praktijken te accepteren die de lokale cultuur en tradities accommoderen. Gematigde mensen hebben de neiging om vriendelijker te zijn in het accepteren van lokale tradities en cultuur in hun religieuze gedrag, zolang het niet in strijd is met het onderwerp van religieuze leringen. De religieuze traditie die niet rigide is, wordt onder meer gekenmerkt door de bereidheid om andere religieuze praktijken en gedragingen te accepteren. Dat benadrukt niet alleen de normatieve waarheid, maar accepteert ook religieuze praktijken gebaseerd op deugdzaamheid, voor zover de praktijk niet in strijd is met het principe in religieuze leringen. Omgekeerd zijn er ook groepen die de neiging hebben om niet meegaand te zijn met traditie en cultuur, omdat het beoefenen van traditie en cultuur in religie zal worden beschouwd als acties die de zuiverheid van religie vervuilen.

Deze religieuze praktijk kan echter niet noodzakelijkerwijs de matiging van het individu bepalen. Dit kan alleen worden gebruikt om eenvoudig algemene trends te benadrukken. De opvatting dat iemand die meer inschikkelijk is voor lokale tradities gematigder zal zijn in religie, moet nog steeds worden bewezen. Het kan zijn dat er geen positieve correlatie is tussen

gematigde opvattingen in religie en accommodatie met lokale tradities in religie.

E. Gematigdheid Tussen het Linkse Extremisme en het Rechtse Extremisme

Sommige geschriften over religieuze gematigdheid richten zich vaak uitsluitend op het plaatsen van de gematigheidsbeweging als een oplossing voor het aanpakken van het probleem van religieus conservatisme of wat vaak rechts-extremisme wordt genoemd. Dit illustreert een onvolledig begrip van religieuze gematigdheid, omdat religieuze gematigdheid in feite niet alleen gericht is op het bemiddelen van degenen die de neiging hebben om ultraconservatieve religieuze opvattingen te hebben, maar ook groepen die een liberaal perspectief en gedrag hebben, of wat vaak links extremisme wordt genoemd.

Zowel links extremisme als rechts-extremisme zijn als centrifugale bewegingen die van de middenas naar een van de meest extreme kanten gaan. Aan de ene kant zullen degenen die stoppen bij liberale religieuze perspectieven, attitudes en gedragingen de neiging hebben om het extremisme van gedachten te plegen bij het interpreteren van religieuze leringen. Ze worden beroofd van de religieuze teksten. Aan de andere kant zullen degenen die stoppen aan de andere kant (van de rechtsen) religieuze teksten buitengewoon begrijpen zonder rekening te houden met de contexten. Religieuze gematigdheid heeft tot doel deze twee uitersten te bemiddelen, waarbij het belang van inhoudelijke internalisering van religieuze leringen

aan de ene kant en contextualisering van religieuze teksten aan de andere kant wordt benadrukt.

De religieuze opvattingen van sommige moslimgeleerden die seks buiten het huwelijk rechtvaardigen, zijn bijvoorbeeld gevallen van liberale interpretaties die kunnen worden gecategoriseerd als links extremisme. Hoewel deze interpretatie ook gebaseerd is op de Quranische tekst over melk al-yamin (slavernij), wordt de toepassing ervan in de context van vandaag door de meeste religieuze leiders beschouwd als te ver buiten de betekenis van de tekst. Met andere woorden, het is te extreem omdat de cultureel slavernijtraditie is geëlimineerd.

Aan de andere kant, zitten zwart-wit (simplistische) religieuze opvattingen bij het begrijpen van Goddelijke teksten ook vaak gevangen aan het andere uiterste, omdat sommige mensen het gevoel hebben dat ze gelijk hebben en de anderen ongelijk hebben. In de context van religie zullen dit soort opvattingen, houdingen en extreem gedrag aanhangers aanmoedigen om te weigeren de opvattingen van anderen te accepteren en aan te dringen op hun eigen interpretatie van de waarheid. Hieruit komt de term 'hardliners', 'extreem' of 'extremisme', die wordt geassocieerd met ultraconservatieve religieuze praktijken.

Een van de eerste kenmerken van iemands conservatisme in religie is dat hij of zij fanatieke opvattingen, attitudes en gedragingen heeft ten opzichte van één religieuze interpretatie. Hij of zij verwerpt vaak de andere opvattingen van anderen, ook al erkent hij of zij het bestaan van die visie. In ergere gevallen zal een ultraconservatief persoon nog meer kritiek leveren en

proberen de aanwezigheid van de verschillende opvattingen van andere mensen te elimineren. Voor hen geeft het zwart-wit perspectief (eenvoud) in religie meer vertrouwen dan het accepteren van de diversiteit aan interpretaties die als een samensmelting worden beschouwd.

Dat is de reden waarom, ondanks het feit dat hij een minderheid is, een extreme ultraconservatief over het algemeen 'luider' is en beter in staat is om de aandacht van het publiek te trekken, in plaats van een gematigde, die de neiging heeft om stil en reflectief te zijn (zwijgende meerderheid).

Conceptueel gezien, komen ultraconservatieve opvattingen, attitudes en praktijken vaak voort uit een extreem theocentrisch perspectief in religie; ze negeren de antropocentrische dimensie. Theocentrisme indoctrineert zijn volgelingen om aanbidding te interpreteren als een poging om God te "verrukken", door middel van een aantal rituelen van aanbidding, in hun enge begrip. Verbeelding "omwille van het verdedigen van God" die ingebed is in de manier van denken, zorgt ervoor dat deze groep aanbidding en religie alleen interpreteert in het perspectief van "het bevredigen van de heerschappij"; terwijl ze de waarden en functies van religie voor de mensheid negeren (Masdar Hilmy, "Antroposentrisme Beragama", Kompas 4/7/2018).

Er zijn veel redenen voor bepaalde groepen om extreme en "harde" ideologieën in religie te verspreiden. Sommigen van hen beweren dat hun acties gerechtvaardigd zijn om goedheid aan te moedigen en kwaad te voorkomen (amar ma'ruf nahyi munkar); ze beweren ook vaak dat ze het begrip, de houding en het gedrag corrigeren van mensen die volgens hen ketters zijn;

ze verzetten zich tegen een staatsleiding die als onrechtvaardig wordt beschouwd en religieuze leringen schendt (thogut). In sommige gevallen voelen ze zich ook bedreigd door de uitbreiding van de anderen (liyan); dit houdt in dat men zich bedreigd voelt door de opkomst van extremistische liberale bewegingen.

Extremisme en geweld maken zeker geen deel uit van de essentie van een religieuze leer. Dat is de reden waarom zo'n extreme ideologische logica nooit in staat zal zijn om religieuze mensen in grote aantallen te beïnvloeden, omdat de essentie van ware religie is om te zorgen voor de waardigheid van de mensheid waarvan de waarden noodzakelijkerwijs door de meeste mensen worden geaccepteerd. Degenen die campagne voeren voor extreme religieuze opvattingen en ideologieën zijn meestal kleine groepen die debatten of academische discussies vermijden en eerder geneigd zijn om radicale bewegingen en acties te kiezen.

Wat radicale extreme groepen 'groter' doet lijken dan ze in werkelijkheid zijn, is simpelweg omdat hun stemmen en religieuze opvattingen 'luidruchtig' zijn in de publieke sfeer. Ze zoeken vaak aandacht door actie te ondernemen buiten het gewone, waarvan het doel ook is om sympathie te winnen. In eerste instantie kunnen deze groepen er met deze strategie in slagen om de mensen bang en ongemakkelijk te maken, maar uiteindelijk zullen ze eigenlijk nooit slagen. De leringen en oproepen van de profeet worden altijd met grote genegenheid uitgevoerd.

Om dit te voorkomen, moet de consolidatie van gematigde religieuze groepen worden bevorderd en moet partijdig egoïsme worden vermeden omwille van een grotere harmonie. Religieus extremisme kan dus niet groeien. In de context van de sociaal-politieke orde van Indonesië is religieus extremisme al bijna twee decennia de aandacht van alle partijen, zowel nationaal als wereldwijd. Gewelddaden in naam van religie die in een aantal landen hebben plaatsgevonden, hebben voor alle mensen spanningen veroorzaakt. Dit verschijnsel kan tot op zekere hoogte aanleiding geven tot symptomen van wederzijds wantrouwen jegens bepaalde religieuze groeperingen, die dan als een oorzaak van geweld worden beschouwd.

Het fenomeen extremisme is ook voor Indonesië een bittere ervaring. Een aantal terreurdaden heeft honderden onschuldige mensen het leven gekost. Religieus extremisme dat gepaard gaat met geweld geeft een somber beeld aan een vreedzame religieuze orde voor het gezicht van het universum. Dit is ook zeer alarmerend in een natuurlijk pluralistisch nationaal kader.

Dus, door rekening te houden met de nadelige effecten van extremisme (zowel links extremisme als rechts-extremisme), wordt de visie van religieuze gematigdheid waarvan het conceptuele begrip hierboven is beschreven een noodzaak.

In de context van natie en staat is de visie van religieuze gematigdheid ongetwijfeld ook verplicht, omdat, zoals reeds vermeld, een indicator van religieuze gematigdheid het bestaan van de nationale verbintenis is. Dit betekent dat het niet is om één religie in de staatsideologie te dwingen, maar tegelijkertijd

om de geest en religieuze spirituele waarden van de hele staatsideologie niet te ontwortelen.

Religieuze gematigdheid, die de nadruk legt op religieuze praktijken op het middenpad, kan een uitweg zijn, zowel om de inspanningen voor het internaliseren van religieuze morele waarden te versterken als om een geweldloos religieus leven te creëren.

Het Tweede Deel

EMPIRISCHE ERVARINGEN VAN RELIGIEUZE GEMATIGDHEID

VOORALEN politiek heeft Indonesië een sterke basis om het idee van religieuze gematigdheid te ontwikkelen. Er zijn ten minste 3 (drie) basisprincipes van de staat aangenomen door Indonesië. Deze drie principes maken de groei van het gematigde karakter van Indonesische burgers als natie-, staats- en religiemensen enorm mogelijk, namelijk:

Ten eerste is Indonesië noch een seculiere staat, noch een theocratische (religieuze staat), maar het is een natiestaat gebaseerd op religie. Een land wordt een religieuze staat genoemd als het de wet van één religie als nationale wet handhaaft. De religiositeit van de Indonesische staat ligt niet in het afdwingen van een bepaalde staat. Indonesië is ook geen seculiere staat, omdat Indonesië staatszaken niet volledig scheidt van religieuze zaken.

Ten tweede is de staat verplicht om de godsdienstvrijheid op een brede en verantwoorde manier te waarborgen en te beschermen. Door religie te beoefenen, transformeert men een religieuze leer als een manier van leven gebaseerd op het geloof

dat de gekozen weg het juiste pad is. Omdat het voortkomt uit zelfvertrouwen, is het geweten het meest bepalende van iemands religiositeit. Daarom is religie de meest private aangelegenheid. Of iemand een religie gelooft en beoefent of niet, wordt bepaald door persoonlijke overtuigingen en motivaties; de gevolgen worden persoonlijk gedragen.

Ten derde beschermt de staat diversiteit of heterogeniteit in religie, cultuur en etniciteit. De interne garantie van pluralisme in de samenleving is een goed medium voor de groei van religieuze gematigdheid. Elke gelovige kan zijn of haar religie uiten zonder zich zorgen te hoeven maken over druk van andere aanhangers. Bovendien zal elke gelovige de uitdrukking van de religies van andere aanhangers respecteren. Dit is een concrete uiting van religieuze gematigdheid in de samenleving.

Deze sectie zal verschillende empirische ervaringen uitleggen van de toepassing van religieuze gematigdheid in de Indonesische context, waarin de mensen pluralistisch en multicultureel zijn en basisprincipes hebben om staatsburgers te zijn zoals eerder besproken.

A. De Context van Een Multiculturele Gemeenschap

Een van de belangrijke argumenten voor religieuze gematigdheid, vooral in Indonesië, is het feit dat de Indonesische samenleving ongelooflijk pluralistisch en multicultureel is. Onze natie bestaat uit verschillende etnische, etnische, religieuze, taalkundige en culturele achtergronden. Natuurlijk resulteert diversiteit in verschillen, en elk verschil kan mogelijk

wrijving of conflict veroorzaken, want dat kan leiden tot onevenwichtigheden.

Religieuze gematigdheid heeft tot doel evenwicht te creëren in het religieuze leven. Evenwicht is cruciaal omdat God alles in deze wereld in paren schept. Religieuze gematigdheid houdt in dat, bij het beoefenen van religieuze leringen, een religieuze aanhanger niet gevangen zit in extremisme van beide kanten.

Als een pluralistische en multiculturele natie heeft Indonesië een evenwicht getoond dat voorbeeldig is. Hoewel de islam de meerderheidsreligie is, heeft de staat de belangen van andere religieuze gemeenschappen afgewogen. Dit blijkt uit het feit dat Indonesië het land is dat de meeste nationale vrije dagen plaatst op basis van de feestdagen van alle religies, variërend van de islam, het christendom, het katholicisme, het hindoeïsme, het boeddhisme en het confucianisme. Verschillende culturele rituelen die geworteld zijn in traditie, gebruiken en lokale wijsheid worden ook op grote schaal bewaard om harmonie en evenwicht te behouden. De rol van de staat bij het handhaven van dit evenwicht is cruciaal omdat het de creatie van gematigdheid bepaalt, wat een van de pijlers van rechtvaardigheid is.

Overvloedige historische gegevens, artefacten en lokale bronnen hebben aangetoond dat de verspreiding van één religie in Indonesië werd uitgevoerd met de hulp van verschillende etnische en religieuze gemeenschappen. Er is geen groot conflict of oorlog in naam van het verspreiden van religie. Ze leefden naast elkaar; vrede is de belangrijkste boodschap. De architectuur van gebedshuizen van één religie is nooit in tegenstelling geweest tot architecturale patronen en motieven

beïnvloed door andere religies. Ze kunnen samen staan met harmonie.

Elke religieuze gemeenschap gelooft en gehoorzaamt de belangrijkste leringen van hun religie, maar is nog steeds in staat om te dialogeren en samen te werken met degenen die anders zijn. We hebben geleerd dat leiders van verschillende religies verenigd waren tegen het kolonialisme en in een gezamenlijke overeenkomst stonden om religie niet te scheiden van de staatsideologie, Pancasila. Dat is het waardevolle sociale kapitaal van Indonesië.

Hoewel er af en toe conflicten en wrijving zijn, maar over het algemeen heeft elke religieuze aanhanger in Indonesië een sociaal basiskapitaal in de vorm van relaties op basis van wederzijds vertrouwen, positief denken en overheersende negatieve vooroordelen tegen verschillende groepen. Dit positieve sociale basiskapitaal is erg belangrijk als basis voor het creëren van empathie, van elkaar houden en gemeenschappelijke samenwerking. Relaties tussen deze diverse groepen ervaren meestal verhoogde spanning wanneer andere triggerende factoren aanwezig zijn, zoals politieke contestatie, lokale verkiezingen of presidentsverkiezingen.

Indonesië is inderdaad een natie die religieus pluralistisch is en een expansieve bevolking heeft. Verwijzend naar de laatste gegevens van de volkstelling van 2010, bedroeg de totale bevolking van Indonesië 237.641.326 mensen. Op basis van de volkstelling is de islam de meest beoefende religie door de Indonesische burgers. Een totaal van 207,2 miljoen mensen (87,18 procent) van de Indonesische bevolking beweren moslim

te zijn. Het wordt gevolgd door christenen met 16,5 miljoen mensen (6,96 procent), katholieken met 6,9 miljoen mensen (2,91 procent), hindoes met 4 miljoen mensen (1,69 procent), boeddhisten met 1,7 miljoen (0,72 procent), confuciaans met 0,11 miljoen (0,05 procent) en andere religies met 0,13 procent (2010 Population Census, BPS).

Diversiteit in religies wordt verergerd door diversiteit in religieuze interpretatie, dus het is niet verwonderlijk dat er veel scholen en sekten in elke religie zijn. Dit alles is te wijten aan verschillen in het vermogen en het vermogen van mensen om te denken, waar te nemen en te benaderen. Bovendien staan religieuze teksten in één religie inderdaad open voor verschillende interpretaties die kunnen leiden tot diverse en zelfs tegenstrijdige religieuze sekten en groepen.

Diversiteit is een noodzaak omdat God de mensen heeft geboden om elkaar te begroeten, te kennen, te communiceren en solidair met elkaar te zijn. Diversiteit in termen van religies en hun interne conflicten kan echter ook op religie gebaseerde conflicten veroorzaken. In de multireligieuze context van Indonesië hebben aanhangers de neiging om gevangen te zitten in een situatie waarin ze geloven dat hun religie de meest rechtvaardige is en de anderen ongelijk hebben. Deze situatie zal hoogstwaarschijnlijk conflicten veroorzaken in naam van religie.

Luc Reyhler (2006: 7) legt de theorie van de Vredesarchitectuur uit die stelt dat bij het beheer van religieuze verschillen een aantal voorwaarden nodig zijn. Ten eerste is er een effectief en harmonieus communicatiekanaal. Dit maakt het

proces van discussie, verduidelijking en correctie mogelijk van de verspreiding van informatie of geruchten die het potentieel hebben om spanning tussen sociale groepen te veroorzaken. Ten tweede kunnen vredes- en conflictbeheersingsactiviteiten ook een voorwaarde zijn. Het kunnen formele instellingen zijn, zoals rechtbanken, en ook informele instellingen, zoals traditionele en religieuze organisaties. Ten derde moeten er pro-vredesfiguren zijn die invloed, middelen en strategieën hebben om massamobilisatie door pro-conflict figuren te voorkomen. Ten vierde is een andere voorwaarde de sociale politieke structuur die de realisatie van rechtvaardigheid onder het volk ondersteunt. Ten vijfde, het bestaan van een rechtvaardige sociale politieke structuur voor het voortbestaan van sociale integratie.

Dit toont aan dat religieuze groepen een mechanisme hebben om het falen van de staat te overwinnen bij het anticiperen op en voorkomen van het ontstaan van gewelddadige conflicten in naam van religie. Het beheer van religieuze harmonie kan niet alleen vertrouwen op de top-down methode geïnitieerd door de overheid, maar ook op een bottom-up methode geïnitieerd door de samenleving.

In de context van Indonesië als multicultureel land blijven problemen in religieuze gemeenschappen voorkomen. Het Onderzoeks- en Ontwikkelingscentrum voor Religieuze Verenigingsbegeleiding en Religieuze Diensten van het Ministerie van Religieuze Zaken van Religie heeft verschillende dynamieken en conflicten van religieuze gevallen gemeld in het Jaarverslag over het religieuze leven in Indonesië. Het

jaarverslag wordt sinds 2010 uitgevoerd en wordt jaarlijks gepubliceerd.

Volgens het jaarverslag over religieus leven zijn de feitelijke religieuze kwesties die naar voren komen en vatbaar zijn voor conflicten in het algemeen die met betrekking tot religieuze sekten, begrip en bewegingen, de bouw van gebedshuizen, evenals kwesties van radicalisme, extremisme en terrorisme.

De opkomst van verschillende religieuze kwesties laat zien dat deze natie nog steeds worstelt om zichzelf diversiteit bij te brengen. Pluraliteit wordt nog steeds als een bedreiging beschouwd. Wanneer zorgvuldig gevolgd, zijn de wortels van conflicten tussen elkaar niet hetzelfde. Sommige worden veroorzaakt door economische ongelijkheid en politieke vete, en sommige anderen zijn door religieuze betwisting zelf. De conflicten die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan, geven echter aan dat het begrip van religie door de mensen een van de terugkerende triggers is voor het creëren van de conflicten. Helaas is religie die een sociale eenheid had moeten zijn, in feite een deel van de triggerende factor voor verschillende conflicten.

Die conflictoplossingen vereisen strategieën en benaderingen op basis van inclusieve attitudes bij het aanpakken van verschillen, het accommoderen (flexibiliteit) van cultuur en het kunnen contextualiseren van religieuze waarden zonder de principes en essentie van de leringen te verliezen. In dit geval is het perspectief van religieuze gematigdheid belangrijk om te reageren op de kwestie van religie. Hiervoor heeft Indonesië ongelooflijk veel geluk omdat het een sterk sociaal-cultureel kapitaal heeft om religieuze gematigdheid te implementeren.

Indonesië staat bekend als een van de grootste multiculturele en diverse landen ter wereld - de Verenigde Staten en India zijn de andere twee. Dit blijkt uit de diverse en complexe geografische en sociaal-culturele omstandigheden van Indonesië. Wat de complexiteit betreft, beweren experts dat het erg moeilijk is om de exacte anatomie van Indonesië te beschrijven. De diversiteit van het Indonesische volk is zowel horizontaal als verticaal zichtbaar.

Horizontaal blijkt de diversiteit van het Indonesische volk uit verschillen in etniciteit, religie, voedsel, kleding, lokale talen en cultuur. Verticaal blijkt de diversiteit van het Indonesische volk uit verschillen in sociaal-cultureel, economisch en opleidingsniveau. Dit land is niet alleen beïnvloed door verschillende etniciteiten, maar ook door filosofische invloeden (zoals Europa, China, India, Portugees, boeddhisme, hindoeïsme, islam, christendom en anderen). Dit is een schat aan rijkdom en uniciteit voor het Indonesische volk.

De oprichters van de natie waren zich terdege bewust van de diversiteit van dergelijke multiculturele samenlevingen. Diversiteit wordt beschouwd als onschatbare rijkdom bij de voorbereiding op de Republiek Indonesië, die dan gebaseerd is op Pancasila. Daarom is het behoud van diversiteit in de eenheid en integriteit van de natie van cruciaal belang. Diversiteit is gegroeid en ontwikkeld sinds honderden jaren geleden als een vorm van overerving van de voorouders. Verschillende studies concludeerden dat cultureel pluralisme in de Zuidoost-Aziatische regio, met name in Indonesië, Singapore en Maleisië, zeer opvallend is. Slechts een paar plaatsen in de wereld zijn zo

divers als deze regio. Daarom wordt in de westerse politieke theorie in de jaren 1930 en 1940 Zuidoost-Azië, met name Indonesië, beschouwd als een "klassieke locus" (beste plaats/referentie) voor het concept van een pluralistische samenleving.

De perceptie dat Indonesië de beste plaats is om een pluralistische samenleving te beschrijven is niet overdreven gezien de diversiteit van dit land. Onderzoek naar Indonesische diversiteit is geëvolueerd tot een multicultureel concept, dat verwijst naar het concept van harmonie dat wordt gevoed in culturele verschillen waarin iedereen de diversiteit van andermans culturen in een gemeenschap moet waarderen en respecteren.

Multiculturele samenleving wordt ook gedefinieerd als een samenleving die bestaat uit verschillende soorten cultuur, met een iets andere opvatting van de wereld, geschiedenis, waarden, vormen van sociale organisatie, gewoonten en gewoonten. Multiculturalisme verwijst ook naar de wijsheid om culturele diversiteit te zien als een fundamentele realiteit in het sociale leven. Deze wijsheid zal goed worden gekoesterd als elk individu bereid is zich open te stellen om samen te leven.

Men moet zich er dus van bewust zijn dat diversiteit in het leven iets is dat niet kan worden vermeden, ontkend en afgewezen. In politiek perspectief bestaat en groeit multiculturalisme in de context van nationale en etnische verschillen. Multiculturalisme maakt deel uit van een grotere strijd voor een meer inclusieve en tolerante democratie.

Multiculturalisme en pluralisme weerspiegelt in Indonesië zijn met elkaar verbonden als het principe van nationale

eenheid dat toen bekend staat als Bhinneka Tunggal Ika (Eenheid in Verscheidenheid). Dat motto geschreven onder auspiciën van de Republiek Indonesië betekent: "Ook al zijn we verschillend in religie, ras, etniciteit, taal en cultuur, maar we zijn geïntegreerd in eenheid onder de Republiek Indonesië." Als wijze woorden heeft Bhinneka Tunggal Ika een enorme kracht om de verschillen van het Indonesische volk te verenigen. Deze zin is ontleend aan het "Sutasoma Book" uit de 14e eeuw, geschreven door Empu Tantular. Dit toont aan dat Indonesiërs zich altijd bewust zijn geweest van hun diversiteit en verschillen, zowel etnisch als religieus.

Tijdens de koloniale periode werd deze geest van diversiteit gecreëerd om de ijver van het Indonesische volk voor de eenheid te bevorderen. Het Youth Pledge Congress op 28 oktober 1928 illustreerde ook het enthousiasme van Indonesische mensen om zich met elkaar te verenigen zonder de diversiteit te problematiseren. In deze context was tolerantie essentieel omdat het fungeerde als de sleutel en bemiddeling om de geest van eenheid te realiseren.

Als zegen van de Almachtige is diversiteit echter niet vrij van uitdagingen die zich vaak voordoen in het midden van het sociale leven in Indonesië. Als het niet wordt geaccepteerd als een zegen en de schat van de natie, kunnen verschillen leiden tot strijd en conflict in een multiculturele samenleving. Dit zal gebeuren als diversiteit wordt beschouwd als een ruimte die wordt geboren uit de houding van "saamhorigheid" door te veronderstellen dat andere mensen geen deel uitmaken van de groep.

Voor Indonesië is de multiculturele context van zijn samenleving als een vruchtbare bodem om zaden van gematigdheid en democratie te zaaien. Dit land is gezegend met een duur sociaal en cultureel kapitaal dat we samen moeten beschermen.

B. Sociaal-culturele Hoofdstad van Religieuze Gematigdheid

Religie speelt een belangrijke rol in het leven van Indonesische mensen, vooral bij het ontwikkelen van sociale normen. Religie, aan de ene kant, vereist dat haar aanhangers exclusief zijn. Maar aan de andere kant leert het ook een inclusieve en open houding. Religie bestaat als een poging om het recht op leven van de mensen te verdedigen en het levensonderhoud van het menselijk leven te beschermen. Religie heeft een zeer belangrijke positie en rol in het leven van Indonesische burgers.

Erkenning van de positie en de betekenis van religie wordt weerspiegeld in de oprichting van het principe van Ketuhanan Yang Maha Esa, de Almachtige God, als het eerste principe van de staatsfilosofie, "Pancasila" (de Vijf Principes). Het wordt ook begrepen als het principe dat de andere vier principes bezielt. Daarom is de religieuze ontwikkeling in Indonesië niet alleen een integraal onderdeel van de nationale ontwikkeling, maar ook een deel dat de algemene richting en doelstellingen van het nationale lange termijn ontwikkelingsplan moet ondersteunen en inspireren. De langetermijnplanning is vastgesteld voor de periode 2005-2025 om de visie van een "Onafhankelijk,

Geavanceerd, Rechtvaardig en Welvarend Indonesië" te realiseren.

In vergelijking met andere landen heeft Indonesië het geluk een aantal religieuze niet-gouvernementele organisaties te hebben die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het versterken van harmonie en democratie. Dit heeft internationaal brede erkenning gekregen, vooral van landen die ook pluralistisch en multicultureel zijn, maar geen religieuze massa's hebben. Democratische figuren, religieuze leiders en intellectuelen in Indonesië geloven ook dat de religieuze organisaties in Indonesië een oneindige bijdrage hebben geleverd aan het voortbestaan van het leven van de natie en religie.

Deze situatie kan zich voordoen omdat bijna alle religieuze organisaties in Indonesië zijn gegroeid onder hun volgelingen. De volgelingen geloven dat ze een gezamenlijke verplichting hebben, evenals een bijdrage, om een model van typische religieuze praktijken te bouwen die niet zijn onttrokken van culturele en sociale wortels. En tegelijkertijd ontvangen ze voortdurend nieuwe culturen, passen ze zich aan en innoveren ze om ontwikkelingen op verschillende gebieden te bevorderen.

Naast het feit dat ze sterk zijn op religieuze waarden, hebben de religieuze organisaties in Indonesië ook een grote toewijding aan nationaliteit, de Unitair van de Republiek Indonesië, democratie en nobele waarden van traditie en cultuur die zich al lang ontwikkelen. Zo heeft het een nationaal karakter gevormd als een religieuze en gematigde natie.

Dit bewijst verder dat de religiositeit die meer neigt tussen de twee extreme polen, zowel de rechtse als de linkse, niet geschikt is voor een duurzaam leven van de natie en de staat. Onze natie heeft een gematigd pad gekozen dat is belichaamd in de Vijf Principes (Pancasila) die vervolgens worden overeengekomen om publieke morele waarden te worden.

Vanuit het perspectief van elke religie in Indonesië is Pancasila inderdaad in harmonie en in harmonie met het doel van religieuze leringen die worden onthuld. Dat komt tot uiting in het eerste principe waarin het een geest heeft om het algemeen welzijn te realiseren door te vertrouwen op religieuze waarden. Bovendien benadrukt het tweede principe de bescherming van het leven die fundamenteel is voor de mens. In het derde principe is er een garantie voor de eenheid van de natie. Het vierde principe weerspiegelt de bescherming van redenering en wijsheid. Ten slotte is het vijfde principe een garantie voor het veiligstellen van de rijkdom van mensen.

Met al deze overwegingen is Indonesië een ideale pot voor het nationale leven, omdat het religieuze relaties in harmonie met de staat plaatst. Deze goede praktijk moet massaal worden bepleit en campagne gevoerd bij het publiek – dat het gematigde religieuze begrip de aard van onze natie is. Dit is een erfenis die we samen moeten bewaren.

Naast het feit dat religie een zeer belangrijk deel heeft, neemt het ook een unieke positie in het leven van de staat. Dit wordt weerspiegeld in een bekende formule van de relatie tussen religie en de staat in Indonesië, waarin staat: "Indonesië is geen theocratische staat, maar geen seculiere staat." Deze

formule betekent dat de nationale en staatslevensstructuur niet gebaseerd is op één bepaald religieus begrip of geloof, maar op de waarden van adel, deugden en rechtvaardigheid; de waarden die in religie zijn vervat, worden erkend als bronnen en spirituele, morele en ethische basis voor de staat.

We zijn in het meest diverse land ter wereld, Indonesië. Deze zeer hoge diversiteit heeft ook het zeer hoge potentieel voor desintegratie. Pluralisme is een positief potentieel wanneer het goed wordt onderhouden en beheerd. Integendeel, het kan een bron van conflict zijn als het niet gepaard gaat met een sterk cultureel begrip en toewijding aan het behoud van diversiteit. Tot nu toe hebben Indonesische mensen veel van hun lokale wijsheid getoond in het handhaven van eenheid en integriteit. Zo'n lokale wijsheid is een waardevol sociaal kapitaal om gematigde religieuze perspectieven, attitudes en praktijken op te bouwen.

Met de diversiteit aan religies is Indonesië inderdaad niet vrij van conflicten in naam van religie. Sommige gevallen die zich in een aantal regio's in Indonesië hebben voorgedaan, hebben aangetoond dat er nog steeds bepaalde individuen en groepen zijn die een lage mate van tolerantie hebben. Dit bevestigt ook dat de toestand van Indonesische mensen die honderden jaren in verscheidenheid hebben geleefd, geen immuniteit garandeert voor conflicten en geschillen, inclusief die met betrekking tot religieuze kwesties. We zijn er echter vrij zeker van dat Indonesië deze uitdagingen het hoofd kan bieden en dit optimisme moet worden gevoed. De oprichting van de Republiek Indonesië tot nu toe is het duidelijke bewijs dat dit

land nog steeds een sterk sociaal kapitaal heeft om de bestaande conflicten te overwinnen.

Een van de sociale hoofdsteden die Indonesië kenmerken, zijn "gotong royong" -gewoonten (wederzijdse samenwerking) die al lang aan elk niveau van de samenleving zijn gehecht. Het woord "gotong" heeft de betekenis van tillen of dragen, en het woord "royong" betekent samen. Gotong royong kan eenvoudig worden gedefinieerd als het opvoeden of samendoen van iets. Het is een echte manifestatie van de geest van eenheid van Indonesië. Deze gewoonte heeft hoge morele waarden, zoals saamhorigheid, empathie, wederzijdse hulp en het prioriteren van de gemeenschappelijke belangen. Het kan worden gevonden in de dagelijkse activiteiten van het Indonesische volk, zoals in vieringen, sociale diensten, landbouwactiviteiten, rampen, dood en zelfs sociale en religieuze activiteiten. Gotong royong illustreert hoe het Indonesische volk menselijkheid en gelijkheid boven verschillen stelt.

Neem dit als voorbeeld; de saamhorigheid die de inwoners van Cempaka Baru, Kemayoran, Centraal Jakarta, op 26 augustus 2019 hebben getoond, is een vorm van wederzijdse samenwerking met betrekking tot sociaal-religieuze activiteit voor dat evenement irriteert elkaars overtuigingen niet.

In die tijd moest de sluitingsceremoniedienst voor een overleden christen worden uitgevoerd voor de Darussalam-moskee. Die ceremonie werd geleid door een priester en bijgewoond door families en christenen rond de moskee. Het werd uitgevoerd nadat de familie toestemming had gevraagd aan de Mosque Prosperity Council om de tuin van de moskee

te gebruiken voor de ceremoniedienst. De reden is dat het steegje dat naar het uitvaartcentrum leidt te smal is, dus het bemoeilijkt de kist die naar het huis kwam. Het bestuur van de raad stond hen toe om het moskeeterrein voor die ceremonie te gebruiken met de bedoeling om goed te doen om elkaar te helpen, ook al waren ze verschillend in religieuze overtuigingen.

Met betrekking tot het evenement gaf de minister van Religieuze Zaken, Z.E. H.E. Lukman Hakim Saifuddin, een hoge waardering aan de moskeeraad. Hij legde uit dat het evenement misschien gewoon een gewone gebeurtenis is voor de raad en de lokale bewoners - dat het gewoon een gotong royong (wederzijdse samenwerking) is - maar voor de bredere gemeenschap en de ogen van de wereld is het een voorbeeld en bewijs dat de tolerantie onder religieuze gelovigen in Indonesië erg hoog is. In Indonesië gelooft elke religieuze gemeenschap dat religie in wezen wordt onthuld om altijd vrede en genade voor anderen te verspreiden.

Daarnaast is een ander sociaal kapitaal dat eigendom is van het Indonesische volk een cultuur van "musyawarah" (deliberatie). Het is al lang geleden door het Indonesische volk geïmplementeerd. Indonesiërs zijn zich zeer bewust van het belang van overleg bij het oplossen van allerlei problemen in het sociale leven. Deze methode is voor iedere burger een manier om meningen naar elkaar te kunnen geven en te luisteren. In musyawarah kan geen enkele persoon of groep domineren en zijn wil afdwingen. Deze cultuur wordt door het Indonesische volk beoefend om tot een onderlinge overeenkomst (consensus) te komen bij het realiseren van het algemeen belang.

Dankzij de ervaring van het Indonesische volk dat in staat is om de uitdagingen van verschillen het hoofd te bieden door altijd gedeelde belangen te bevorderen. Indonesië speelt vaak een rol als intermediair en initiator van vrede over conflicten in de Zuidoost-Aziatische regio. Indonesië was bijvoorbeeld ooit de bemiddelaar van het conflict dat plaatsvond toen Vietnam Cambodja bezette. Door het houden van de Jakarta Informal Meeting (JIM) in 1988-1989, had de bemiddeling positieve resultaten waarbij Vietnam uiteindelijk zijn troepen uit Cambodja terugtrok.

Indonesië slaagde er ook in om in Mindanao te bemiddelen in conflicten tussen de Filipijnse regering en het Moro National Liberation Front (MNLF). Met de hulp van Indonesië kan een vredesakkoord eindelijk worden gerealiseerd door de ondertekening van een overeenkomst om de autonome regio voor moslim Mindanao te creëren. Daarnaast is Indonesië ook een vredesinitiator die actief input levert aan het Rohingya-conflict in Myanmar. De culturen van wederzijdse samenwerking, overleg en altijd prioriteit geven aan de gemeenschappelijke belangen die eigendom zijn van het Indonesische volk zijn een belangrijk kapitaal geworden in de toepassing van religieuze gematigdheid.

Bovendien is een ander belangrijk kapitaal dat Indonesische mensen empirische ervaring hebben met het implementeren van religieuze gematigdheid bij het oplossen van het aantal religieuze problemen dat zich voordoet. Een voorbeeld van een zaak die hier aan de orde kan worden gesteld, is de bouw van de Nur Musafir-moskee in Batuplat Village, Alak District, Kupang

City, Oost-Nusa Tenggara. De moskee werd gebouwd in het midden van een overwegend christelijke nederzetting. Het initiatief voor de bouw van moskeeën was vanuit de behoefte aan moskeeën in de regio voor moslims in er bereiken 279 mensen. Om te aanbidden, moeten ze naar de stad Kupang gaan en het is relatief ver weg van hun plaats.

De bouw van de Nur Musafir-moskee was niet vrij van problemen. In 2011 is de eerste fase van de bouw uitgevoerd. Er werd verteld dat de ontwikkeling kon beginnen nadat de bouwcommissie van de moskee alle vereiste documenten had voltooid, zoals een vergunning van RT/ RW en lurah (het hoofddorp), aanbevelingen van het Kupang City Religious Harmony Forum (FKUB), de beslissingsbrief van de burgemeester, de goedkeuringsbrief van het stadsparelement van Kupang en de briefsteun van de lokale niet-moslimgemeenschap.

Het conflict ontstond nadat de christelijke gemeenschap en jongeren van de lokale Karang Taruna protesteerden en de bouw van de Nur Musafir-moskee weigerden omdat ze dachten dat er fraude was bij het invullen van de bouwvergunningsdossiers. Volgens hen waren de handtekening (overeenkomst) gegevens van steun van 65 christenen die als vereisten werden gebruikt gegevens voor het ontvangen van vlees, niet voor het bouwen van moskeeën. In 2002 schonk een burgergrond voor de bouw van een moskee, maar werd ook afgewezen door bewoners. Om de escalatie van het conflict te voorkomen, adviseerde het stadsparelement van Kupang om de bouw van de moskee tijdelijk stop te zetten.

Om dit conflict te onderzoeken en op te volgen, vormde de regionale regering een team van negen onder leiding van de regionale politie van Kupang City. Dit conflict werd afgeleid omdat de stad Kupang een burgemeestersverkiezing hield. Na de verkiezingen werden de bijeenkomsten om het conflict op te lossen voortgezet. De nieuwe gekozen burgemeester, Jonas Salean, gaf het onderzoeksteam bestaande uit MUI, FKUB en de Kupang Kasatintel-politie en het team van negen de opdracht om het conflict te onderzoeken. Op 27 juni 2013 hield het Kupang National Political Unity and Community Protection Agency (Kesbang Polinmas) een bijeenkomst met alle componenten van de Batuplat-gemeenschap, subdistrict, dorp, religieuze leiders, jeugdorganisaties en het Regional Leadership Forum. Deze bijeenkomst resulteerde erin dat christenen in Batuplat de bouw van de Nur Musafir-moskee sterk steunden, maar eisten dat alle administraties werden uitgerust volgens de toepasselijke voorschriften.

In april 2015 heeft de Nationale Commissie voor de Mensenrechten (Komnas HAM) een bemiddeling uitgevoerd door de burgemeester en zijn staf, het ministerie van Religieuze Zaken, FKUB, voorzitter van de synode van de Evangelisch-Christelijke Kerk van Timor en jeugdleiders te betrekken. Het doel van deze bemiddeling is het verkrijgen van een vreedzame en geweldloze verzoening. Op 31 augustus 2015 werd ook een traditionele ceremonie gehouden zodat mensen elkaars fouten konden vergeten en elkaar konden vergeven. Nadat deze bijeenkomsten zijn gehouden, kan de bouw van de Nur Musafir-moskee worden voortgezet.

Op 11 april 2016 werd de start van de bouw van de Nur Musafir Moskee gehouden. Het evenement werd geleid door de burgemeester van Kupang samen met de directeur-generaal van de islamitische gemeenschapsbegeleiding van het ministerie van Religieuze Zaken en de directeur-generaal van de christelijke gemeenschapsbegeleiding. Interreligieuze harmonie kon worden gezien in dit evenement omdat het werd bijgewoond door alle niveaus van de samenleving, zoals de voorzitter van de Indonesische Ulema-raad van Oost-Nusa Tenggara, het politiehooftkwartier van Kupang City, de Kupang City Ansor Youth Movement, de Kupang City Interfaith Youth en het Regional Coordinating Forum. De bouw van de Nur Musafir-moskee bevestigt dat het Indonesische volk prioriteit geeft aan overleg met een niet-militaristische benadering van op religie gebaseerde conflictoplossing.

Een andere empirische ervaring die gematigdheid illustreert als een manier om problemen op te lossen, is het geval van de afwijzing van Slamet Jumiarto en zijn familie die willen wonen in RT 8, Dusun Karet, Pleret Village, Pleret District, Bantul. De reden was dat ze een ander geloof hebben dan dat van de gemeenschap. Na het horen van een advertentie die een huis tegen een geschikte prijs aanbiedt, nam Slamet contact op met de makelaar en de eigenaar van het huis. Lang verhaal kort, hij woonde meteen in het huis. Toen hij vroeg naar zijn status als niet-moslim, zorgden de makelaar en huiseigenaar ervoor dat de buurt die moslimgemeenschap was, geen bezwaar zou maken tegen die status.

De volgende dag ontmoette Slamet het hoofd van de lokale buurtvereniging (RT) voor toestemming en verstrekte een fotokopie van de nationale identiteitskaart, familiekaart en huwelijksakte. Toen het RT-hoofd echter hoorde dat Slamet en zijn familie katholiek waren, weigerde hij Slamet en zijn familie om in Karet Village te blijven. Volgens het hoofd van RT 8 was de weigering gebaseerd op het decreet nr. 03 / POKGIAT / Krt / Plt / X / 2015 dat niet-moslims verbood om in Pleret Village te wonen. Slamet ontmoette vervolgens het plaatselijke dorps hoofd, maar hij en zijn familie kregen nog steeds geen verblijfsvergunning. Het hoofd van de Dukuh (Hamlet) legde uit dat een verordening die niet-moslims verbiedt om in het dorp Pleret te wonen, werd gemaakt door ongeveer 30 gemeenschaps- en religieuze leiders met de bedoeling om te anticiperen op een gemengde begrafenis tussen moslims en andere religies.

De regering van het regentschap Bantul heeft samen met het ministerie van Religieuze Zaken van het regionale kantoor van Jogjakarta vervolgens een bijeenkomst voor bemiddeling geïnitieerd op het regionale secretariaat van het regentschap Bantul. Deze bijeenkomst werd ook bijgewoond, niet alleen door Slamet, maar ook door het hoofd van het gehucht RT en de lokale lurah. Deze vergadering stemde ook in met de verordening die verbiedt dat niet-moslims die in het Pleret-gebied wonen en zich vestigen, worden ingetrokken. De dorpsbestuurders die de regeling maakten, boden hun excuses aan. Het forum was van mening dat het decreet niet gebaseerd was op het principe van de Republiek en in tegenspraak was met de diversiteit. Het

stond geen ontmoetingen tussen verschillende identiteiten toe en bracht zorgen, verdenkingen, angsten en bedreigingen naar voren bij het zien van verschillende identiteiten. Een dergelijke verordening zou sociale uitsluiting aanmoedigen, intolerantie legaliseren, rechten schenden en morele schade toebrengen aan minderheden.

Een ander verhaal dat een referentie kan zijn voor de beste praktijken bij het oplossen van religieuze problemen, is het verhaal van de Jakarta Cathedral Church die het misschema op islamitische feestdagen verandert. Op zondag 25 juni 2017 vierden moslims in Indonesië Eid al-Fitr. Veel moslims in Jakarta gebruikten de Istiqlal-moskee (gelegen voor de kathedraal) om 's ochtends Eid-gebeden uit te voeren. Tegelijkertijd hielden christenen ook de mis in de kathedraalkerk, die meestal zes keer werd gehouden, namelijk om 6 uur, 7.30 uur, 9 uur, 11 uur, 17 uur en 19 uur.

Omdat de locatie van de Istiqlal-moskee en de kathedraalkerk dichtbij is, heeft de parochieraad van de kerk besloten om het lesrooster te wijzigen om slechts vier keer te worden gehouden, om 10.00 uur, 12.00 uur, 17.00 uur en 19.00 uur. Het management van de Kathedraalkerk nodigde moslims uit om het kerkhof te gebruiken voor parkeren als hun steun voor de uitvoering van het Eid-gebed. Het verhaal van tolerantie onder religieuze gelovigen werd blijkbaar herhaald tijdens het Eid Al-Adha-gebed op 11 augustus 2019 in de Istiqlal-moskee.

Die empirische praktijken om tolerantie en diversiteit in dit land te breien, blijven groeien. De praktijken komen niet alleen voor in fora - ruimte voor mensen om verschillende

religies, etniciteiten en rassen te ontmoeten - maar komen ook voor in de vorm van solidariteit van medemensen (zoals hierboven verteld). In veel regio's hebben mensen monumenten gebouwd als symbolen van vrede, zoals het Merpati Peace Monument in de Padang City, het Peace Monument in Sampit City, het Love Peace Monument in Tanjung Selor, North Kalimantan en vele anderen. Meer specifiek is de Love Hill in Minahasa, Noord-Sulawesi, geïnspireerd door de houding van de tolerante Minahasa en Tomohon mensen. Verschillende vredesmonumenten en zelfs muurschilderingen zijn stille herinneringen aan het belang van breien en het handhaven van tolerantie.

Vanuit alle hoeken van het land vloeit elke vorm van tolerantie naar gebreide harmonie. We weten dat hindoes en moslims in Keramas Village, Blahbatu District, Gianyar, Bali, in harmonie leven. Om de harmonie te versterken, moet een actieve tolerantie worden opgebouwd en moet deze door beide groepen worden uitgevoerd. Wanneer hindoes religieuze activiteiten uitvoeren in Nyepi, nemen moslims deel aan het paraderen van Ogohogoh en het doneren van drankjes en voedsel aan hindoes.

Omgekeerd, wanneer moslims vasten, eren hindoeburen het door een verbod uit te vaardigen op het niet eten, drinken en roken van sigaretten in het bijzijn van vastende moslims. Wanneer moslims de verjaardag van de profeet vieren, zullen hindoes donaties geven in de vorm van voedsel. Ook wanneer Eid al-Fitr, hindoes komen om contact te houden. Dit geeft aan dat wederzijds respect een ontmoetingspunt is voor harmonie

en een sociale basis is die kan worden gebruikt als een ruimte voor dialoog wanneer sociale problemen zich voordoen tussen twee partijen.

Inderdaad, een dergelijke tolerantie (zoals een geval gevonden in Keramas Village) is ook gemakkelijk elders te vinden. Op religieuze feesten, zoals Eid al-Fitr, gebruiken Javanen normaal gesproken de term 'ujung'. Ujung verzamelt activiteiten voor burens en familieleden om elkaar te vergeven. De activiteit wordt beoefend door alle niveaus van de samenleving, waarbij religieuze grenzen worden afgebroken. Andere activiteiten zijn samen patrouilleren, elkaars plaats van aanbidding bewaken en zich met elkaar vermengen om te rouwen om sterfgevallen.

Verder werd een tolerantie-model ook weerspiegeld in het geval van Balun Village, Lamongan (Huda, 2015). Balun Village is het meest unieke dorp in Lamongan Regency, misschien zelfs in Indonesië. In dit dorp zijn er drie religies die worden omarmd door de burgers, namelijk de islam, het hindoeïsme en het christendom. De relatie tussen sociaal-cultureel en sociaal-religieus leven is relatief vreedzaam en vol tolerantie te midden van religieuze verschillen. Hiervoor staat dit dorp bekend als "Pancasila Village" of "Inclusive Kampung." Natuurlijk is dit fenomeen interessant omdat, hoewel verschillend, de mensen een vreedzame en harmonieuze sociaal-culturele levensorde kunnen opbouwen – op andere gebieden kunnen verschillen legitimiteit zijn of aanleiding geven tot conflicten en geweld.

Het tolerantie-model in Balun Village is als volgt. Ten eerste komt het pluralistische dorpsapparaat uit alle elementen

van de samenleving van verschillende religies, zoals de islam, het hindoeïsme, het christendom. Ten tweede woont een multicultureel gezin bestaande uit verschillende religies (islam, hindoeïsme, christendom) samen onder één dak van het huis. Ten derde is kenduri/ het reguleren van multiculturalisme een activiteit om te reageren op de levenscyclus (d.w.z. zwangerschap, geboorte, het krijgen van geluk, de dood) of op enkele belangrijke momenten in de samenleving (d.w.z. Indonesische Onafhankelijkheidsdag, vasten, vakantie). Het wordt gedaan door een viering te houden onder leiding van religieuze leiders, met rituelen gebeden en voedsel, en door alle burgers uit te nodigen, ongeacht hun religieuze achtergrond.

Ten vierde is inclusieve *da'wah* (islamitische oproep) een manier om mensen aan te moedigen goed te doen en mensen te waarschuwen geen kwaad te doen door beleefd, tolerant en respectvol te zijn voor verschillende culturele groepen en religies. Het is te hopen dat het tolerantiemodel dat in Balun Village is gebouwd, een inspiratie en reflectie kan zijn voor andere Indonesische mensen die vatbaar zijn voor conflicten. Daarom kan onze hoop op het opbouwen van een verenigd, tolerant, geavanceerd, vreedzaam en harmonieus Indonesië worden gerealiseerd.

Niet ver van de hoofdstad Jakarta, ongeveer 20 kilometer verderop, is er Kampung Sawah (een regio in Bekasi City) die een zeer uniek model van tolerantie heeft, omdat harmonie is getransformeerd in gebruiken. De mensen van Kampung Sawah, die worden gedomineerd door Betawi etniciteit (Betawi is meestal identiek aan de islam) en zijn getraind om te leven

in religieuze verschillen tussen hen. Lessen van het waarborgen van saamhorigheid kunnen worden geleerd van moslims, protestantse christenen en katholieke christenen in deze regio. Voor de Betawi-mensen daar is tolerantie niet alleen een slogan, maar is het een gewoonte geworden. Elke nieuwe burger die komt, kan hier gemakkelijk de harmonie voelen, simpelweg door de verschillen tussen de mensen te accepteren.

In Kampung Sawah bevinden zich drie gebedshuizen dicht bij elkaar. Ze bevinden zich allemaal op kampung Sawah Street, Jatimurni Village en Jatimelati Village (Bekasi, West Java). De drie plaatsen van aanbidding zijn de Grote Moskee van Al-Jauhar Yayasan Pendidikan Fisabilillah (Yasfi), Pasundan Christian Church (GKP) Kampung Sawah Congregation en de Katholieke Kerk van Sint Servaas.

Die goede traditie in Kampung Sawah kan ook in andere gemeenschappen worden toegepast om de harmonie tussen religieuze gelovigen te behouden. Ten eerste leerden hun voorouders tolerantie sinds hun kindertijd. Harmonie leren, niet van school, maar vanuit het gezin. Ten tweede bezoeken interreligieuze gemeenschappen elkaar tijdens de religieuze feestdagen. Dit is geen activiteit om mee te doen aan het aanbidden van andere religies, maar vriendschap als medeburgers.

Met dat soort praktijken stopt tolerantie niet alleen als louter advies, maar wordt het praktijk. Een praktijk wordt een gewoonte die vervolgens van generatie op generatie wordt doorgegeven. Dit is ook de reden waarom de sfeer van het nieuwe jaar altijd levendig is in Kampung Sawah waarin de

bewoners elkaar de hand schudden, rondreizen en zich met elkaar mengen.

Als er een potentieel voor conflicten tussen religieuze gelovigen wordt gedetecteerd, zal dit onmiddellijk worden besproken door het management van gebedshuizen in het dorp. Conflicten kunnen direct in een vroeg stadium worden onderdrukt. Wanneer Kerstmis aanbreekt, zullen moslims helpen de situatie veilig te stellen. Wanneer Eid Al-Fitr en Eid al-Adha bidden, stellen christenen de situatie ook veilig. Als er een evenement is in de kerk, maar de parkeerplaats is beperkt, is de gemeente welkom om te parkeren op de binnenplaats van de moskee. Om de onderlinge vrede te bewaren, zullen de moskeeraad en kerkbestuurders religieuze lezingen verbieden die een sfeer van vijandigheid tussen religieuze gelovigen veroorzaken.

De religieuze ervaring van de gemeenschap hierboven weerspiegelt een religieuze gematigdheid die geworteld is in de waarden van goedheid in de gemeenschap. Zo wordt het een sociale instelling die 'lokale wijsheid' kan worden genoemd. Dit model van religieuze gematigdheid kan elders worden gepromoot en ontwikkeld en is een sociale modaliteit als een bron van harmonie. Initiatie die is uitgevoerd door de gemeenschap die lokale wijsheid wordt genoemd, moet op elke plaats als model worden toegepast.

Sommige van de bovenstaande tolerantie modellen zijn ongetwijfeld een weerspiegeling van gedrag dat geworteld is in gematigde religieuze opvattingen. Als reactie hierop is het tijd voor dit land om de rol op zich te nemen van het bevorderen

van religieuze gematigdheidsmodellen als sociaal kapitaal om een harmonieus kader van de natie te ontwikkelen. Een aantal kleine voorbeelden van de bovenstaande ervaring zijn voorbeelden van hoe Indonesische mensen bekwaam zijn in het reageren op verschillen door altijd prioriteit te geven aan overleg, menselijkheid, tolerantie en lokale wijsheid.

Het Indonesische volk heeft eigenlijk een sterk sociaal kapitaal om de uitdagingen van diversiteit en religiositeit die zich voordoen het hoofd te bieden. Conflicten en spanningen die in de samenleving ontstaan, weerspiegelen niet altijd de acute intolerantie en het conservatisme in religie. Zo'n conflict ontstaat soms door het ontbreken van data waarbij dat leidt tot miscommunicatie en onbegrip dat tot spanning leidt.

Reageren op diversiteit is als "vijf vingers" als analogie. Elke vinger heeft zijn functies en kenmerken. Wanneer de vijf vingers verenigd zijn, zal er een grote kracht worden opgebouwd en dan kan dat elke vorm van zwaar werk volbrengen.

C. Religieuze Gematigdheid om te Versterken Actief Tolerantie

Religieuze gematigdheid kan niet los worden gezien van tolerantie. Uit verschillende eerdere discussies kan worden gesteld dat religieuze gematigdheid een proces is en tolerantie het resultaat of de vrucht (uitkomst) wanneer matiging wordt toegepast.

Het woord "tolerantie" kan worden geïnterpreteerd als ruimtelijk in de zin van van iedereen houden, mensen (verschillende) meningen laten hebben en niet bereid zijn

om de vrijheid van denken en overtuigingen van andere mensen te verstoren. Tolerantie kan in deze context worden geformuleerd als een houding van openheid om verschillende meningen te horen. Tolerantie functioneert in twee richtingen; ze uiten meningen en accepteren de opvattingen van anderen binnen bepaalde grenzen, in die zin dat het elkaars religieuze overtuigingen niet verstoort.

De aard van tolerantie ten opzichte van andere religieuze gelovigen is een belangrijke voorwaarde voor de verwezenlijking van nationale harmonie. Ondertussen is nationale harmonie een pijler voor de realisatie van nationale ontwikkeling. Door inhoudelijke tolerantie en wederzijds respect tussen religieuze aanhangers, zal er een goede interactie en begrip zijn tussen religieuze gemeenschappen, zodat veilige, vreedzame en harmonieuze leefomstandigheden kunnen worden gerealiseerd.

In de Index of Religious Harmony (gepubliceerd door het Research and Development Center for Religious Guidance and Religious Services, 2019) is tolerantie een van de belangrijkste indicatoren voor het creëren van harmonie tussen religies. Het is een voorwaarde voor het leven van religieuze mensen die harmonieus, tolerant, vreedzaam en respectvol met elkaar omgaan – met respect voor de verschillen in religie en vrijheid van aanbidding binnen de samenleving.

Indonesië heeft te maken gehad met verschillende sociale en religieuze geweldsconflicten. Deze conflicten hebben geleid tot onschatbare verliezen, zowel eigendommen als levens. Veel gebedshuizen, huizen en zelfs sociale voorzieningen werden beschadigd, verbrand en vernietigd, met dodelijke slachtoffers

tot gevolg. Geweld komt vaak voor en wordt gemeld door de media (zowel gedrukte als elektronische). De actoren die bij deze gebeurtenissen betrokken zijn, lijken zich niet te realiseren dat diversiteit of religiositeit een geschenk van God is, want dat moet op de juiste manier worden bedankt en beheerd.

Deze gewelddadige conflicten geven eigenlijk niet het leven van het Indonesische volk als geheel weer, omdat historisch gezien deze pluralistische natie eeuwenlang het principe van harmonie samenleven heeft beoefend. Toen de Indonesische archipel nog geen land werd genoemd, hielden de mensen daar vast aan het motto "Bhinneka Tunggal Ika" wat eenheid in verscheidenheid betekent.

Bhinnekaan (diversiteit) kan alleen lang duren als we een cultuur van echte tolerantie kunnen ontwikkelen, niet van gedwongen of valse tolerantie. Echte tolerantie is hier tolerantie die niet passief is door simpelweg verschillende religies te respecteren, maar ook actief te communiceren, saamhorigheid en samenwerking op te bouwen in het sociale en culturele leven. Het Indonesische volk moet in staat zijn om diversiteit te behouden door een actieve houding van tolerantie. Zonder dat kan een natie met veel verschillende overtuigingen en honderden soorten etniciteit worden vernietigd vanwege onenigheid.

Veel inspanningen om de harmonie en tolerantie onder religieuze gelovigen te vergroten, worden al lang door de overheid uitgevoerd via het ministerie van Religieuze Zaken. In het tijdperk van de jaren 1970 werd bijvoorbeeld het concept van "eens in onenigheid" vertaald in het Harmony

Between Religious Adherent Project. Dit project bevat een aantal interreligieuze dialoogactiviteiten. Het concept, dat oorspronkelijk werd bedacht door de minister van Religieuze Zaken, Z.E. A. Mukti Ali. Het nodigde religieuze mensen uit om zich er meer van bewust te zijn dat het leven van Indonesische burgers niet alleen één is, maar veel en verschillend. De regering ziet harmonie als een belangrijke factor voor nationale integratie en het realiseren van stabiliteit bij het ondersteunen van de ontwikkeling. Nationale harmonie is het belangrijkste kapitaal voor de realisatie van eenheid en integriteit om de ontwikkelingsdoelen en dromen te bereiken.

Het ernstigste religieuze dilemma is wanneer het gaat om mensen buiten de gemeenschap. Bijna alle religies beschouwen andere partijen als minderwaardig, zelfs zij hebben de neiging om in diskrediet te raken wanneer ze het hebben over gemeenschap buiten zichzelf. Dit is onlosmakelijk verbonden met het geloof van elke religieuze gelovige dat de waarheid of redding alleen ligt in de religie die ze belijden (waarheidsclaim). Terwijl verschillen in religieus begrip en zelfs religieuze verschillen een onlosmakelijk onderdeel zijn van de realiteit van het leven. Verschil kan een potentieel zijn (voor goedheid), maar het kan ook een probleem zijn. Het is potentieel als het goed wordt begrepen en constructief wordt beheerd om de zin van het leven verder te verrijken, en wordt een probleem als het uitsluitend en intolerant wordt aangepakt.

Een exclusieve religieuze houding die alleen eenzijdig waarheid en veiligheid erkent, kan leiden tot wrijving tussen religieuze groepen. Conflicten met religies die in Indonesië

voorkomen, worden over het algemeen veroorzaakt door exclusieve religieuze attitudes, evenals betwisting tussen religieuze groepen bij het verkrijgen van de steun van mensen die niet tolerant zijn. Het gezicht van religie dat oorspronkelijk vredig en kalm is (oase van hoop op geluk) wordt vol van geschillen, vijandigheid en zelfs slachting.

Uit deze beschrijving blijkt dat pogingen om harmonie op te bouwen geen eenvoudige dingen zijn. Er zijn verschillende beleidslijnen, strategieën en benaderingen nodig, zowel sociologisch als theologisch. Ook vergen de inspanningen sociaal kapitaal. Veel experts hebben uitgelegd dat sociaal kapitaal mensen kan helpen een vreedzame situatie te creëren.

Sommigen zeiden dat hoe sterker het netwerk van burgers in een gemeenschap, hoe minder waarschijnlijk het was dat er gemeenschappelijk geweld tussen hen was. Dit netwerk van burgerbetrokkenheid dat in staat is om wederzijds vertrouwen tussen medeburgers te bevorderen, is waardevol sociaal kapitaal. Hoe sterker het burgersnetwerk in de gemeenschap, hoe waarschijnlijker het is dat haar burgers samenwerken bij het bereiken van gemeenschappelijke doelen, waaronder coördinatie bij het verminderen van potentiële conflicten.

Het burgerschapsnetwerk omvat zowel formele als informele burgerschapsnetwerken. Formele burgerschapsnetwerken kunnen in de vorm van verenigingen zijn, terwijl informele betrokkenheid van de gemeenschap kan zijn in de vorm van bijvoorbeeld samen dineren, elkaar bezoeken, ontmoeten in een kraam of onderweg, enzovoort. Hoe meer burgerschapsnetwerken in een samenleving, hoe

meer het potentieel heeft om sociaal kapitaal te worden dat de gemeenschap kan helpen bij het creëren van een vreedzame situatie.

Daarnaast kunnen netwerken voor burgerschap in de vorm van burgerparticipatie in gezamenlijke activiteiten latente conflicten voorkomen. Informele en alledaagse burgerschapscommunicatie kan sterk genoeg zijn om de sociale cohesie op het platteland te behouden, maar is ontoereikend in grote steden. Formele associatieve burgerschapsbanden zijn nodig om vrede te creëren tussen etnische groepen in stedelijke gebieden.

Suprpto (2013: 19) die de hindoe- en moslimrelaties in Indonesië onderzocht, met name in Lombok, die plaatsvonden in een harmonieuze sfeer, concludeerde dat het proces van harmonie en sociale integratie zou worden gevormd als er drie dingen waren, namelijk: Ten eerste, een begrip van inclusieve religie; Ten tweede, gehoorzaamheid aan de wet; Ten derde, het vergeven van het verleden, vertrouwen en banden tussen burgers. Suprpto voegde er ook aan toe dat het gemeenschappelijke conflict dat zich voordeed te wijten was aan het vervagen van lokale wijsheid en het gebrek aan openbare ruimte. De twee dingen kunnen de banden van burgers verzwakken. De verzwakking van de banden van burgers die verbonden zijn met andere factoren, zoals geschiedenis, politiek, economie en cultuur, veroorzaakt verschillende conflicten tussen burgers en verschuift gemakkelijk van persoonlijke spanningen naar gemeenschappelijke conflicten. Dat leidt dus tot etnische en religieuze conflicten.

Daarom is actieve tolerantie van religieuze aanhangers nodig bij het realiseren van sociale harmonie. Bij het opbouwen van harmonie tussen religieuze aanhangers kan niet alleen door verschillen te zien als een gefragmenteerd sociaal feit, maar ook door de noodzaak van actieve betrokkenheid te overwegen. De actieve betrokkenheid betekent dat van elke religieuze volgeling niet alleen het bestaan en de rechten van andere religies moet worden erkend, maar ook dat hij zich bezighoudt met het begrijpen van verschillen en overeenkomsten door intensieve sociale interactie, om harmonie in diversiteit te bereiken zoals verteld.

De lange geschiedenis van het Indonesische volk laat zien dat veel religies naar Indonesië kwamen en werden geaccepteerd door de mensen die op dat moment al een eigen religie hadden. In de lange tijdspanne van de geschiedenis gaan ze met elkaar om. Het proces van interactie vindt bijna zonder noemenswaardige onrust plaats. Dit komt door het bestaan van een actieve tolerantie van elke religieuze aanhanger in die zin dat ze in wederzijdse acceptatie kunnen leven en naast elkaar kunnen leven. Dit is onlosmakelijk verbonden met de aanwezigheid van gematigde houdingen van elke religie. Gematigde groepen zien andere religieuze gemeenschappen als Gods schepselen die ook beschermd en gerespecteerd moeten worden. In de ogen van het gematigde volk wordt het *sunnatullah* (Gods wil) genoemd. Tolerantie en respect voor pluraliteit worden altijd naar voren gebracht, zodat sociale harmonie wordt gerealiseerd.

D. Religieuze Gematigdheid voor Geweldloosheid

Historisch gezien is de visie van gematigdheid (middenweg) in religie niet nieuw in de Indonesische geschiedenis. Vanuit beleidsoogpunt blijkt bijvoorbeeld de inhoud van de visie op religieuze gematigdheid uit de doorbraken van het ministerie van Religieuze Zaken met betrekking tot de harmonie van het levensonderhoud van religieuze gemeenschappen, zoals eerder vermeld.

Vertrouwend op het idee van "instemmen met onenigheid", implementeerde het ministerie van Religieuze Zaken bijvoorbeeld een beleid om religieuze gelovigen uit te nodigen om te geloven dat de religie die ze omarmden de beste was. Niettemin erkent elke religieuze gemeenschap dat tussen de ene religie en de andere twee kanten, verschillen en overeenkomsten heeft. Deze erkenning zal leiden tot wederzijds respect tussen elkaars religieuze groepen.

Daarnaast was er ook het concept van harmonie door het ministerie van Religieuze Zaken. Het streefde naar de creatie van drie soorten harmonie, namelijk: interne harmonie tussen religieuze gemeenschappen, interreligieuze harmonie en interreligieuze harmonie met de overheid. De harmonietrilogie die wordt herhaald door de minister van Religieuze Zaken, Z.E. Alamsjah Ratu Perwiranegara. Het idee was bedoeld om tolerantie, wederzijds begrip en wederzijds respect te creëren tussen inter- en intrareligieuze gelovigen. Zo zou het de samenwerking in het sociale leven, de natie en de staat kunnen bevorderen onder de paraplu van de Republiek Indonesië, waarin dat is gebaseerd op Pancasila en de grondwet van 1945.

Er was ook het concept van "het middenpad" in de jaren 1990. Het concept werd vertaald in programma's met betrekking tot religieuze harmonie. De minister van Religieuze Zaken, Tarmizi Taher, richtte bijvoorbeeld in 1993 het Instituut voor Religieuze Harmoniestudies (LPKUB) op. Deze instelling fungeerde als een forum voor het uitvoeren van religieuze denkstudies die harmonieuze relaties tussen religieuze gelovigen bekeken. Vervolgens werd op basis van de resultaten van het onderzoek verwacht dat het instituut een bijdrage zou leveren aan de overheid. LPKUB zou ook een barometer zijn met betrekking tot religieuze harmonie op nationale, regionale en internationale schaal. Tarmizi had het perspectief dat het leven van de religieuze monarch een portret was van het "middenpad" religieuze geloof door te verwijzen naar het gematigde religieuze universum.

Uit bovenstaande beleidsgeschiedenis blijkt dat de religieuze middenweg, gebaseerd op de geest van gematigde religieuze leerstellingen, inhoudelijk lange tijd het hart van het ministerie van Religieuze Zaken is geweest en de aandacht van bijna alle predikanten heeft gekregen. Dat beleid was echter niet systematisch en structureel geformuleerd als een hoofdvisie zoals het religieuze gematigdheidsinitiatief dat sinds 2014 werd herhaald door de minister van Religieuze Zaken, Lukman Hakim Saifuddin.

Naast religieuze gematigdheid zijn er ook intense inspanningen om radicalisme tegen te gaan door middel van de de-radicaliserings-benadering. Deze benadering alleen al heeft echter zwakke punten omdat het de neiging heeft om

sommige werken over het internaliseren van religieuze leringen te verwaarlozen die eigenlijk de basisbehoeften van elk mens zijn. Zoals opgemerkt, heeft religieuze gematigdheid twee hoofddoelen: ten eerste, het internaliseren van inhoudelijke religieuze leringen, en ten tweede, het overwinnen van het geweld in de naam van religie.

Als praxisgids kan gematigdheid of middenweg - indien overeengekomen als onderdeel van een geweldloze strategie - op drie manieren worden bepleit en campagne gevoerd (Panggabean & AliFauzi in Abu Nimer, 2010); dit zijn:

Ten eerste kan het middenpad van religiositeit worden bestreden met behulp van intra-religieuze mechanismen door te kijken naar de interne aspecten van religie zelf en de ontwikkeling van nieuwe ethiek en spiritualiteit die vrede zonder geweld ondersteunen. Dit kan worden gedaan door interpretaties van religieuze teksten te gebruiken die de nadruk leggen op tolerantie en inclusiviteit op basis van menselijke waarden. Naast de herinterpretatie van religieuze teksten, kan het interne mechanisme van religie ook worden gedaan door het gezag van religieuze leiders en figuren te gebruiken om hun volgelingen uit te nodigen om prioriteit te geven aan vrede.

Ten tweede kan het middenpad van religiositeit worden uitgevoerd met behulp van het interreligieuze mechanisme. In dit stadium ligt de nadruk meer op actie. In de multiculturele Indonesische context kan dit worden beoefend door vrede te bevorderen, door dialogen tussen individuen, groepen en interreligieuze gemeenschappen, en door harmonieuze relaties op te bouwen door samenwerking in gemeenschapsactiviteiten,

het bezoeken van vieringen van religieuze dagen en associëren zonder de last van verschillen.

Deze interreligieuze samenwerking moet worden beoefend in verenigingen op basis van gedeelde belangen, bijvoorbeeld op het gebied van gezondheid, onderwijs, economie, politiek en cultuur. Een van de beste praktijken in de Indonesische context is het bestaan van een gemeenschap die alle religieuze aanhangers omvat, namelijk het Forum voor Religieuze Harmonie (FKUB) dat nu in 34 provincies is opgericht. Dit forum is een belangrijke hoofdstad voor de agenda van harmonie in de toekomst.

Ten derde kan het middenpad van religiositeit ook worden gedaan met behulp van een buitenreligieuze benadering. Praktisch gezien legt deze benadering meer nadruk op systemische mechanismen op internationaal niveau. In de huidige mondiale context kan dit worden gedaan door een transnationale vereniging op te richten die gebonden is aan een gemeenschappelijke missie van wereldvrede.

Verskillende Indonesische empirische ervaringen tonen aan dat extremisme en geweld in naam van religie niet voldoende worden overwonnen door de de-radicaliseringsbeweging, maar ook moeten worden samengevoegd met de gematigdheidsbeweging. Zo kan de slinger van het rechts-extremisme naar het midden worden getrokken, samen met die aan de linkerkant.

Zolang religieus extremisme aan de ene kant staat en religieuze gematigdheid afwezig is, zullen religieuze intolerantie en conflicten "sintels in kaf" blijven worden die op elk moment

kunnen exploderen, vooral wanneer het wordt aangestoken met een politieke as.

E. Religieuze Gematigdheid in het Tijdperk van Digitale Disruptie

Tegenwoordig wordt de complexiteit van het religieuze leven geconfronteerd met zeer extreme uitdagingen en veranderingen. Vergeleken met eerdere samenlevingen gaat de wereld nu het tijdperk van ontwrichting in. Zelfs in termen van religieus leven kunnen we ook toegeven dat er een religieuze ontwrichting is.

In het Grote Indonesische Woordenboek wordt het woord "disrupsi" (verstoring) gedefinieerd als "ontworteling van zijn wortels". Meestal wordt disruptie geassocieerd met de snelle ontwikkeling van communicatie- en informatietechnologie waarin we nu de digitale industrie 4.0-revolutie betreden. Het tijdperk van ontwrichting heeft geleid tot radicale veranderingen in alle aspecten van het leven, inclusief het gebied van religie. De term disruptieve technologie wordt gekenmerkt door vooruitgang in de informatietechnologie, computing, automatisering en robotisering. Deze aandoening geeft geboorte aan een radicale verandering die zeer snel was en resulteerde in een extreem enorm domino-effect, vooral in religieus gedrag. Het internet verandert ook patronen van religieus gedrag.

De resultaten van de nationale enquête van 2017 door het Center for the Study of Islam and Society (PPIM) UIN Jakarta toonden aan dat het internet een grote invloed had

op de toenemende intolerantie onder de millennia-generatie (generatie Z). Middelbare en universitaire studenten die geen internettoegang hadden, hadden een gematigder houding dan degenen die internettoegang hadden. Hoewel het aantal studenten dat toegang had tot internet erg groot was met 84,94%, had de resterende 15,06% van hen geen toegang tot internet. Blijkbaar vertrouwde de millennial-generatie meer op de virtuele wereld als een bron van religieus leren. Er was 54,37% van de middelbare en universitaire studenten die over religie leerden van internet, of het nu via sociale media, blogs of websites was.

Waarom is de ontwikkeling van digitale informatie- en communicatietechnologie zo invloedrijk geweest op iemands sociale gedrag, vooral het religieuze gedrag? De reden kan zijn dat de digitale medianetwerk, onpartijdigheid, interactie (met de actieve rol van mensen) en zelfs manipulatie creëren. Het gemak van toegang tot het internet dat geen standaardregels heeft, is als een vrije markt waarin iedereen alle informatie kan schrijven. Zelfs persoonlijke records kunnen worden gepubliceerd en op grote schaal worden geconsumeerd door andere mensen. Ook is de overvloed aan informatiebronnen een leermedium geworden dat steeds meer de voorkeur krijgt van generatie Z.

De transformatie in voorkeuren voor religieuze informatiebronnen zoals deze heeft zeker invloed op het begrip "vroomheid" in religie. Voor de conventionele generatie kan "vroomheid" worden gehecht aan religieuze mensen die ijverig

zijn in het komen om plaatsen te aanbidden, bijvoorbeeld bidden in moskeeën of kerken.

Het probleem is dat hoewel inhoud op sociale media gemakkelijker toegankelijk is en in aantrekkelijke vormen wordt gepresenteerd, ware en valse informatie steeds onbeheersbaarder wordt. Dit heeft een serieuze impact als het gaat om religieuze inhoud. Helaas wordt dat ook ondersteund door een onmiddellijke verandering in de houding van de gemeenschap. De directe en praktische culturen die door de digitale revolutie zijn gecreëerd, hebben ervoor gezorgd dat mensen de neiging hebben om nieuws via sociale media te verkiezen boven massamedia.

Daarnaast heeft de digitale revolutie ook het leesgedrag van mensen beïnvloed. De mensen van vandaag hebben de neiging om provocerende en opgewonden nieuwskoppen leuk te vinden. De meeste mensen vertrouwen meteen de inhoud in het nieuws zonder in de eerste plaats te verifiëren. Dit is wat ervoor zorgt dat de vele hoaxes (nepnieuws) overal circuleren.

Hoax kan worden gedefinieerd als leugens die zijn gemaakt om zijn lezers te misleiden. Hoax is erg gevaarlijk, vooral wanneer het wordt gebruikt als religieuze maskers, zodat ze conflicten en oorlogvoering vol strijdbaarheid kunnen creëren, omdat de aard van religie echt de emotionele kant van elk mens kan raken. Hoax zal ook zeer destructief zijn wanneer het wordt geleverd door mensen die beweren religieuze predikers te zijn, omdat hun woorden ongetwijfeld door hun volgelingen zullen worden gehoord. Het kan de nobele waarden van religie verminderen. Gezien de kwade effecten ervan kan hoax

verachtelijker zijn dan moord kan zijn (Komaruddin Hidayat, "Hoaks dan Agama", Kompas, 1-8-2019).

Naast de hoaxuitbraak geeft het fokker-gezicht van internet ook ruimte voor het verspreiden van haatdragende inhoud in naam van religie. In feite is dit soort inhoud geïnfilterd in religieus onderwijs. In de huidige hausse op sociale media komen veel mensen in de verleiding om verschillende informatie en meningen te maken die zich over het internet verspreiden als een snelkoppeling voor religieuze verwijzingen zonder enige verificatie. Velen hebben goede bedoelingen om de islam via internet te bestuderen (vooral sociale media), maar ze zijn onvoorzichtig of begeleidingsloos bij het kiezen en selecteren van inhoud die had moeten worden vermeden.

Daarom heeft de ontwikkeling van technologie de conventionele leerruimte veranderd, vooral voor degenen die bekend zijn met technologie. Voorheen werd het leren van religie uitgevoerd met de instructie van kiai (religieus leider en leraar) op pesantren (islamitische kostschool), maar nu is er een zogenaamde "kiai Google". Digitale mensen zijn gewend geraakt aan het vinden van een enkele waarheid, zonder uitleg en verrijking. Wanneer we geconfronteerd worden met digitale mensen met deze kenmerken, kunnen we zien hoe belangrijk het perspectief van religieuze gematigdheid is geworden. Het kan worden gebruikt als een framing, vooral, omdat de Indonesische samenleving zeer pluralistisch en multicultureel is.

De discussie over de impact van het ontworpen tijdperk op het religieuze leven in Indonesië was ooit een van de zorgen die

ontstonden onder religieuze leiders, culturele figuren, academici en millennials. Zij hadden eind december 2018 een gezamenlijke dialoog in Ancol, Jakarta. De bijeenkomst resulteerde in Risalah Jakarta (Jakarta's Message) die het erover eens was dat het ontwrichtingstijdperk veranderingen in het religieuze leven in Indonesië had gebracht. De excessen van dit tijdperk hebben intellectuele en culturele ontwrichtingen gecreëerd, evenals het aanmoedigen van uitsluiting en het versterken van raciale misstanden. Informatie- en communicatietechnologie als disruptieve media worden gamechangers omdat het een nieuwe cultuur brengt die onmiddellijk is.

Vervolgens stelde het Ancol Forum een strategie voor het ontwikkelen van programma's gewijd aan het interpreteren van inhoudelijk materiaal en inhoud geleverd door de religieuze leiders, culturele figuren en academici. Het werd geïnterpreteerd in inhoud die voor de jongere generatie gemakkelijker te begrijpen is zonder stoffen van hun inhoud te verliezen.

Of je het nu leuk vindt of niet, het tijdperk van digitale ontwrichting heeft inderdaad de complexiteit van de samenleving in het beoefenen van religie veroorzaakt. Door het gebrek aan religieuze kennis zijn sommige mensen te tekstueel in het begrijpen van de heilige verzen. Het wordt dan verslechterd door overmatig fanatisme dat leidt tot exclusivisme, extremisme en zelfs terrorisme. Zelfs sommigen gaan te ver in het interpreteren van een heilig boek. Ze zijn niet in staat om onderscheid te maken tussen Gods verzen en verzen die dat niet zijn. Sommigen manipuleren Gods boodschappen tot persoonlijke boodschappen vol interesse. Alle gevallen zijn

vatbaar voor conflicten die de harmonie van het leven samen kunnen verscheuren. In deze positie is religieuze gematigdheid niet langer alleen verplicht, maar is het een noodzaak geworden om te worden geïmplementeerd voor een beter religieus leven.

Helaas zijn degenen die worden beschouwd als het gezag van religieuze kennis, zowel van religieuze geestelijken als academici, in dit ontwrichtingstijdperk minder actief om de dorst naar publieke religiositeit te vullen via sociale mediaruimtes. In feite hebben ze diepe kennis en zijn ze zeer goed in staat om de nobele morele en spirituele waarden van religie te presenteren.

In dit tijdperk is de ontwikkeling van religieuze geletterdheid die gematigde leringen bevat zeer dringend om te doen om het op sociale media gebaseerde conservatisme in evenwicht te brengen. Waarom? Omdat op dit moment de factoren die kunnen bijdragen aan de bloei van eng religieus begrip steeds complexer worden, niet alleen voortkomend uit de familieomgeving, vriendschap of leren op school, maar ook niet te stoppen met de informatie die beschikbaar is op internet.

Daarom moet iedereen in dit tijdperk de religieuze praktijk heroverwegen die hij of zij heeft gehandhaafd. Gebruiken die oude habitus zijn geworden, worden uitgedaagd door nieuwe gewoonten die hun relevantie voor het huidige tijdperk verliezen.

Disruptie is een innovatie die het potentieel heeft om oude spelers te vervangen door nieuwe en wordt beschouwd als een bedreiging voor oude spelers of gevestigde spelers. Deze verandering is soms een zorg omdat het oude gewoonten zal

doden die de kern van de overtuigingen vormen. Kortom, disruptie is een innovatie die het hele oude systeem zal vervangen door een nieuw systeem. Disruptie heeft het potentieel om oude spelers op nieuwe manieren te vervangen en oude fysieke technologieën te vervangen door digitale technologie die iets compleet nieuws en efficiënter en ook nuttiger produceert.

In het disruptie-tijdperk heeft de aanwezigheid van millennial-generatie zijn momentum. Met internet en sociale media-faciliteiten hebben millennials de neiging om religieuze autoriteit (geestelijken of religieuze leraren) niet als een belangrijk onderdeel van hun dagelijks leven te beschouwen. In tegenstelling tot de vorige generatie richten millennials zich vaak op individuele behoeften en zijn ze zeer kritisch over traditionele waarden en religies. Ze hebben geleerd om religieus gezag in twijfel te trekken wanneer morele idealen op het spel staan. Als gevolg hiervan worden ze onafhankelijker wanneer ze verschillende bronnen raadplegen voor hun religieuze begeleiding. Vaak zijn we getuige van de objectieve verklaring dat een religieuze overtuiging wordt verslagen door persoonlijke keuzes verkregen uit niet-gezaghebbende bronnen. Dan is de waarheid niet één, maar meervoudig.

Religieuze inhoud die radicalisme en extremisme overbrengt, is gemakkelijk voor hen te consumeren. Ze verwaarlozen het overleg met de bestaande traditionele religieuze autoriteiten. Als gevolg hiervan zijn de perspectieven van sommige millennial-groepen meestal radicaal en extreem. Deze toestand, waarbij de bron van waarheid niet langer enkelvoudig is, maar divers, wordt ook post-waarheid genoemd. Het is een toestand die ons

huidige tijdperk beschrijft waarin objectieve feitelijke situaties minder invloed hebben dan situaties die emoties en persoonlijk vertrouwen beïnvloeden bij het vormen van de publieke opinie.

De vorming van religieus gezag in deze sociale groep kan worden opgebouwd op basis van de vorming van niet-traditioneel religieus gezag. Deze steeds belangrijker wordende rol van individuele ervaring bij het beoefenen van religie is een nieuwe manier om religieus gezag te creëren. Deze nieuwe religieuze autoriteit heeft de conventionele structuur van religieus gezag uitgedaagd. In de context van religie is de waarheid met betrekking tot religieuze kwesties meestal gebaseerd op de leringen die door een leraar worden gegeven. Leren in moskeeën, islamitische kostscholen en plaatsen is een manier om religieuze kennis te zoeken. De gemeenschap zal op deze plaatsen studeren om een religie-gerelateerd begrip te vinden. Zelfs, velen van hen moeten helemaal komen om bij een leraar te studeren.

De behoefte van de gemeenschap aan een goed en correct begrip van religie is ook vereist in het huidige disruptie-tijdperk (of ook bekend als de industriële revolutie 4.0). Omdat religie een sterke positie en rol inneemt in het leven van een multireligieuze Indonesische samenleving, moet de implementatie ervan in het openbare leven de staat en de grondwet gehoorzamen. De laatste tijd staat het religieuze leven in Indonesië voor een serieuze uitdaging in de vorm van de versterking van religieus uitsluitings- en extremisme. Dit fenomeen is symptomatisch op verschillende gebieden van het leven in een samenleving,

natie en staat. Het ontwrichtingstijdperk heeft veranderingen teweeggebracht in het religieuze leven in Indonesië.

Is er dan een verband tussen het disruptie-tijdperk en religieuze uitdagingen? Zeker, dat is er. De excessen van het ontwrichtingstijdperk hebben intellectuele en culturele ontwrichtingen gecreëerd en de uitsluiting en versterking van raciale misstanden aangemoedigd. Informatie- en communicatietechnologie worden een *game changing* media omdat ze een nieuwe cultuur brengen die onmiddellijk is. Millennial-jongeren studeren niet langer religie met religieuze leiders die experts zijn in hun respectieve expertise, maar in plaats daarvan studeren ze via internet. Ze vragen online op digitale sites dat hun beheerder mogelijk niet de juiste religieuze wetenschappelijke autoriteit heeft en ze surfen om religieuze interpretaties te traceren via de google-zoekmachine. Als dit zo doorgaat, wordt het een bedreiging voor traditionele religieuze autoriteiten.

Vanuit de achtergrond van deze omstandigheden moeten we een communicatiestrategie voor millennials ontwikkelen, zodat ze stotteren in het licht van disruptie voorkomen en culturele bewegingen opbouwen om het collectieve gezond verstand te versterken. Er zijn maatregelen nodig om de onderwerpen of de fundamentele inhoud van religieuze leiders, humanisten en academici te vertalen in materialen die gemakkelijker te begrijpen zijn door de millennial jonge generatie zonder hun echte betekenis te verliezen.

We moeten concrete stappen zetten om de religieuze geletterdheidsbeweging in millennial-kringen te leiden, zodat

ze religieus geletterd zijn. Allemaal gericht op het versterken van gematigde religieuze diversiteit. Religie moet worden teruggebracht naar haar rol als gids voor spiritualiteit en moraal, niet alleen naar haar rituele en formele aspecten die gemakkelijk toegankelijk zijn voor alle mensen. Als er niet op wordt gereageerd, zal het ontwrichtingstijdperk een domino-effect veroorzaken om de orde van het religieuze leven te beschadigen.

Het inspelen op het domino-effect van het disruptie-tijdperk op het gebied van religie heeft als achtergrond gediend van het ministerie van Religieuze Zaken. Het werd eind december 2018 uitgevoerd door het Center for Religious Harmony (PKUB) om de interreligieuze dialoog tussen religieuze, culturele, academische, millennial-generatie en mediabeoefenaars te vergemakkelijken en samen te discussiëren om oplossingen te vinden, waardoor de mensen bij elkaar blijven. Vervolgens leverde de discussie een collectieve overeenkomst op die bekend staat als de "Jakarta's Message" die werd gebruikt als de geest om programma's van het ministerie van Religieuze Zaken in 2019 te formuleren.

Het Derde Deel

STRATEGIE IN HET VERSTERKEN EN IMPLEMENTEREN VAN RELIGIEUZE GEMATIGDHEID

IN DE VORIGE secties is uitvoerig gesproken over wat wordt bedoeld met religieuze gematigdheid en waarom religieuze gematigdheid belangrijk is in de context van het religieuze leven in Indonesië. Dit laatste deel zal onderzoeken hoe de strategie van het versterken, institutionaliseren en implementeren van religieuze gematigdheid, zowel in het leven van individuen, gezinnen, als in de samenleving, natie en staat.

Als de kleinste eenheid van de samenleving en de eerste en belangrijkste plaats van onderwijs voor elke burger van de natie, heeft het gezin een enorm potentieel om de praktijk van religieuze gematigdheid bij te brengen en te cultiveren. De praktijk van religieuze gematigdheid met al zijn tradities kan niet worden verondersteld op natuurlijke wijze voor te komen, maar moet worden gezaaid omdat de waarden van elke individuele burger van de natie worden gevormd.

Als de autoriteit van het staatsmandaat voor religieuze zaken en de toezichthouder voor de huwelijkswet nr. 1/1974, is het ministerie van Religieuze Zaken verplicht om deze gematigde religieuze praktijken te versterken door middel van familiesystemen.

Het concept van het 'Sakinah Family'-ministerie van Religieuze Zaken illustreert dat de sakinah-familie een vreedzame familie is die familieleden geruststelt en enorme voordelen biedt voor de samenleving, natie en staat. Zo'n gezin is natuurlijk gebouwd op het fundament van de waarden van rechtvaardigheid, verwaarlozing en evenwicht. Dit is een vorm die in harmonie is met de principes van religieuze gematigdheid.

Deze nobele waarden kunnen door het ministerie van Religieuze Zaken worden bijgebracht door middel van verschillende gezinsontwikkelingsprogramma's op alle fronten, variërend van counseling en begeleiding bij het kantoor van het ministerie van Religieuze Zaken tot het serviceniveau van het sub-district Office of Religious Affairs (KUA). Het Ministerie van Religieuze Zaken ontwikkelt een denkkader en kaders uit geldige religieuze bronnen.

De overtuiging dat de taak van het ministerie van Religieuze Zaken is om welzijn in Indonesië te realiseren, als een afgeleide van het mandaat van het schepsel om welzijn op aarde te realiseren, waarvan er één wordt uitgewerkt door nederigheidsdienst aan Indonesische gezinnen door middel van gemeenschapsonderwijs.

Het ministerie van Religieuze Zaken is optimistisch om deze humanitaire nederigheid te implementeren, omdat in

principe mensen in dit ministerie zeer duur startkapitaal hebben in de vorm van een zeer goed begrip van de belangrijkste concepten van religieuze gematigdheid, zoals de waarde van rechtvaardigheid, evenwicht, tolerantie, geweldloosheid en respect voor de wijsheid van lokale traditie. Dit inzicht wordt versterkt tot een waardevolle inhoud van het openbaar onderwijs.

In een moduletest ter versterking van het perspectief van op familie gebaseerde religieuze gematigdheid waarbij mensen van het Ministerie van Religieuze Zaken betrokken zijn, werd het volgende kader verkregen.

Als religieuze wezens geloven mensen dat hij een dienaar van God is die de taak aanvaardt als een manager van de aarde om het voordeel van de planeet te realiseren door het voordeel van de natie. Voor het ministerie van Religieuze Zaken wordt deze taak uitgevoerd met maximale service voor Indonesische mensen door middel van een goede educatieve strategie van familie van Sakinah zal worden gevormd, die zal leiden tot de geboorte van een volledig Indonesisch religieus mens, die een evenwicht in religie handhaaft.

Het ministerie van Religieuze Zaken zal ernaar blijven streven om het speerpunt te zijn in de zorg voor en versterking van religieuze gematigdheid door het gezin, zodat de kleinste eenheden van de Indonesische samenleving burgers produceren die houden van en een sterke toewijding hebben om de waardigheid van hun natie te handhaven, zich tolerant te gedragen en te gedragen tegenover iedereen op een eerlijke en evenwichtige manier, het bevorderen van een houding

van vrede en ver van geweld, evenals het actief zorgen voor inheemse tradities en gebruiken.

Elke religie onderwijst volledige overgave aan de Almachtige God, de Schepper. Deze dienstbaarheid aan God manifesteert zich in de vorm van bereidheid om al Zijn instructies op te volgen. Mensen worden alleen dienaren van God, zijn geen slaaf van anderen, noch zijn ze slaven van andere mensen. Hier is duidelijk de essentie zichtbaar van de waarde van rechtvaardigheid tussen mensen als medescheepselen van God.

Als scheepselen die met voortreffelijkheid van gedachten zijn geschapen, worden mensen ook Gods dienaren die het mandaat krijgen om de aarde te leiden en te beheren. In de katholieke religieuze traditie worden mensen bijvoorbeeld het beeld van God in de wereld genoemd. Het boeddhisme beweert dat het de plicht van mensen is om goed te doen, goedheid te verspreiden, zodat ze goed worden. In de leer van de islam worden mensen aangewezen als kalief Fil Ard of Gods vertegenwoordiger op aarde. Dit betekent dat de aarde moet worden beheerd om wederzijds voordeel te creëren. Dit is een van de belangrijkste en krachtigste visies op het leven die door religie worden onderwezen.

Vanwege menselijke beperkingen worden de natie en de staat dan de context van de reikwijdte van deze taak: hoe mensen fragmenten van de aarde beheren waar hij woont, om wederzijds voordeel, welvaart van de natie en staat die rechtvaardig en welvarend is te bereiken. Dit paradigma van denken is te vinden in elke religie in de vorm van het geloof dat het liefhebben van het land deel uitmaakt van het geloof.

Onze voorganger religieuze figuren leren over het algemeen dat nationalisme en religie als een paar elkaar versterkende vleugels zijn. De balans tussen religie en nationaliteit wordt eigenlijk een groot kapitaal ten behoeve van de natie.

Religieuze gematigdheid is de meest geschikte waarde en praktijk om te oefenen om het voordeel van de Indonesische aarde te realiseren. Een gematigde, eerlijke en evenwichtige mentale houding is de sleutel tot het beheren van de diversiteit van de Indonesische natie. Bij het dienen om de natie en de staat te ontwikkelen, heeft elke Indonesische burger gelijke rechten en plichten om samen een vreedzaam en vreedzaam leven te ontwikkelen. Als dit kan worden gerealiseerd, kan elke burger ongetwijfeld een volledig Indonesisch persoon worden en tegelijkertijd een persoon zijn die religie volledig beoefent.

Wat de implementatie op nationaal niveau betreft, in de eerste discussies was de gebruikte nomenclatuur eigenlijk de "mainstreaming" van religieuze gematigdheid. Na enig wikken en wegen is dit woord vervangen door "versterking", zonder de inhoud van het proces dat het doet volledig te elimineren. Mainstreaming zelf wordt begrepen als een poging om iets (ideeën) dat aanvankelijk in de marge stond, alleen bekend was in een beperkte kring en minder belangrijk werd geacht, gemeenschappelijk eigendom te maken, publiekelijk bekend te maken, gelijk behandeld te worden en het middelpunt van de aandacht te worden.

Gendermainstreaming kan als voorbeeld en analogie worden gebruikt. Gendermainstreaming wordt gedefinieerd als een strategie die rationeel en systematisch wordt uitgevoerd

om gendergelijkheid en rechtvaardigheid te bereiken en te realiseren in een aantal aspecten van het menselijk leven (huishouden, gemeenschap en land), door middel van beleid en programma's die aandacht besteden aan de ervaringen, ambities, behoeften en problemen van vrouwen en mannen. Mannen in de planning, implementatie, monitoring en evaluatie van alle beleid en programma's op verschillende gebieden van het leven en ontwikkeling.

Het lenen van dezelfde logica, de mainstreaming van religieuze gematigdheid is een strategie die rationeel en systematisch wordt uitgevoerd om gematigde religieuze perspectieven, attitudes en gedragingen te maken als perspectieven en denkplatforms die wederzijds worden geaccepteerd bij het opbouwen van de menselijke hulpbronnen (HR) van Indonesië.

Het gebruik van de "mainstreaming" dictie is niet om aan te tonen dat tot nu toe de ideeën en praktijken van gematigdheid in religie niet algemeen bekend zijn, of niet zijn beoefend door de meeste religieuze mensen. Gematigde nomenclatuur, of *wasathiyah* in de context van de islam, is al lang een publiek discours, het is alleen dat het nog steeds individueel is en nooit deel heeft uitgemaakt van het macrobeleid van human resource development (HR) van de regering van Indonesië. Dus, in de context van religieuze gematigdheid, is de mainstreaming van deze mainstream dan bedoeld als een poging om te versterken, zodat gematigde perspectieven, attitudes en gedragingen in religie een onlosmakelijk onderdeel van het staatsbeleid worden.

In de toekomstige staatsprognoses is de ontwikkeling van menselijke hulpbronnen van cruciaal belang. De staat kan technocraten, wetenschappers en professionals baren die experts zijn in hun vakgebied. Ook voor hen werden beurzen uitbetaald. Maar hun bijdrage zal zinloos zijn als ze extreme en exclusieve religieuze perspectieven, attitudes en gedragingen hebben, omdat dit een destructief effect op de staat kan hebben.

Ter illustratie, op basis van gegevens van het ministerie van Financiën per 31 januari 2019, bereikte het aantal ontvangers van het scholarship programma Education Fund Management Institution (LPDP) 20.255 mensen. Van dit totaal studeren nog 9.882 mensen en zijn 7.108 mensen afgestudeerd. Het zijn slimme mensen wiens opleiding door de staat wordt gefinancierd uit belastingen die door Indonesische burgers worden betaald, ongeacht etniciteit of religie. Als ze destructief zouden zijn voor het land vanwege hun exclusieve religieuze overtuigingen, zou het zeker ironisch zijn.

De versterking van religieuze gematigdheid is dus bedoeld om de menselijke ontwikkelingsindex van Indonesië met een unieke waarde te verbeteren. Religie, met de waarden die erin zijn vervat, zou een van de belangrijkste variabelen moeten zijn bij het opbouwen van het gematigde karakter van de natie. Religie moet een spirituele, morele en ethische basis kunnen worden in het leven van de natie en de staat, omdat Indonesië inderdaad onlosmakelijk verbonden is met religieuze waarden.

Het versterken van de visie van religieuze gematigdheid kan een toegangspunt zijn voor Indonesië om wereldwijde religieuze gemeenschappen te leiden en te inspireren dat

het beoefenen van religieuze leringen hetzelfde is als het uitvoeren van staatsverplichtingen, omdat het voldoen aan staatsverplichtingen een vorm van het beoefenen van religieuze leringen is. Als dit wordt bereikt, zal dit een belangrijke bijdrage van Indonesië aan de wereldvrede zijn. Er is geen behoefte aan afwijzing van de staat in naam van het vechten voor religieuze leringen.

Het valt moeilijk te ontkennen dat het gezicht van de Indonesische religiositeit ook het gezicht van de wereldvrede zal bepalen. Op basis van de resultaten van een Pew Research Center-studie van projecties per plantenpopulatie in 2010-2050, zal de moslimbevolking in de wereld als geheel snel toenemen van 23,2% naar 29,7%. In dezelfde periode ontving Indonesië een demografische bonus - dat wil zeggen, wanneer de algemene bevolking van de wereld vergrijst, heeft Indonesië een overvloed aan mensen in productieve leeftijd en een meerderheid van moslims. Dit geldt niet voor de Indonesische diaspora verspreid over de hele wereld.

Men kan zich voorstellen dat als Indonesische burgers van productieve leeftijd en religie geen gekwalificeerde moslims zijn en ook gematigde religieuze opvattingen hebben, de demografische bonus in een demografische ramp zal veranderen en de Republiek Indonesië wordt bedreigd met fragmentatie. Meer dan dat, want de op drie na grootste bevolking van Indonesië ter wereld, zal zeker van invloed zijn op de toestand van de wereld. Daardoor is er geen keuze. We moeten ingrijpen bij het vormgeven van de perspectieven, attitudes en religieuze

gedragingen van onze samenleving, zodat deze natie een positieve bijdrage levert aan de wereld.

Betekent dit dat religieuze gematigdheid alleen gericht is op moslims? Zeker niet. Zoals eerder besproken, is religieuze gematigdheid van toepassing op alle aanhangers van andere religies. De oplossing voor religieus extremisme is niet genoeg om alleen door moslimgroepen te worden geuit. Alle religies, alle landen, academici, culturele figuren, politici en alle lagen van de bevolking moeten het ook spreken.

Het ministerie van Religieuze Zaken zelf heeft een groot belang bij het creëren van Indonesische ontwikkeling van het menselijk potentieel, vergezeld van internalisering van gematigde, essentiële, inclusieve, tolerante, harmonieuze, geweldloze religieuze waarden en respect voor diversiteit en diversiteit.

Daarom werd het ministerie van Religieuze Zaken de leidende sector in zijn belangrijkste mainstreaming-inspanningen. Hoewel in termen van nomenclatuur de woorden van religieuze gematigdheid nu pas bekend zijn, maar de inhoudelijke missie om de harmonie te behouden is eigenlijk uitgevoerd door het ministerie van Religieuze Zaken sinds het begin van zijn geboorte, en blijft plaatsvinden tot nu toe in een stroomversnelling om religieuze gematigdheid op een meer systematische en gestructureerde manier te versterken.

A. Religieuze Gematigdheid in De Ministerie van Religieuze Zaken

De geschiedenis van de oprichting van het Ministerie van Religieuze Zaken, voorheen het Ministerie van Religie, was gerelateerd aan het Japanse beleid tijdens de bezetting. Tijdens de drieënhalf jaar durende bezetting (1942-1945) introduceerde Japan het Office of Religious Affairs (Shumubu), evenals de Indonesische Moslim Syuro Council (Masyumi), en gaf daarmee moslims de kans om de eerste institutionalisering van hun aspiraties te realiseren. Het ministerie van Religieuze Zaken, dat op 3 januari 1946 werd opgericht, is een gevolg van het aandringen van islamitische politieke partijen.

In de praktijk stelt het ministerie van Religieuze Zaken grenzen aan het waarborgen van godsdienstvrijheid door religie te definiëren. Vanuit dit oogpunt biedt Indonesië een waardevolle les op het gebied van religieuze vrijheid dat de definities van wat "religie" kan worden genoemd, verschillen in verschillende tradities van geloof en ethische opvattingen.

In 1952 richtte het ministerie van Religieuze Zaken een speciaal orgaan op om nieuwe religieuze bewegingen te bestrijden, wat bekend staat als een stroom van geloof. Omdat deze geloofsstroom helemaal geen "religie" is, staat een lichaam bekend als PAKEM (Supervisor of Community Trust Flow). Tot nu toe werkt het agentschap nog steeds als een staats-specifiek bureau om toezicht te houden op en religieuze groepen te onderdrukken die geacht worden af te wijken van de officiële leer van religie.

Ten tijde van de minister van Religieuze Zaken Alamsjah Ratu Perwiranegara vormde de Indonesische regering op 30 juni 1980 een communicatieforum tussen religieuze gemeenschappen dat de naam kreeg: Interreligieus Forum voor Religieuze Zaken (WMAUB). Dit forum voert een reeks activiteiten uit zoals: dialoog, discussie, seminars, discussies, zowel op internationaal, nationaal, regionaal en regionaal niveau als op districtsniveau.

Daarnaast werden in sommige gebieden communicatiefora gevormd tussen religieuze gemeenschappen met verschillende religieuze achtergronden. Bijvoorbeeld in Noord-Sumatra bekend als het Interfaith Cooperation Agency (BKSAUA North Sumatra). Dit lichaam is opgericht in 1969 en functioneert nog steeds goed. Het agentschap, dat regelmatig financiering ontvangt van de lokale overheid, wordt gevormd op provinciaal, districts-, sub-districts- en dorpsniveau. Nog steeds in Noord-Sumatra is er ook wat het Interfaith Communication Forum (FKPA) wordt genoemd. FKPA werd opgericht op sub-districtsniveau en werd ondersteund door fondsen van de APBD. In Zuid-Sumatra is er het South Sumatra People's Communication Forum of FOKUSS (Sila, 2017: 122).

Terwijl drie instellingen voor de studie van religieuze harmonie werden gevormd in drie steden, namelijk Yogyakarta, Medan en Ambon. Deze instelling heet het Institute for Religious Harmony Studies (LPKUB). In wezen werden in de hele regering van de Nieuwe Orde verschillende beleidsmaatregelen geproduceerd die gericht waren op het opbouwen van harmonie in het midden van een pluralistische Indonesische

samenleving. Ze zijn allemaal gericht op het realiseren van het concept van de Harmony Trilogy voorgesteld door Alamsjah Ratu Perwiranegara zoals eerder uitgelegd.

Het is duidelijk dat het Ministerie van Religieuze Zaken van tijd tot tijd religieuze gemeenschappen probeert uit te nodigen om zich meer bewust te zijn dat de mensen in het leven van deze natie niet alleen één zijn, maar veel en verschillend. Daarnaast faciliteert de overheid actief het bestaan van wet- en regelgeving die het creëren van religieuze harmonie en socialisatie ervan stimuleert.

Enkele van de wetten en voorschriften die zijn vastgesteld, zijn onder meer: Ten eerste, in het kader van het reguleren van religieuze omroepprocedures, heeft de regering de minister van Religieuze Zaken en minister van Binnenlandse Zaken decreet nr. 1 van 1979 betreffende procedures voor de implementatie van religieuze omroep en buitenlandse hulp aan religieuze instellingen in Indonesië, gedateerd 2 januari 1979; Ten tweede, om bescherming te bieden aan religie, presidentieel decreet nr. 1 van de Republiek Indonesië van 1965 betreffende het voorkomen van misbruik en/of godslastering van religie en artikel 156a van het wetboek van strafrecht, dat strafrechtelijke sancties voor godslastering bepaalt; Ten derde heeft de regering, als reactie op de vele conflicten over de bouw van gebedshuizen, PBM nr. 9 en 8 van 2006 uitgegeven met betrekking tot de plichten van regionale hoofden bij het handhaven van religieuze harmonie, empowerment van FKUB en het opzetten van aanbiddingshuizen.

De opkomst van verschillende religieuze beleidsmaatregelen, moet worden toegegeven, versterkt de gematigde houding in religie niet volledig en vermijdt conflicten. Als de religieuze regelgeving echter wordt geëlimineerd, zullen religieuze conflicten vaker voorkomen. De geboorte van een beleid is inderdaad geen enkele variabele of wondermiddel dat religieuze conflicten kan voorkomen. Maar er zijn veel andere elementen nodig om het beheer van religieus pluralisme te ondersteunen en wrijving tussen cultureel en religieus diverse groepen van de Indonesische samenleving te voorkomen.

Tijdens het leiderschap van Lukman Hakim Saifuddin als minister van Religieuze Zaken werden pogingen om religieuze gematigdheid te versterken systematisch en voortdurend uitgevoerd, ten minste door middel van 3 (drie) strategieën, namelijk: a) socialisatie en verspreiding van het idee van religieuze gematigdheid; b) institutionalisering van religieuze gematigdheid in bindende programma's en beleid; en c) de integratie van religieuze gematigheids perspectieven in het nationaal ontwikkelingsplan voor de middellange termijn (RPJMN) 2020-2024.

B. Socialisatie op Religieuze Gematigdheid-Vertelling

De socialisatie van religieuze moderatie-ideeën en -verhalen voor zoveel mogelijk doelgroepen wordt uitgevoerd om Indonesiërs bewust te maken van het belang van het hebben van een middenweg van denken, houding en religieus gedrag. Deze verschillende vormen van socialisatie zijn gericht op het uitleggen wat wordt bedoeld met religieuze gematigdheid,

waarom religieuze gematigdheid noodzakelijk is en hoe het te implementeren in het persoonlijke, gemeenschaps-, nationale en staatsleven.

In de context van Indonesië, vooral in het kader van het ministerie van Religieuze Zaken, begon de socialisatie van religieuze gematigdheid systematisch, althans vanaf het begin diende Lukman Hakim Saifuddin opnieuw als minister van Religieuze Zaken tijdens de regering van Jokowi-Jusuf Kalla.

Op een positieve manier is het idee van "het middenpad" in religie inderdaad naar voren gebracht door eerdere ministers van religie, zoals Tarmizi Taher, die het boek *Aspiring for the Middle Path: Religious Harmony in Indonesia* (1997) publiceerde. Het boek, dat oorspronkelijk een verzameling teksten was uit de toespraak van Tarmizi Taher tijdens zijn ambtstermijn als minister van Religieuze Zaken (1993-1998), weerspiegelt vier belangrijke thema's, namelijk: de relatie tussen Pancasila en religie, de positie en bijdrage van Indonesische moslims in een mondiale context, het concept van moslims als een volk van het middenpad (*ummatan wasathan*), evenals islamitische opvattingen over wetenschap en technologie.

In dit boek wordt het idee van gematigdheid dus alleen genoemd als een van de thema's die Tarmizi Taher aan de orde stelt, zelfs dan alleen in de context van de islam. Tot het leiderschap van Suryadharma Ali als minister van Religieuze Zaken, was het idee van gematigdheid inderdaad niet gebruikt als de belangrijkste visie van het ministerie van Religieuze Zaken, en er waren geen inspanningen geweest om het op nationaal niveau te versterken, dus het werd nog steeds zeer

gedeeltelijk herhaald in de context van het handhaven van harmonie en harmonie tussen religieuze gemeenschappen.

In het tijdperk van het leiderschap van Lukman Hakim Saifuddin werd religieuze gematigdheid geformuleerd als een perspectief, houding en gedrag door altijd een positie in het midden in te nemen, altijd rechtvaardig te handelen en niet extreem te zijn in religieus begrip en praktijk. Sindsdien heeft het ministerie van Religieuze Zaken geprobeerd om religieuze gematigdheid een deel van het perspectief van de regering te maken bij het plannen van nationale ontwikkeling en bij het opbouwen van haar menselijke hulpbronnen.

Waarom wordt dit gedaan? Een overweging is te wijten aan het unieke karakter van Indonesië als natie. Het is geen religieuze staat, maar alle aspecten van het dagelijks leven, de gemeenschap en de staat kunnen niet worden gescheiden van religieuze waarden, zodat Indonesische mensen over het algemeen zeer religieus zijn. Daarom, ook al is het geen religieuze staat, probeert de Indonesische regering, met name via het ministerie van Religieuze Zaken, de nobele waarden in religie bij te brengen, zodat het de belangrijkste inspiratie wordt bij het vormgeven van het karakter van de natie Indonesië die nobel, moreel, ethisch, beschaafd en beschaafd is op basis van de Pancasila-filosofie.

De overheid heeft een visie om de fysieke en mentale ontwikkeling van Indonesische mensen, gebaseerd op kennis en religie, samen in evenwicht te brengen. De internalisering van religieuze waarden zal naar verwachting de nationale betrokkenheid versterken, niet anderszins ondermijnen, zodat

de geïmplanteerde waarden inclusief, tolerant, harmonieus, geweldloos, bereid om verschillen te accepteren en respect voor diversiteit moeten zijn. Dit is eigenlijk de boodschap die vervat zit in religieuze gematigdheid, namelijk terugkeren naar de essentie van religie om de menselijke waardigheid te handhaven.

In religieuze gematigdheid zijn er principes van evenwicht, eenvoud, beleefdheid en broederschap. Religieuze uitingen worden beleefd uitgedrukt en religie legt de nadruk op broederschap. Verschillend, maar toch beleefd, empathisch met elkaar. De essentie van religieuze gematigdheid wordt al lang beoefend door gemeenschappen in de hele archipel en is een lokale wijsheid geworden die functioneert als een mechanisme bij het beheren van diversiteit (Sila, 2017). In wezen is lokale wijsheid afgeleid van religieuze waarden als een schat van het erfgoed van de voorouders en is ook bewezen in staat om religieuze conflicten op te lossen sinds mensenheugenis. Religieuze gematigdheid is de fundamentele waarden die de basis en filosofie vormen van de mensen van de archipel. Deze waarde bestaat in alle religies, omdat alle religies in principe dezelfde menselijke waarden onderwijzen.

Als minister van Religieuze Zaken, met een visie op religieuze gematigdheid, voegde Lukman Hakim Saifuddin het niet alleen toe aan elk van zijn toespraken, maar instrueerde hij zijn hele staf om het in verschillende programma's te vertalen. Hij initieerde ook een intense dialoog van religieuze figuren, culturele figuren, academici en millennial om harmonie en wederzijds begrip te creëren.

In november 2018 hield het ministerie van Religieuze Zaken bijvoorbeeld religieuze bijeenkomsten en culturele waarnemers in Yogyakarta om de belangen van religieuze en culturele ontwikkeling te matigen. De bijeenkomst leverde de "Yogyakarta-overeenkomst" op, die opriep om in de context van natie en staat, cultuur en religie niet te worden betwist. Culturele ontwikkeling in Indonesië moet de belangrijkste waarden in religie respecteren, en omgekeerd mag de ontwikkeling van religie ook niet leiden tot de vernietiging van culturele diversiteit, tradities en gebruiken in Indonesië.

In reactie op de instemming van culturele en religieuze figuren, bracht de minister van Religieuze Zaken, Lukman Hakim Saifuddin, zijn antwoord specifiek over (Kompas, 6/11/2018), waarvan een van de belangrijkste punten een oproep was die in de context van natie en staat, cultuur en religie niet werden betwist. Culturele ontwikkeling moet religieuze waarden respecteren, en religieuze ontwikkeling vernietigt ook niet de diversiteit van gebruiken en cultuur.

Om de harmonie en harmonie van religieuze gemeenschappen verder te versterken, hield het ministerie van Religieuze Zaken tegen het einde van 2018 nog een interreligieuze en intergenerationele dialoog in Ancol, Jakarta. Niet minder dan 50 religieuze leiders, culturele figuren, academici, millennials en de media waren aanwezig om het fenomeen van religieus levensgedrag te bespreken dat de neiging vertoont om de nobele waarden van religie te reduceren tot het benadrukken van aspecten van geboorte, juridisch en politiek

formalisme, terwijl aspecten morele en spirituele aspecten van religie worden genegeerd.

De Ancol-dialogoog produceerde het document "Jakarta's Minutes of Religious Life in Indonesia", dat voor het grootste deel het argument voor het belang van het versterken van religieuze gematigdheid versterkte. De deelnemers waren het er bijvoorbeeld over eens dat in de context van het nationale en gemeenschapsleven in Indonesië, religie wordt beschouwd als een zeer belangrijke bron van waarden en niet kan worden gescheiden van het dagelijks leven.

Het religieuze leven in de huidige context toont ook het fenomeen van het dichtslippen van kennis als gevolg van indoctrinatie en de beschikbaarheid van onmiddellijk en snel lezen op sociale media, zodat het emoties naar voren brengt in plaats van smaak. Als gevolg hiervan heeft het fenomeen geleid tot een conservatieve houding in religie. Inderdaad, conservatisme als een fundamenteel karakter van religie, is niet problematisch voor zover het wordt begrepen als een poging om religieuze leringen en tradities te behouden. Conservatisme kan echter een ernstige bedreiging vormen wanneer het verandert in religieuze uitsluiting en extremisme, en een instrument wordt voor politieke belangen. Religieuze exclusiviteit en extremisme verplaatsen in feite de hoofdrol van religie, die niet alleen een morele gids is, maar zelfs een bron van culturele creatie en inspiratie.

Bovendien hebben exclusivisme en religieus extremisme de essentie van de leer van religie zelf verminderd en ontkend, en in de huidige context hebben ze creativiteit ingeperkt en

het gevoel van veiligheid van de jongere generatie geëlimineerd die creatief zijn geweest in het invoegen van de inhoud van religieuze waarden in digitale ruimtes.

Conservatisme dat leidt tot religieuze uitsluiting en extremisme wordt vaak veroorzaakt door factoren die niet altijd religieus zijn, maar onzeker zijn vanwege onrecht (politiek of economisch), juridisch formalisme, politisering van religie en de manier van cultuur. De strijd in de culturele sfeer wordt een strategische strijd. Daarom kan religie niet los worden gezien van cultuur. Dit laatste punt is een sterke reden om de geest van gematigdheid religieuze en culturele relaties opnieuw te laten lijmen.

Het versterken van religieuze en culturele relaties is erg belangrijk om samen te worden nagestreefd, want dankzij de diversiteit en het sociale kapitaal dat het heeft, erft Indonesië vele culturele rituelen, festivals en verschillende religieuze ceremonies die kunnen worden beheerd tot een cultureel medium dat een middel kan zijn om nationale waarden te verspreiden op basis van tolerantie, nationale solidariteit en gelijkheid. Bijvoorbeeld in de Hok Tek Bio Tempel in Ciampea, Bogor, West-Java. Elk jaar organiseert deze tempel het Festival van verovering of het Chinese gebed, dat zeer illustratief is voor ontmoetingen en dialogen tussen groepen, etniciteiten en religies. De ontmoeting van de Chinese identiteit, het christendom, het katholicisme en het boeddhisme met de islamitische identiteit verenigt religieuze mensen in een frame tot inclusieve burgers.

Het document van de Notulen van Jakarta besteedde ook speciale aandacht aan de versterking van de religieuze opvattingen van verschillende groepen om te vechten voor een ideologie van religie die de staatsideologie vervangt. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in het versterken van de formalisering van religie in het overheidsbeleid in een aantal regio's, of in beleid dat openbare diensten en burgerschap reguleert.

Omdat het de essentie van religieuze gematigdheid sterk illustreert, werd vervolgens overeengekomen dat de geest en geest van de Jakarta-notulen in 2019 zouden worden vertaald in het algemene programma van het ministerie van Religieuze Zaken, namelijk om enerzijds de essentiële waarden van religie te internaliseren en anderzijds de harmonie en harmonie van religieuze gemeenschappen te behouden.

2019 kan worden beschouwd als het hoogtepunt van het momentum voor het versterken van religieuze gematigdheid. In de Nationale Werkvergadering (Rakernas) van het Ministerie van Religieuze Zaken die plaatsvond op 23 januari 25, 2019 in Jakarta, hield minister van Religieuze Zaken Lukman Hakim Saifuddin een briefingtoespraak getiteld "Moderation for Togetherness of the People: Interpreting the 2019 Ministry of Religious Affairs National Work Meeting."

In de toespraak socialiseerde de minister van Religieuze Zaken drie mantra's aan alle leiders van de ambtenaren van het ministerie van Religieuze Zaken om te worden begrepen, gesocialiseerd, belichaamd in het programma en natuurlijk geïmplementeerd. De drie mantra's zijn: religieuze gematigdheid, saamhorigheid van de gemeenschap en data-

integratie. In zijn toelichting vroeg de minister van Religieuze Zaken dat religieuze gematigdheid een geest wordt die het hele programma van het ministerie van Religieuze Zaken in 2019 bezielt. Vervolgens riep hij 2019 uit tot het Jaar van religieuze gematigdheid. Dit is in lijn met de oprichting van de Verenigde Naties die 2019 tot ‘Het Internationale Jaar van gematigdheid’ hebben gemaakt.

De minister van Religieuze Zaken legde uit dat een van de resultaten die het ministerie van Religieuze Zaken wil bereiken door de visie van religieuze gematigdheid, saamhorigheid en perfecte dienstbaarheid aan het volk is. En in het digitale tijdperk dat nu overspoelt, is het bijna onmogelijk om te worden gerealiseerd, zonder religieuze gegevens te integreren die eigendom zijn van het ministerie van Religieuze Zaken.

Sindsdien is de socialisatie van religieuze gematigdheid geïntensiveerd, zijn verschillende workshops, Focus Group Discussions (FGD) en andere activiteiten uitgevoerd om de conceptuele formulering van religieuze gematigdheid af te ronden. Dit boek over religieuze moderatie is een van de producten die is geproduceerd, naast dat er ook een boek is over de vraag en het antwoord over religieuze moderatie. De climax, zoals hieronder specifiek zal worden besproken, de bevordering van religieuze gematigdheid om de inspanningen te versterken door deze op te nemen in het nationale ontwikkelingsplan voor de middellange termijn 2020-2024 (RPJMN).

C. Institutionalisering en Implementatie van Religieuze Gematigdheid

Institutionalisering van religieuze gematigdheid betekent het vertalen van religieuze moderatie in instellingen, instellingen, structuren of eenheden die specifiek strategieën bedenken om dit concept te implementeren om zich te vertalen in meetbare en duurzame programma's en activiteiten.

De implementatie van religieuze gematigdheid kan worden gedaan door middel van verschillende dingen, zoals het internaliseren van de essentiële waarden van religieuze leringen, het versterken van de toewijding aan de staat, het bevestigen van tolerantie en het verwerpen van alle soorten geweld in de naam van religie, zoals vermeld in de religieuze moderatie-indicatoren.

Specifiek gerelateerd aan de internalisering van religieuze essentiële waarden, is dit een zeer belangrijk ding om te worden geïmplementeerd, zowel in het persoonlijke leven, in de samenleving, als in de natie en de staat. Het trefwoord "essentieel" moet worden onderstreept omdat religieuze gematigdheid de nadruk legt op het versterken van inhoudelijk, niet harfiyah of formalistisch religieus begrip. Internalisering van de essentiële waarden van religie is ook een onderscheidend kenmerk van religieuze gematigdheid van de de-radicaliseringsbeweging die de neiging heeft om alleen te proberen ultraconservatief religieus begrip, of de juiste lijn, te herstellen om gematigd te zijn, zonder voldoende portie te geven om religieuze waarden te internaliseren.

Toewijding aan de essentie van religieuze leringen is erg belangrijk in de context van religieuze gematigdheid. Het modereren van religieuze opvattingen, attitudes en gedragingen benadrukt de essentie van religieuze leringen. Een van de essenties van de aanwezigheid van religieuze leringen is bijvoorbeeld het behoud van de menselijke waardigheid als een nobel schepsel dat door God is geschapen. Als er opvattingen, houdingen en gedragingen zijn in de naam van religie die resulteren in het verlies van menselijke waardigheid en waardigheid, dan is dat eigenlijk in strijd met de waarde van religieuze gematigdheid.

De essentie van religie is zeker aanwezig in elk ritueel van religieuze leringen. Hoewel de formele vormen van religieuze rituelen verschillend zijn, kan de essentiële boodschap hetzelfde zijn. Kennis van de essentie van religieuze leringen is belangrijk om voor elk verschil een ontmoetingspunt te kunnen vinden. Deze formule is van toepassing, zowel in de context van de relatie tussen religieuze gelovigen als intra-religieuze gelovigen. Religieuze gematigdheid kan gemakkelijker worden gecreëerd wanneer elke religieuze gemeenschap de essentie van zijn religieuze leringen begrijpt.

Zoals gezegd is staatsbetrokkenheid ook een zeer belangrijke indicator om de mate van loyaliteit aan de basisconsensus van nationaliteit te zien, vooral met betrekking tot de acceptatie van Pancasila als de staatsideologie, en zijn houding ten opzichte van ideologische uitdagingen die Pancasila bedreigen. Als onderdeel van de toewijding aan de staat is de aanvaarding van de principes van de natie vervat in de grondwet en

voorschriften hieronder. Als een persoon zijn toewijding aan nationale overeenkomsten verliest, kan worden aangenomen dat de persoon zijn gematigde karakter verliest, omdat hij uit een extreme overeenkomst is gekomen.

Zoals begrepen, is Pancasila als de basis van de staat het hoogtepunt van een overeenkomst die kan worden geïnterpreteerd als de sublieme overeenkomst van de stichters van de natie die verschillende religieuze achtergronden en denkrichtingen hebben. Om ervoor te zorgen dat de nobele nationale overeenkomst duurzaam moet zijn, moeten alle elementen van de natie deze zo sterk mogelijk houden. Zoals een aantal enquêtes hebben aangetoond, hebben de laatste tijd steeds meer gemeenschapsgroepen de ideologie van Pancasila in twijfel getrokken, niet alleen bij het grote publiek, maar ook bij ASN's en medewerkers van BUMN, studenten, studenten enzovoort. Groepen die de ideologie van Pancasila vernietigen, krijgen een zeer brede sociale ruimte om hun ideologie voortdurend op de markt te brengen, zelfs om verval te doen door middel van instellingen en faciliteiten die eigendom zijn van de staat.

Staatsbetrokkenheid moet worden gezien als een resultaat en als een basis voor religieuze gematigdheid in Indonesië. Als de stichters van het Indonesische volk hun sectorale egoïsme naar voren brengen, dan zal er geen ideologisch compromis zijn. De islamitische groep zal wanhopig de ideologie van het islamisme verdedigen die de islam tot de basis van de staat wil maken, evenals de "seculiere nationalistische" groepen die religie fel afwijzen in het rijk van de staat.

Deze staatsbetrokkenheid zal de basis zijn, evenals het uithoudingsvermogen om verschillende problemen te bestrijden. Als het engagement sterk is, zal hij in staat zijn om ideologische problemen te neutraliseren. Omgekeerd, als de inzet van de staat zwak is, zullen verschillende ideologische virussen gemakkelijk aanvallen en verlammen. Daarom is staatsbetrokkenheid duidelijk als een macht van immuniteit die de kracht van de Indonesische staatsideologie zal beïnvloeden. Pogingen om voor de staatsideologie te zorgen zijn de universele verplichtingen van alle burgers en staatsorganen.

Een vorm van die inspanning is om de voorwaarden van het perspectief van religieuze gematigdheid te koppelen aan de rekrutering van het State Civil Apparatus (ASN), zowel binnen het civiele als militaire apparaat (TNI). Waarom ASN? Omdat het mensen zijn die door de staat worden betaald om ervoor te zorgen dat het mandaat van de grondwet wordt uitgevoerd. Zij moeten de hoeders zijn van het bestaan van het land. Als staatswachten daadwerkelijk de fundamenteën van religieuze gematigdheid verzwakken, zal dit de kwetsbaarheid van nationale betrokkenheid verder versnellen.

Een aantal enquêtes bevestigt het aantal ASN's dat Pancasila nog steeds in twijfel trekt en intolerant handelt. Daarom moet de regering een systeem van rekrutering van staatsambtenaren creëren - inclusief de TNI en Polri - met inzichten over religieuze gematigdheid als een van de criteria. Gedurende deze tijd heeft de werving van ASN, carrièrediversificatie en promotie van posities geen sterke druk op deze kwestie gelegd,

dus er is veel ironie wanneer de ASN zelf de ideologie van het land heeft ondermijnd.

Implementatie van tolerantie kan worden geïnterpreteerd als mentale bereidheid van een persoon of groep mensen om zij aan zij te leven met verschillende groepen, zowel verschillende etniciteiten, rassen, culturen, religies, zelfs verschillende seksuele geaardheid. Daarom is tolerantie een houding om ruimte te geven en zich niet te bemoeien met de rechten van anderen om te geloven, hun overtuigingen te uiten, meningen te uiten, ook al is het anders dan wat we geloven.

We hebben het in het vorige deel gehad over tolerantie, waarbij we benadrukken dat tolerantie betekent dat je open, genereus, vrijwillig en zachtaardig bent in het accepteren van verschillen. Hier moet worden benadrukt dat tolerantie niet alleen voldoende is om anderen van het verschil te laten genieten, hoewel deze houding tolerant kan worden genoemd, maar dit soort tolerantie is kwetsbaar als er op een dag problemen ontstaan met verschillende groepen. Daarom moet tolerantie worden gevolgd door zich open te stellen voor dialoog, wederzijds leren en begrip, zodat sociale cohesie wordt opgebouwd vanuit deze verschillende groepen. Meer dan dat, als tolerantie blijft worden opgebouwd, dan zal een houding worden opgebouwd dat verschillende mensen of groepen ook deel uitmaken van het zelf waarvan het bestaan moet worden beschermd. Daarom, als er een groep is die gekwetst is, doet het ons in principe ook pijn.

Het Indonesische volk heeft een sterk sociaal kapitaal om een tolerante natie te worden. In feite is dit personage

een belangrijke hoofdstad van Indonesië in de internationale diplomatie. Hoewel de Indonesische samenleving een zeer grote diversiteit kent, zowel op het gebied van religie, cultuur als andere sociale aspecten, kunnen Indonesiërs in harmonie leven. Dit werd gevormd door een zeer lang sociaal proces. Gematigd en tolerant is geen plotseling karakter, maar wordt geconstrueerd door een lang historisch proces.

Hoewel Indonesië bekend staat als een tolerante natie, kan dit worden beschadigd als de zaden van intolerantie schade mogen ontwikkelen. Verschillende verschillen die als normaal worden beschouwd, kunnen plotseling in twijfel worden getrokken en als middel worden gebruikt om de andere partij te executeren. De ongelijke meerderheidsmeerderheidsrelatie beïnvloedt de groei van intolerantie. Daardoor is de ruimte voor sociale tolerantie kleiner geworden. Dit moet worden opgelet door een horizon van tolerantie te blijven ontwikkelen, verschillen te accepteren zoals ze zijn door een dialoog te blijven opbouwen voor wederzijds begrip tussen verschillende groepen.

Tolerantie kan met veel aspecten te maken hebben, niet alleen een kwestie van religie, maar ook sociale en politieke tolerantie. In feite, te midden van het versterken van de politieke identiteit, wordt de kwestie van politieke tolerantie en religie steeds belangrijker om agenten en versterking te worden. Evenzo is religieuze tolerantie, zowel interreligieuze tolerantie als de tolerantie van verschillende sekten en stromingen in één religie, belangrijk om aandacht te krijgen.

De daaropvolgende implementatie van religieuze gematigdheid is duidelijk vanuit het perspectief van

geweldloosheid of radicalisme, dat in de vorige sectie is uitgelegd als een begrip dat veranderingen wil aanbrengen in het sociale en politieke systeem met behulp van gewelddadige/ extreme methoden, zowel fysiek als verbaal geweld.

De implementatie van religieuze gematigdheid is duidelijk in deze onderling verbonden aspecten. In dit geval kan staatsbetrokkenheid worden geplaatst als een kracht van uithoudingsvermogen die een tegengif kan zijn voor het risico van intolerantie en radicalisme in naam van religie. Als iemand een sterk uithoudingsvermogen heeft, zal hij de neiging hebben om de effecten van intolerantie en radicalisme te weerstaan. Omgekeerd zullen mensen met een lage betrokkenheid kwetsbaar zijn voor de invloed van intolerantie en radicalisme. Dat is waar het belang is van het versterken van de betrokkenheid bij de staat door het versterken van de nationale consensus: Pancasila, de grondwet van 1945, eenheid in verscheidenheid en de Republiek Indonesië. Religieuze gematigdheid moet een missie hebben om religieuze percepties gelijk te trekken dat het beoefenen van religieuze leringen een onlosmakelijk onderdeel is van de toewijding om Indonesië te beschermen, net zoals het vervullen van de verplichtingen als burgers een manifestatie is van het beoefenen van religieuze leringen.

Deze inspanning is niet gemakkelijk, omdat er eerst een overeenkomst en wederzijdse acceptatie van het idee van religieuze gematigdheid moet zijn, vooral van de overheid, en vervolgens van de gemeenschap. Daarom is de eerste versterkingsstrategie, namelijk de socialisatie en verspreiding van het concept van religieuze gematigdheid zoals hierboven

uitgelegd, erg belangrijk om consistent en continu te worden uitgevoerd, zodat alle gerelateerde partijen de urgentie en betekenis kunnen begrijpen. De duizend stappen beginnen altijd met de eerste stap. Als de perceptie en frequentie hetzelfde zijn, dan kunnen we stappen in de volgende poging, namelijk de institutionalisering van religieuze constellatiemodi, om meer gestructureerd en gepland te zijn.

Het is inderdaad niet eenvoudig om het precedent te vinden voor het institutionaliseren van religieuze gematigdheid in andere landen, ook al is het niet onbestaande. Zo richtte de Koeweitse regering ooit Het Internationaal Centrum voor Moderatie (al-Markaz al-amiAlami lil Wasathiyah) op, een denktank gevormd onder toezicht van het ministerie van Awqaf en Islamitische Zaken, Koeweit. Deze instelling voert niet alleen onderzoeks- en academische activiteiten uit, maar pleit ook voor, training en ontwikkeling van moderatienetwerken.

Naast het mainstreamen van het discours, wordt de institutionalisering van religieuze gematigdheid in het ministerie van Religieuze Zaken ook uitgevoerd door de oprichting van een werkgroep religieuze moderatie (Pokja) bij het directoraat-generaal islamitisch onderwijs (Pendis). De Werkgroep Religieuze Moderatie is belast met het toezicht op de implementatie van de visie op religieuze moderatie in de programma's en activiteiten van het Ministerie van Religie, met name die onder auspiciën van het Directoraat onderwijs.

In juni 2019 heeft Lukman Hakim Saifuddin, als minister van Religieuze Zaken, opnieuw de richting van de institutionalisering van religieuze gematigdheid overgebracht,

dit keer in de context van islamitisch hoger onderwijs. Lukman zei dat ter gelegenheid van de inauguratie van Komaruddin Hidayat, als de eerste kanselier van de Internationale Islamitische Universiteit van Indonesië (UIII).

In de inauguratietoespraak herinnerde Lukman eraan dat de oprichting van UIII, dat het Nationaal Strategisch Programma (PSN) werd tijdens de regering Jokowi-Jusuf Kalla (2014-2019), in wezen een manifestatie was van 3 (drie) onderling verbonden dingen, namelijk: Indonesisch-zijn, islam en menselijkheid. Daarom hoopt Lukman dat UIII in staat is om te functioneren als een "Huis van Gematigdheid" in de context van de islam, die een plek is om islamitische waarden *rahmatan lil 'alamin* te verzamelen, te bestuderen en te verspreiden. Meer dan dat, UIII, waarvan de constructie de status van een Nationaal Strategisch Project (PSN) kreeg via presidentiële verordening nummer 57 van 2016, zal naar verwachting inderdaad een centrum worden voor de studie van de gematigde islamitische beschaving in Indonesië, zodat het een inspiratie voor de wereld kan worden.

Lukman is van mening dat het "Huis van Moderatie" bij UIII op zijn beurt de visie en implementatie van "Religieuze Moderatie" kan versterken die tot nu toe nog steeds wordt versterkt, inclusief het streven om te worden geïntegreerd in het Nationaal Middellange Termijn Ontwikkelingsplan (RPJMN) 2020-2024. Dit is inderdaad een lang proces dat met geduld moet worden gevolgd. In overeenstemming met wet nummer 17 van 2007 betreffende het nationaal langeter-mijnontwikkelingsplan van 2005-2025, is de RPJMN 2020-2024 zelf de laatste fase van het lang geplande nationale lange-termijnontwikkelingsplan

(RPJPN). De implementatie van de Nationale RPJP 2005-2025 is inderdaad verdeeld in stadia van ontwikkelingsplanning in de periodisering van de RPJMN.

De integratie van religieuze gematigdheid in de RPJMN is erg belangrijk omdat dit document dient als een richtlijn voor ministeries of instellingen bij het opstellen van strategische plannen, voorbereidings- en aanpassingsmateriaal voor de regionale RPJM, als een overheidsrichtlijn bij het opstellen van het Government Work Plan (RKP) en als een basisreferentie bij het monitoren en evalueren van de RPJM National. Daarnaast kan de RPJMN ook een referentie zijn voor de gemeenschap om deel te nemen aan de uitvoering van en het toezicht op de nationale ontwikkeling.

In het kader van het ministerieel bestuur moeten we ook begrijpen dat de institutionalisering van religieuze gematigdheid betekent dat het ook noodzakelijk is om regelgeving op te stellen als de wettelijke paraplu ervan, onder meer via de verordening van de minister van Religieuze Zaken over religieuze matiging. Onder verwijzing naar het reglement van de minister van Religieuze Zaken van de Republiek Indonesië nummer 40 jaar 2016 betreffende procedures voor het vaststellen van ministeriële voorschriften bij het ministerie van Religieuze Zaken, moet de verordening van de minister van Religieuze Zaken (PMA) met betrekking tot religieuze matiging worden voorbereid. Onder verwijzing naar artikel 5 van PMA-nummer 40 2016 kunnen regels worden gesteld voor het versterken van religieuze matiging op grond van een van hen dat dit een vereiste is in overeenstemming met het gezag

van de minister van Religieuze Zaken. Bovendien zijn de fasen die moeten worden doorlopen planning, compilatie, bepaling en vaststelling (artikel 3).

Om het lezen van het kader voor het institutionaliseren van de versterking van religieuze gematigdheid te vergemakkelijken, is het noodzakelijk om een schema te maken in de vorm van een grafiek met de principes van moderatie, programma's/activiteiten, strategieën, prestatiedoelen, indicatoren, betrokken sectoren en timing van implementatie. Deze regeling zal alle eenheden/werkeenheden binnen het ministerie van Religieuze Zaken vergemakkelijken bij het "uitvoeren" van het beleid om religieuze gematigdheid aan de basis te versterken.

Ten slotte moeten religieuze gemeenschappen een doelvoordeel worden voor de uitgifte van beleid om religieuze gematigdheid te versterken, namelijk de erkenning van diversiteit en de vervulling van diensten als burgers. Het beleid moet een einde maken aan de praktijk van discriminatie in welke naam dan ook, vooral in de naam van religie.

D. Integratie van Religieuze Gematigdheid in RPJMN 2020-2024

De derde strategie in de inspanningen om religieuze gematigdheid te versterken, is om te werken aan de integratie van de formulering van religieuze gematigdheid in het Nationaal Ontwikkelingsplan voor de Middellange Termijn (RPJMN) 2020-2024.

Deze structurele strategie maakt ook deel uit van de boodschap van de Jakarta Minutes die werd geformuleerd

door religieuze leiders, culturele figuren, academici en vertegenwoordigers van de millennial-generatie, waar het ministerie van Religieuze Zaken concrete stappen moet nemen om de beweging te leiden om gematigde religieuze diversiteit als de mainstream te versterken. Deze missie is om religie terug te brengen naar haar rol als gids voor spiritualiteit en moraal, niet alleen voor de rituele en formele aspecten, vooral die welke exclusief zijn, zowel op het gebied van de samenleving als in de staat.

Deze structurele strategie wordt uitgevoerd als aanvulling op en versterking van andere stappen die tot nu toe zijn genomen en in toenemende mate moeten worden versterkt, namelijk het faciliteren van ontmoetingsruimtes tussen groepen mensen om inclusieve waarden en tolerantie te versterken, bijvoorbeeld in de vorm van een interreligieuze dialoog, vooral onder de jonge generatie.

De integratie van religieuze gematigdheid in RPJMN 2020 2024 zal de positie van het ministerie van Religieuze Zaken versterken bij het uitvoeren van zijn belangrijkste missie om religieuze harmonie te handhaven. Als religieuze gematigdheid onderdeel is geworden van de richting van het staatsbeleid, heeft het ministerie van Religieuze Zaken een politieke en juridische basis om zijn middelen te mobiliseren bij het internaliseren en verspreiden van gematigde, inhoudelijke, inclusieve en tolerante religieuze waarden.

Natuurlijk moeten deze inspanningen synergetisch worden gedaan met een goed geplande en volwassen culturele strategie, zowel door het versterken van geletterdheid, het vergroten

van de capaciteit van opvoeders en onderwijspersoneel, het versterken van het curriculum van religieuze en religieuze onderwijsinstellingen, en door meer religie uit te leggen via universele culturele media, creatief en technologievriendelijk. De rol van het ministerie van Religieuze Zaken, in het bijzonder, is erg belangrijk om de aanwezigheid van de staat te benadrukken bij het bieden van garanties voor constitutionele handhaving met betrekking tot de vrijheid van godsdienstleven.

Om de versterkingsinspanningen te realiseren door de integratie van religieuze gematigdheid in de RPJMN 2020-2024, heeft het ministerie van Religieuze Zaken sinds januari 2019 verschillende Focusgroepdiscussies (FGD) gehouden om de formulering van het concept van religieuze gematigdheid af te ronden dat zal worden voorgesteld als onderdeel van de RPJMN 2020-2024. De gemaakte formulering moet worden geharmoniseerd met het RPJMN Technocratic Draft 2020-2024 dat is opgesteld door het Ministerie van Nationale Ontwikkelingsplanning/ National Development Planning Agency (PPN/ Bappenas) RI.

In het ontwerp van Bappenas is het hoofdthema van RPJMN 2020-2024 "Hoog, hoog inkomen Indonesië dat welvarend, eerlijk en duurzaam is. Om de visie op het grote thema te realiseren, zijn er 5 (vijf) aspecten van mainstreaming in de RPJMN 2020-2024, namelijk: 1) gendergelijkheid, 2) bestuur, 3) duurzame ontwikkeling, 4) sociaal-cultureel kapitaal en 5) ontwikkeling van digitale transformatie. De vijf aspecten van mainstreaming zullen worden gerealiseerd met het principe van 3 (drie) ontwikkelingsprincipes, namelijk: het opbouwen van

onafhankelijkheid, het waarborgen van rechtvaardigheid en het handhaven van duurzaamheid.

Waar is dan de positie van religieuze gematigdheid in de vijf aspecten van mainstreaming in de RPJMN 2020-2024? Aanvankelijk stelde het ministerie van Religieuze Zaken voor om religieuze gematigdheid toe te voegen als de zesde van de gemainstreamde aspecten, omdat in de context van de Indonesische ontwikkeling religie onlosmakelijk verbonden was met elk aspect van het gemeenschapsleven, dus gematigdheid in religie werd zeer belangrijk om te dienen als het belangrijkste perspectief in de Indonesische menselijke ontwikkeling.

Omdat het proces om een idee op te nemen zodat het een van de mainstreaming in de RPJMN wordt, ministeries en andere instellingen moet betrekken, terwijl de bepaling van de RPJMN 2020-2024 al dringend is, dan is voor deze periode religieuze matiging eerst opgenomen in één versterkingsprogramma. Dit betekent echter niet dat de beweging voor het mainstreamen van religieuze gematigdheid stopt, omdat de inspanningen om religieuze gematigdheid te mainstreamen doorgaan, alleen in de context van de RPJMN Technocratic Draft, waar het nog niet een van de mainstreaming-aspecten is, maar eerder versterkt.

Om vervolgens te antwoorden waar de positie van religieuze gematigdheid in RPJMN 2020-2024, moeten we van tevoren weten dat de 5 (vijf) prioritaire prioriteiten hierboven opnieuw worden verlaagd in 7 (zeven) nationale prioriteiten (PN), namelijk:

1. Versterking van de economische veerkracht voor kwaliteitsgroei;
2. Gebieden ontwikkelen om ongelijkheden te vermindern en rechtvaardigheid te waarborgen;
3. Verbetering van de kwaliteit en het concurrentievermogen van het menselijk potentieel;
4. Mentale revolutie en culturele ontwikkeling;
5. Versterking van de infrastructuur ter ondersteuning van de economische ontwikkeling en de basisdiensten;
6. Het opbouwen van het milieu, het vergroten van de weerbaarheid tegen rampen en klimaatverandering; en
7. Versterking van de stabiliteit van Polhukhankam en de transformatie van de openbare dienst.

In deze context wordt religieuze gematigdheid geplaatst als een van de beleidsrichtingen voor het realiseren van de vierde nationale prioriteit, namelijk de mentale revolutie en culturele ontwikkeling. In discussies met de partijen van het ministerie van Religieuze Zaken en Bappenas werd het versterken van religieuze gematigdheid in de RPJMN 2020-2024 als zeer belangrijk beschouwd, aangezien een van de strategische kwesties die naar voren kwamen in de RPJMN-evaluatie van 2015-2019 eerder was "nog steeds een gebrek aan begrip en praktijk van gematigde, inhoudelijke religieuze waarden, inclusief en tolerant om religieuze harmonie te versterken."

In totaal zijn er zes strategische kwesties die dienen als kader voor het programma Mentale Revolutie en Culturele Ontwikkeling, namelijk:

1. Verzwakking van de culturele veerkracht en lage bescherming van culturele rechten;
2. Onvoldoende karakteronderwijs, karakter, burgerschap en nationaliteit;
3. Nog geen optimale promotie van de Indonesische cultuur;
4. Het nog steeds lage begrip en de praktijk van gematigde, inhoudelijke, inclusieve en tolerante religieuze waarden om de religieuze harmonie te versterken;
5. Nog niet optimale rol van familierol in de karakter vorming van de natie; en
6. De cultuur van geletterdheid, innovatie en creativiteit is nog steeds laag.

Dit strategisch kader of achtergrond zal door alle ministeries en instellingen in aanmerking worden genomen bij het formuleren van hun richting en beleid op het gebied van Mentale Revolutie en Culturele Ontwikkeling in de komende 5 (vijf) jaar, te beginnen 2020-2024. Natuurlijk zal het ministerie van Religieuze Zaken, in overeenstemming met zijn taken en functies, de belangrijkste (leidende sector) zijn in het reageren op strategische kwesties op religieus gebied.

De hierboven geformuleerde strategische kwesties zullen op hun beurt worden beschouwd als bepalend voor de richting van het regeringsbeleid, althans in de komende vijf jaar. Toen bappenas en andere ministeries/ instellingen op 25 juni 2019 werden uitgelegd en besproken, waren er vier richtingen van overheidsbeleid die zouden worden genomen om het nationale

prioriteitsprogramma voor mentale revolutie en culturele ontwikkeling te realiseren, namelijk:

1. Mentale revolutie en het bevorderen van de ideologie van Pancasila om de veerkracht van de cultuur, mentaliteit van een geavanceerde, moderne en gekarakteriseerde natie te versterken;
2. Bevordering en behoud van cultuur om de identiteit te versterken, het welzijn van mensen te verbeteren en de richting van de ontwikkeling van de wereldbeschaving te beïnvloeden;
3. Het versterken van religieuze gematigdheid als basis voor religieuze perspectieven, attitudes en praktijken op het middenpad om tolerantie, harmonie en sociale harmonie te versterken; en
4. Verbetering van de geletterdheid, innovatie en creativiteitscultuur om een goed geïnformeerde, innovatieve, creatieve en karaktervormende samenleving te creëren.

Door aandacht te besteden aan de formulering van het kader en de beleidsrichtingen hierboven, kan ervoor worden gezorgd dat religieuze gematigdheid een strategische plaats krijgt in het Technocratisch Ontwerp van RPJMN 2020-2024, omdat het een van de Prioritaire Programma's (PP) is. Dit betekent dat religieuze gematigdheid een prioriteitsprogramma wordt dat structureel en systematisch door de regering wordt uitgevoerd om, direct of indirect, het bereiken van de nationale prioriteit (PN) te ondersteunen, om de ontwikkeling van het karakter van een deugdzzaam Indonesisch persoon, zelfidentiteit, wederzijdse samenwerking, tolerant en welvarend te realiseren.

Natuurlijk zal een prioriteitsprogrammaformulering zinloos zijn als deze niet wordt verlaagd in de formulering van de prioritaire activiteit (KP). Zo ook met religieuze gematigdheid. Hoewel de visie van religieuze gematigdheid een van de prioriteitsprogramma's is geworden in het technocratische ontwerp van de RPJMN 2020-2024, zullen ministeries en instellingen, met name het ministerie van Religieuze Zaken, moeite hebben met het formuleren van hun strategische plannen als er geen prioritaire activiteit is Versterking van religieuze moderatie als een "thuis" dat alle afgeleide programma's en de nomenclatuur van het budget kan omvatten.

Daarom zijn in het technocratische ontwerp van RP 2020-2024 het implementatieplan en de versterking van religieuze gematigdheid als een prioritair programma in meer detail teruggedbracht tot vijf prioritaire activiteiten (KP), namelijk:

1. Versterking van het perspectief, de houding en de praktijk van het religieuze midden grond;
2. Versterking van de harmonie en harmonie van religieuze gemeenschappen;
3. Versterking van religieuze en culturele betrekkingen;
4. Verbetering van de kwaliteit van de diensten voor religieus leven; en
5. Economische ontwikkeling en religieuze hulpbronnen.

Vervolgens worden de vijf 'huizen' van de hierboven genoemde prioritaire activiteiten voor religieuze moderatie verder uitgewerkt in een aantal nationale prioritaire projecten (ProPN) die als zeer belangrijk en belangrijk worden beschouwd.

In het technocratisch ontwerp RPJMN 2020-2024 zijn de nationale prioritaire projecten voor elk van de vijf prioritaire activiteiten die zijn geformuleerd als volgt:

KP.1: Versterking van het perspectief, de houding en de praktijk van de middenwegreligie, werd teruggebracht tot vier ProPN's, namelijk:

1. Ontwikkeling van religieuze uitzendingen voor de vrede en het welzijn van het volk;
2. Versterking van onderwijsstelsels met een gematigd perspectief, zoals curriculumontwikkeling, lesmateriaal en -processen, onderwijs voor leraren en onderwijs personeel en werving van leraren;
3. Beheer van gebedshuizen als centra van religieuze tolerantie die tolerant zijn; en
4. Gebruik van de openbare ruimte voor de uitwisseling van ideeën en ideeën tussen studenten, studenten en jongeren in verschillende culturen, tussen religies en tussen etnische groepen.

KP.2: Het versterken van harmonie en harmonie tussen religies wordt teruggebracht tot drie ProPNs, namelijk:

1. Bescherming van religieuze gemeenschappen om burgerlijke en religieuze rechten te waarborgen;
2. Het versterken van de rol van religieuze instellingen, religieuze sociale organisaties, religieuze leiders en gemeenschapsleiders als de lijm van nationale eenheid en integriteit;

3. Versterking van het Forum van Religieuze Harmonie (FKUB) om sociale solidariteit, verdraagzaamheid en onderlinge samenwerking.

KP.3: Versterking van religieuze en culturele betrekkingen; teruggebracht tot drie ProPN, namelijk:

1. Respect voor de lokale cultuur;
2. Ontwikkeling van culturele schatten om religie te ademen;
3. Bevordering van religieus toerisme.

KP.4: Verbetering van de kwaliteit van religieuze levensdiensten;

Teruggebracht tot vier ProPN, namelijk:

1. Versterking van de implementatie van halal product garanties;
2. Verbetering van de kwaliteit van de uitvoering van de hadj en de umrah;
3. Het faciliteren van religieuze diensten;
4. Verbetering van huwelijks- en gezinsbegeleidingsdiensten.

KP.5: Economische ontwikkeling en religieuze hulp bronnen;

Teruggebracht tot drie ProPN, namelijk:

1. Empowerment van religieuze sociale fondsen;
2. Economische institutionele ontwikkeling van de Gemeenschap;

3. Hajj fondsbeheer op een professionele, transparante en verantwoordelijke manier.

In de context van de ontwikkeling van religieuze economische instellingen is de visie van religieuze gematigdheid zeer strategisch om te worden geïntegreerd in de economische projecties van de regering in de komende 5 (vijf) jaar. In dit verband heeft de regering het Indonesische sharia-economische masterplan 2019-2024 (MESI) ingehuldigd om een verhoogde nationale economische groei aan te moedigen. Deze MESI-implementatie moet natuurlijk worden teruggebracht tot een implementerend werkprogramma door verschillende andere sectoren te betrekken bij de integratie van op de sharia gebaseerde economische systemen, zodat de aanhoudende groei in de sharia-financiële sector een directe en significante impact heeft op de groei in de reële sector. In dit geval wordt de visie van religieuze gematigdheid zeer relevant omdat het de balans van economische doelen benadrukt, niet alleen voor religieuze doeleinden, maar ook voor sociaal voordeel.

Nog steeds gerelateerd aan de ontwikkeling van de economische instellingen van het volk, heeft de president naast de inauguratie van MESI 2019-2024 ook de PP Halal Product Guarantee (JPH) ondertekend. Dat betekent dat de ontwikkeling van de halal-industrie een onlosmakelijk onderdeel is geworden van de inspanningen om de islamitische economische aandelen te vergroten. De regering wil dat Indonesië zich kan ontpoppen als de grootste speler in de halal-industrie, die nu een wereldwijde trend aan het worden is, en dat de ironie wordt

uitgehoud dat Indonesië 's werelds grootste moslimbevolking heeft, maar dat zijn aandeel in de islamitische economie klein is.

Gezien de toekomstige economische projecties van de regering zoals hierboven beschreven, wordt de versterking van religieuze gematigdheid zeer belangrijk, omdat de ernst van de regering bij het ontwikkelen van de economie van het volk contraproductief zal zijn als de economische actoren niet gematigd, inclusief en open zijn. De economie zal inderdaad groeien, maar zal zich opstapelen in bepaalde groepen en niet gericht op het welzijn van de mensen in het algemeen.

Daarnaast zijn andere prioritaire activiteiten (KP' s) die ook zeer belangrijk zijn om te blijven versterken, die welk verband houden met het beheer van de hadj-fondsen op een professionele, transparante en verantwoordelijke manier. De regering is hiermee begonnen met de werking van het Hajj Financial Management Agency (BPKH). Hadj-fondsen worden geoptimaliseerd door middel van instrumenten die veilig en productief zijn, zodat hun waarden niet worden uitgehold door inflatie en in staat zijn om grotere waarde voor delen te bieden. De resultaten zijn nuttig om de dienstverlening bij de uitvoering van de bedevaart te verbeteren zonder de pelgrims financieel te belasten.

Optimalisatie van dergelijke hadj-fondsen is een vorm van religieuze toewijding op het middenpad (wasathiyah), die de balans benadrukt tussen de wens om de productiviteit van hadj-fondsen te verhogen aan de ene kant met de houding van voorzichtigheid om het trustfonds van het volk aan de andere kant te behouden.

Het is dus belangrijk om samen te begrijpen dat de uitwerking van de Nationale Prioriteit (PN) op het gebied van "Mentale Revolutie en Culturele Ontwikkeling", waarvan er één vervolgens de religieuze moderatie als een Prioritair Programma (PP) versterkt en uitgewerkt in vijf Prioritaire Activiteiten (KP), evenals Ten slotte, drie Nationale Prioritaire Projecten (ProPN) werden geselecteerd, die allemaal bedoeld waren om de continuïteit tussen plannings- en budgetteringsdocumenten te handhaven, en ook een poging om de verwezenlijking van de nationale prioritaire doelstellingen te controleren. Dat wil zeggen, het versterken van religieuze gematigdheid in een absolute strategie moet worden gedaan als een inspanning om nationale doelen te bereiken.

Zo mag het Strategisch Plan (Renstra) van ministeries en instellingen, met name het Ministerie van Religieuze Zaken, dat gerelateerd is aan religieuze gematigdheid, bij de uitvoering niet uit de logica van de PN, PP, KP en ProPN stappen die zijn geformuleerd in de RPJMN 2020-2024. Vanaf het einde van dit artikel is het Strategisch Plan van het Ministerie van Religieuze Zaken 2020-2024 zelf meerdere malen geformuleerd en besproken, met de formulering van de visie: "Indonesische mensen die vroom, gematigd, slim en uitstekend zijn."

E. Strategisch Plan van De Ministerie van Religieuze Zaken

Een gevolg van de integratie van de visie op religieuze constellatiemodus in de RPJMN 2020-2024 is de noodzaak voor het ministerie van Religieuze Zaken om een Strategisch Plan (Renstra) 2020-2024 op te stellen, dat in lijn is en de

vertaling van programmahuizen en prioritaire activiteiten die zijn geformuleerd in het voorontwerp van RPJMN kan vergemakkelijken. Dit is natuurlijk in overeenstemming met de bepalingen in wet nr. 25 van 2004 betreffende het nationale ontwikkelingsplanningssysteem, dat de leiding van ministeries en instellingen opdraagt een ontwerp van strategisch plan op te stellen in overeenstemming met hun taken en functies.

De voorbereiding van het Strategisch Plan 2020-2024 van het ministerie van Religieuze Zaken zal cruciaal zijn bij het toezicht op de uitvoering van de visie op religieuze gematigdheid voor de komende vijf jaar, omdat het Strategisch Plan een officieel planningsdocument is dat de basis vormt voor ministeries en agentschappen bij het gebruik van de Staatsbegroting (APBN).

Eerder had het Strategisch Plan van het ministerie van Religieuze Zaken het woord 'gematigdheid' nooit direct opgenomen. De laatste strategische planvisie in 2014-2019 luidt: "De realisatie van een religieuze, harmonieuze, intelligente en welvarende Indonesische samenleving die naar binnen is geboren in het kader van het realiseren van een Indonesië dat soeverein en onafhankelijk is en een persoonlijkheid heeft die gebaseerd is op wederzijdse samenwerking."

Het succes van het integreren van de visie van religieuze gematigdheid in de RPJMN 2020-2024 zal ongeldig zijn als het Strategisch Plan 2020-2024 van het Ministerie van Religieuze Zaken zijn afgeleide programma niet weerspiegelt, omdat het Strategisch Plan een uitwerking is van de visie van het ministerie die wordt aangevuld met nationale doelplannen die moeten

worden bereikt om de prioritaire programmadoelen van de president te bereiken.

Toen dit boek werd geschreven, was het redactieteam van het strategisch plan van het ministerie van Religieuze Zaken tot de conclusie gekomen dat de visie van het strategisch plan 2020-2024 van het ministerie van Religieuze Zaken "Indonesische mensen die vroom, gematigd, slim en uitstekend zijn" was. Zoals bepaald in artikel 3 van PPN/Bappenas Verordening nr. 5 van 2014, vereist het proces van het opstellen van het K/L Strategisch Plan 4 (vier) fasen, namelijk: voorbereiding, studie, aanpassing en vervolgens bepaling. In de voorbereidingsfase is het ontwerp strategisch plan gemaakt, hoewel het nog indicatief is, met de formulering van de visie.

Vanaf de formulering van deze visie is de geest van religieuze gematigdheid duidelijk zichtbaar door het woord "gematigd" als een van de vier sleutelwoorden te maken, naast het feit dat het religieus, intelligent en superieur is. Op hun beurt moeten de vier visies weer worden verlaagd in programma's en activiteiten die in overeenstemming zijn met de taken en functies van het ministerie van Religieuze Zaken bij het organiseren van overheidszaken op het gebied van religie om de president te helpen bij het organiseren van de staatsregering. Hoewel de vorm van programma's en activiteiten in elk jaar onvermijdelijk zal veranderen, moeten algemene programma's en activiteiten in het ministerie van Religieuze Zaken aspecten van service, onderwijs, onderzoek, belangenbehartiging, geletterdheid, volkseconomie, bestuur en integratie van religieuze en religieuze gegevens omvatten.

De visie van religieuze naleving kan bijvoorbeeld worden teruggebracht tot programma's die naar verwachting verschillende doelen zullen bereiken, zoals: het vergroten van geletterdheid, onderwijs, belangenbehartiging en het internaliseren van begrip en praktijk van gematigde, essentiële, inclusieve en tolerante religieuze leringen, zoals die gericht zijn op de Technocratic Draft RPJMN 2020-2024. Verslinden met een gematigd perspectief kan ook worden verlaagd in programma's of beleid met betrekking tot gebedshuizen, zowel in termen van hun ontwikkeling als beheer.

Met een gematigd perspectief, dat religieuze gehoorzaamheid op een essentiële en inhoudelijke manier benadrukt, mag het toenemende aantal gebedshuizen de religieuze harmonie niet verstoren, zeker met de opmerking dat de constructie alle toepasselijke procedures en bepalingen heeft gevolgd.

Evenzo met het beheer van aanbiddingsactiviteiten, kan het perspectief van gematigdheid een beperking zijn, zodat religieuze predikers de normen en ethiek van het religieuze leven niet buitenspel zetten. In verband hiermee werden de negen oproepen van de minister van Religieuze Zaken begin 2017 over lezingen in gebedshuizen zeer relevant voor verdere uitvoering. De negen oproepen met het perspectief van religieuze gematigdheid zijn een soort leidraad zodat religieuze lezingen in gebedshuizen aan de volgende voorwaarden moeten voldoen:

1. Gegeven door docenten die begrip en toewijding hebben aan het hoofddoel van religieuze afkomst, namelijk het beschermen van de menselijke waardigheid en waardigheid, evenals het handhaven van het voortbestaan en de vrede van de mensheid;
2. Geleverd op basis van adequate religieuze kennis en afkomstig van de belangrijkste leringen van religie.
3. Uitgesproken in goede en beleefde zinnen in termen van fatsoen en gepastheid, vrij van vloeken, beledigingen en haat zaaiende taal die door elke religie verboden is;
4. Nuance om verlichtingsmateriaal te onderwijzen en te bevatten, waaronder spirituele, intellectuele, emotionele en multiculturele verlichting. Materiaal wordt geprioriteerd in de vorm van advies, motivatie en kennis die leidt tot goedheid, zelfcapaciteitsopbouw, empowerment van de gemeenschap, morele verbetering, verbetering van de kwaliteit van de eredienst, behoud van het milieu, nationale eenheid en sociaal welzijn en rechtvaardigheid;
5. Het gepresenteerde materiaal is niet in tegenspraak met de vier consensus sen van het Indonesische volk, namelijk: Pancasila, de grondwet van 1945 van de Republiek Indonesië, de Republiek Indonesië en eenheid in verscheidenheid;
6. Het gepresenteerde materiaal is niet in tegenspraak met SARA-elementen (etniciteit, religie, ras, intergroep) die conflicten kunnen veroorzaken, de

harmonie kunnen verstoren of nationaliteiten kunnen beschadigen;

7. Het gepresenteerde materiaal bevat geen belediging, laster en/of intimidatie van de opvattingen, overtuigingen en praktijken van aanbidding tussen/binnen religieuze gemeenschappen, en bevat geen provocatie om discriminerende, intimiderende, anarchistische en destructieve daden te plegen;
8. Het gepresenteerde materiaal bevat geen praktische politieke campagnes en/of bedrijfspromoties;
9. Onder voorbehoud van toepasselijke wettelijke bepalingen met betrekking tot religieuze uitzending en gebruik van gebedshuizen.

Religieuze naleving is een van de belangrijkste missie- en prestatie-indexen die worden uitgevoerd door het directoraat-generaal (Ditjen) van community guidance (Bimas) van religie in overeenstemming met de belangrijkste taken en functies van de eenheid. In het Ministerie van Religieuze Zaken zijn er vijf Directorate General of Religious Community Guidance, namelijk: Islam, Christendom, Katholicisme, Hindhu en Boeddhisme. Het directoraat-generaal is een echelon één eenheid die toezicht houdt op verschillende directoraten. Van de 5 (vijf) DG's is er één overeenkomst in de naam van het directoraat, namelijk het directoraat religieuze informatie met bijna dezelfde hoofdtaak en functie om de kwaliteit van religieuze begeleiding en diensten te verbeteren.

Inclusieve en gematigde religie is erg belangrijk voor het opbouwen van een harmonieus Indonesië, het zorgen voor

diversiteit en het geven van waardering aan sociale pluraliteit. Daarom moet het opnemen van het perspectief van religieuze gematigdheid in inspanningen om de kwaliteit van religieuze begeleiding en diensten te verbeteren, worden gepland in het directoraat-generaal van de begeleiding van religieuze gemeenschappen.

De visie van religieuze gematigdheid zal worden bereikt door de missie die in het werkprogramma wordt vermeld. Het werkprogramma zal ook worden vertaald in het Budget Work Plan van het Ministerie van Religieuze Zaken/ Instelling (RKAKL). De RKAKL is dus een plannings- en budgetteringsdocument met de programma's en activiteiten van een ministerie/ agentschap en werkeenheid in zijn omgeving, wat een vertaling is van het werkplan van de overheid en het strategisch plan van het ministerie van Religieuze Zaken binnen een fiscaal jaar, evenals het budget dat nodig is om het uit te voeren.

Technisch gezien bevat het RKAKL-document de naam van de activiteit, de hoeveelheid budget die nodig is, de werkfasen en de output die moet worden bereikt door het religieuze moderatieprogramma. Daarom is er in de RKAKL van het Directoraat-Generaal van de Communautaire Begeleiding een duidelijk gelezen dat er een religieus moderatieprogramma is in religieuze begeleiding en diensten, dat vervolgens wordt onthuld als een activiteit gericht op het bieden van gematigde religieuze diversiteit. Zo kan ongeveer de visie op religieuze devotie worden vertaald.

Bovendien kan de slimme en superieure visie in de context van religieuze gematigdheid ook worden vertaald, met name door het directoraat-generaal islamitisch onderwijs, in verschillende programma's om de onderwijswereld op verschillende niveaus te versterken, van voor- en vroegschoolse educatie (PAUD) tot tertiaire instellingen. Specifiek in de context van het Staatsreligieus Hoger Onderwijs (PTKN) moet de visie op religieuze gematigdheid worden gemanifesteerd in de Tri Dharma van het Hoger Onderwijs, uitgaande van de academische aspecten, onderzoek en gemeenschapsdienst. De Excellent Vision opent ook een ruimte voor elke PTKN-campus om zijn specialiteit of onderscheid te bouwen, zodat het concurrerend competent kan zijn met andere campussen.

PTKN-campussen, bovendien PTKIN (Islamic Religious Higher Education), moeten superieure en onderscheidende onderzoeks-sterkten hebben met betrekking tot het perspectief van religieuze gematigdheid, dat wil zeggen, onder andere door te pionieren met de integratie van religieuze wetenschappen met algemene wetenschappen; of door te proberen primaire bronnen van klassieke islamitische artefacten en schatten uit te werken en te 'kapitaliseren' die honderden jaren geleden zijn geproduceerd door de lange geschiedenis van de islamitische beschaving in Indonesië. Deze primaire bronnen behoren niet tot andere landen, dus ze kunnen een specificiteit worden om concurrentievermogen op te bouwen.

Onderwijsinstellingen moeten de belangrijkste kracht worden in de implementatie en versterking van religieuze gematigdheid, onder andere door het versterken van het

curriculum en het onderwijs- en leermateriaal dat het perspectief van religieuze gematigdheid heeft. Het ministerie van Religieuze Zaken moet ervoor zorgen dat alle curricula in onderwijsinstellingen onder zijn auspiciën, zowel publieke als private, geladen zijn met religieuze gematigheidswaarden. Alle leerstof waar mogelijk, met name vakken met sociale, politieke en religieuze dimensies, moet inzicht hebben in religieuze gematigdheid.

Evenzo moet ervoor worden gezorgd dat onderwijs- en leermateriaal, hetzij in de vorm van boeken, afbeeldingen, audiovisuele beelden, enz., Enz., De betrokkenheid van de staat, de tolerantie en de anti-radicalismegeest versterken. Sociale media-inhoud die een bron van leren van kinderen kan zijn, moet ook worden gereproduceerd met religieuze moderatie-inhoud.

Naast het curriculum moet het versterken van de visie op religieuze gematigdheid in het onderwijs pad zich ook richten op leraren en docenten, wat in het onderwijs- en leerproces inderdaad een sleutelfactor is, omdat leraren of docenten mensen worden die informatie over kennis verstrekken en bepaalde waarden bijbrengen bij studenten en studenten. Leraren en docenten hier zijn niet alleen degenen die religieus materiaal hebben, maar alle vakken en vakken; ze moeten een perspectief van religieuze gematigdheid hebben. Leraren en docenten moeten niet de woordvoerder zijn van groepen die anti-Pancasila zijn, waarden van intolerantie bijbrengen en studenten aansturen om een radicaal perspectief te hebben, geweld rechtvaardigen.

Vervolgens kan superieure visie ook worden vertaald in programma's om de kwaliteit en het concurrentievermogen van individuen en de omgeving van onderwijsinstellingen te versterken, zowel de onderwijsomgeving in enge zin, namelijk het gebied waar de onderwijsinstelling bestaat, als in bredere zin, namelijk de sociale omgeving die het perspectief en gedrag van studenten kan beïnvloeden.

De campusomgeving van de onderwijsinstelling moet het inzicht van moderatie weerspiegelen, bijvoorbeeld in het beheren van de interacties van de mensen erin en in het beheer van gebedshuizen. School- en campusactiviteiten moeten worden gemobiliseerd om toezicht te houden op religieuze gematigdheid. Hoewel de omgeving in brede zin betekent dat er een sfeer van leven ontstaat - inclusief informatie via verschillende kanalen - ondermijnt het zoveel mogelijk niet het karakter van gematigdheid dat is gegroeid en ontwikkeld in een samenleving die zeker invloed heeft op studenten in onderwijsinstellingen.

Onderwijsinstellingen die de drijvende kracht moeten zijn achter religieuze gematigdheid omvatten ook formele en niet-formele instellingen, waaronder pesantren, majelis taklim, zondagsscholen, pasraman, enzovoort. Scholen worden een geschikt middel om de gevoeligheid van leerlingen voor verschillende verschillen te verspreiden. Door de dialoogruimte te openen, begrijpt de leraar dat religie de boodschap van liefde draagt in plaats van haat en dat het systeem op schoolvrij is over deze verschillen.

Dit is belangrijk omdat een aantal enquêtes uitleggen dat er drie hoofddeuren zijn naar hoe radicaal begrip en intolerantie de schoolomgeving binnendringen; ten eerste, buitenschoolse activiteiten; ten tweede, de rol van de leraar in het onderwijs- en leerproces; en ten derde door zwak schoolbeleid bij het beheersen van de intrede van radicalisme op scholen. Daarom is het noodzakelijk om de drie bovenstaande aspecten te versterken.

Tot nu toe heeft het directoraat islamitisch onderwijs, het directoraat-generaal islamitisch onderwijs van het ministerie van Religieuze Zaken, bijvoorbeeld, verschillende inspanningen geleverd om leraren op te leiden tot agenten van het mainstreamen van religieuze gematigdheidstransformatie in de islamitische context, die kritisch, reflectief, open en tolerant begrip zal opleveren door de ontwikkeling van de rijkserkenning, genegenheid en motoriek. Dit werd gerealiseerd door de ontwikkeling van gematigde, inhoudelijke en inclusieve islamitische religieuze waarden als de actualisering van de islamitische visie van *rahmatan lil alamin* (ISRA). Programma's zoals deze kunnen worden aangenomen en ontwikkeld door andere directoraten van religie.

Institutionalisering en implementatie van religieuze gematigdheid hebben ook steun nodig van het Onderzoeks- en Ontwikkelingsagentschap van het Ministerie van Religieuze Zaken, dat een strategische functie heeft als een ondersteunend agentschap bij inspanningen om de prestaties van nationale ontwikkeling te ondersteunen door de prestaties van het Ministerie van Religieuze Zaken te ondersteunen, namelijk

het leveren van onderzoeks- en ontwikkelingsdiensten en de vervulling van religieuze Human Resources (HR) door middel van onderwijs en training.

Deze positie is zeer strategisch gezien de nationale ontwikkelingsvisie onderzoek en ontwikkeling en de ontwikkeling van de kwaliteit van human resources als hoeksteen van de succesvolle realisatie van de ontwikkelingsvisie plaatst. Op basis van deze rol wordt de rol van het Agentschap voor Onderzoek en Ontwikkeling en het Ministerie van Religieuze Zaken steeds belangrijker en duidelijker, namelijk als onderdeel van het subsysteem van het Ministerie van Religieuze Zaken in de beschikbaarheid van adequate religieuze gegevens en informatie in het kader van de realisatie van beleid voor religieuze ontwikkeling op basis van onderzoeksresultaten en de beschikbaarheid van middelen van het Ministerie van Religieuze Zaken. Kwaliteit door onderwijs.

Bij het ondersteunen van beleid om religieuze gematigdheid te versterken, kan het Agentschap voor Onderzoek en Ontwikkeling verschillende programma's en activiteiten als volgt organiseren:

1. Op het gebied van onderzoek en ontwikkeling is het noodzakelijk om de actieve tolerantie modellen te bestuderen als een vorm van religieuze gematigdheid. Deze studie begint met een studie om lokale wijsheid te verkennen die kan worden bewezen als een harmonieus kleefinstrument. Studies over lokale wijsheid zijn inderdaad veel gedaan, maar het geografische gebied van Indonesië, dat zeer breed en rijk aan cultuur

is, bevat zeker nog steeds veel potentiële wijsheid die nog niet volledig is onderzocht. De strategische aard van lokale wijsheid die "neutraal in religie" is, wordt een ontmoetingsplaats voor het verzamelen van verschillende religieuze leringen. "Religieuze neutraliteit" op lokale wijsheid bewijst dat het religieuze gematigdheid bevat die door aanhangers van religie wordt ingesloten. De resultaten van deze studie kunnen een belangrijke bijdrage leveren als basis voor beleidsmakers bij het formuleren van beleid inzake mainstreaming van religieuze gematigdheid (evidence based decision making). Naast de kwestie van lokale wijsheid, zijn er nog veel andere kwesties met betrekking tot religieuze gematigdheid die kunnen worden uitgevoerd studies, zoals gebedshuizen als centra van religieuze gematigdheid, kwesties van gematigde religieuze lezingsmodellen, enzovoort.

2. Onderzoeksgegevens worden vervolgens ontwikkeld in verschillende documenten en door openbare tests geleid, zodat ze kunnen worden gebruikt als richtlijnen, richtlijnen, academische teksten, monografieën en andere vormen. Enkele mogelijke activiteiten kunnen worden ontwikkeld, waaronder: gematigde religieuze lezingengidsen voor voorlichters en predikers, het model van de moskee als een centrum voor empowerment van religieuze gematigdheid, richtlijnen voor religieuze sociale conflictoplossing op basis van religieuze gematigdheid, een model van

huwelijksbegeleiding op basis van religieuze matiging; enzovoort.

3. Op het gebied van onderwijs kan functioneel onderwijs en training worden uitgevoerd, wat resulteert in het versterken van religieuze gematigdheid in Indonesië. Functioneel onderwijs en training richt zich op ASN en niet-ASN functionele functionarissen binnen het ministerie van Religieuze Zaken, evenals de werkpartners van het Centrale en Regionale Ministerie van Religieuze Zaken, zoals onderzoekers, *widyaiswara*, hoofdman, instructeur, harmoniegids, *takmir masjid*, FKUB-management en anderen. Het opbouwen van gevoeligheid en bewustzijn van religieuze gematigdheid voor trainingsdeelnemers kan worden ingegrepen door middel van trainingsmateriaal en -methoden.
4. In Pre-service Training and Leadership Training (PIM) is het belangrijk om bewustzijn en gevoeligheid te kunnen uitoefenen bij trainingsdeelnemers, zowel door het gepresenteerde materiaal als door de toegepaste methoden.

Dat is de strategie van het versterken en implementeren van religieuze gematigdheid, vooral in de vorm van integratie in de RPJPN 2020-2024 en de formulering van het strategisch plan van het ministerie van Religieuze Zaken. Dit alles wordt gedaan om een juridische paraplu te bieden, zodat met name het ministerie van Religieuze Zaken vrijelijk programma's kan samenstellen om religieuze harmonie, harmonie van het sociale leven te organiseren en religieuze conflicten te onderdrukken,

zodat we een gemeenschappelijke basis vinden tussen religieuze aanhangers om de integriteit van het Indonesische volk te beschermen.

Het ding om ook te onthouden is dat de beleidsdoelen voor het versterken van religieuze gematigdheid alle religieuze gemeenschappen zijn, niet voor één bepaalde religie, die door de overheid wordt uitgevoerd door middel van religieuze ontwikkelingsprogramma's en -activiteiten, evenals religieus en religieus onderwijs. De aard van het beleid van versterking van religieuze gematigdheid is dus overheidsbeleid. Dus openbaar beleid voor het versterken van religieuze gematigdheid wordt gedefinieerd als alle overheidsvoorschriften en -acties die worden voorbereid en geïmplementeerd voor het algemeen of algemeen belang. Kortom, overheidsbeleid is een beleid dat de belangen van veel mensen of de belangen van het grote publiek behartigt.

Elk beleid dat door de overheid wordt uitgegeven of bepaald, moet een doel hebben. Zo ook met religieuze gematigdheid. Het doel van openbare beleidsvorming in termen van het versterken van religieuze gematigdheid is in feite om orde te scheppen in religieuze samenlevingen, de rechten van religieuze aanhangers te beschermen bij het uitoefenen van religieuze vrijheid, vrede en vrede in het religieuze leven te realiseren en het welzijn van religieuze gemeenschappen te realiseren.

EPILOOG

EEN REEDS gezegde, dit boek over religieuze gematigdheid is geboren om een verklaring te geven van een van de essenties van religie, namelijk over gematigdheid of middenweg. Dit boek zal naar verwachting ook een referentie zijn voor alle betrokken partijen om erachter te komen wat religieuze gematigdheid is? Waarom is religieuze gematigdheid belangrijk, vooral in het bestuur van het Indonesische leven? Hoe moet religieuze gematigdheid dan worden geïmplementeerd?

De complexiteit van het religieuze leven van met name de Indonesische bevolking, dat zeer pluralistisch en multicultureel is, heeft geleid tot de geboorte van een religieus fenomeen dat ook complex is. Aan de ene kant zijn er extreme liberalen, aan de andere kant zijn er extreme conservatieven in de religieuze praktijk. Als er geen mainstreaming narratief contra is, dan kunnen conservatisme, extremisme en liberalisme in religie als waar worden beschouwd. In feite is de essentie van verschillende religieuze leringen, zoals heel duidelijk is besproken, gematigd en legt sterk de nadruk op inspanningen om voor menselijke waardigheid en waardigheid te zorgen.

Religieuze gematigdheid heeft een missie om vrede te creëren voor de hele mensheid. Het ontstaan van een liberale

houding in religie lokt vaak extreem conservatieve reacties uit. Zo ook de ultraconservatieve houding, die vaak resulteert in de geboorte van haat zaaien, vijandigheid, intolerantie, extremisme, geweld en zelfs terrorisme in naam van religie. Dit heeft in feite de vrede bedreigd, de harmonie beschadigd en onze saamhorigheid verscheurd. Religieuze gematigdheid zal naar verwachting een oplossing zijn voor de extreme religieuze problemen in de twee kampen waarmee we worden geconfronteerd.

Het versterken van religieuze gematigdheid is niet voldoende om persoonlijk door individuen te worden gedaan, maar moet systematisch en institutioneel worden gepland, zelfs door de staat. De staat moet aanwezig zijn om het creëren van gezonde openbare ruimtes te vergemakkelijken om interacties en overtuigingen van de interreligieuze gemeenschap te creëren. Wees niet het tegenovergestelde en geef geboorte aan voorschriften en voorschriften met bepaalde religieuze sentimenten die worden toegepast en gehandhaafd in de openbare ruimte. Faciliterend, niet beperkend.

Indonesië heeft bewezen de beste empirische ervaring (best practices) te hebben in het beheren van de diversiteit en diversiteit van zijn mensen. Afgezien van wrijving en conflicten die sporadisch nog vaak voorkomen, zijn harmonie en tolerantie in Indonesië veel meer wakker dan andere landen die met dezelfde religieuze complexiteit worden geconfronteerd. Religieuze waarden die worden geaccumuleerd en aangepast aan de lokale cultuur, een schat aan diversiteit in lokale wijsheid, deliberatieve tradities en wederzijdse culturele cultuur die al

generaties lang door Indonesische mensen wordt geërfd, zijn zeer bevorderlijk voor het creëren van gemeenschapscohesie die divers is in termen van cultuur, etniciteit en religie. Indonesië zou een inspiratie voor de wereld moeten zijn in het beoefenen van religieuze gematigdheid.

In het digitale tijdperk en sociale media staat de sociale cohesie in de Indonesische samenleving voor uitdagingen. De vloed van ongefilterde informatie en de snelle internalisering van instant kennis, inclusief religieuze kennis, verstoort vaak het bolwerk van saamhorigheid en geweven nationaliteit. Het publiek kan het nieuws dat binnenkomt gemakkelijk rechtvaardigen, zonder eerst de waarheid te modereren en te achterhalen. De geest van religieuze gematigdheid inspireert ons om altijd evenwichtig en eerlijk te zijn in het samenstellen van onze perspectieven, attitudes en gedragingen.

De visie van religieuze gematigdheid kan in Indonesië, vruchtbaarder dan in andere landen, bloeien vanwege de ideologische hoofdstad van de Pancasila en de slogan Eenheid in Verscheidenheid, die een missie heeft om diversiteit te behouden, diversiteit te behouden, te acculturateren met cultuur en de eenheid en integriteit van zijn volk te behouden. In een toespraak geboren uit Pancasila, 1 juni 1945, verklaarde de eerste president van de Republiek Indonesië, Bung Karno:

"De staat Indonesië zou een land moeten zijn waar iedereen zijn Heer op een vrije manier kan aanbidden. Alle mensen zouden cultureel God moeten zijn, dat wil zeggen zonder 'religieus egoïsme'. En Indonesië zou een goddeloos land moeten zijn. Laten we religie, zowel de islam als het christendom, op een ethische

manier beoefenen, beoefenen. Wat is de beschaafde methode? Het is respectvol om elkaar te respecteren."

De idealen van Bung Karno kunnen worden gerealiseerd, als elke religieuze gemeenschap zich inzet om religieuze gematigdheid te versterken, omdat de geest van gematigdheid in de context van de staat ook is om te vechten voor de vestiging van nationaliteit van diversiteit (Ahmad Suaedy, "Islam en Bineka Burgerschap", Kompas 17/05/2018), namelijk burgerschap waarin de staat dezelfde rechten zonder onderscheid aan alle burgers verleent, niet alleen op individuele basis, maar ook op collectieve rechten op verschillende tradities en overtuigingen.

De discussie in dit boek is meer gericht op het geven van een conceptueel totaalbeeld met betrekking tot wat, waarom en hoe religieuze gematigheidsstrategieën kunnen worden versterkt. Het operationele ontwerp moet worden teruggebracht tot een afzonderlijke praktische module, compleet met doelstellingen, doelen en indicatoren van succes, zodat de besproken concepten in het echte leven kunnen worden geïmplementeerd.

Het belangrijkste is echter dat we nu het juiste momentum vinden om religieuze gematigdheid te versterken, onder meer door institutionalisering op staatsniveau. We moeten van dit momentum profiteren, de kans komt vaak niet twee keer.

Natuurlijk zijn inspanningen om religieuze gematigdheid te versterken onze plicht met de staat, individuen, gemeenschappen, religieuze leiders, culturele figuren, academici, millennials en de media om zich te verenigen om te socialiseren en campagne te voeren, voor ons wederzijds voordeel in de zorg voor harmonie en vreedzaam religieus leven en religieus leven.

In feite zal de betrokkenheid van vrouwen ook zeer belangrijk zijn bij pogingen om religieuze gematigdheid te versterken, rekening houdend met het feit dat geweld in naam van religie ook vrouwen heeft betrokken. Behalve slachtoffer kunnen vrouwen ook daders van geweld worden.

Tegelijkertijd kunnen vrouwen echter ook de belangrijkste actoren zijn om de zaden van gematigdheid in het gezin te zaaien om de verspreiding van gewelddadige ideologieën te voorkomen. Het kan zijn dat pogingen om het idee van gematigdheid te verspreiden om extreme ideologie te voorkomen nog effectiever zullen zijn als het begint bij het gezin, omdat het gezin, als de kleinste eenheid van sociale interactie, eerder geneigd is om morele boodschappen consistent en op een leuke manier over te brengen.

Het is dus duidelijk dat het versterken van religieuze gematigdheid niet voldoende structureel wordt nagestreefd door middel van overheidsbeleid, maar wat ook erg belangrijk en ongetwijfeld geworteld is, is om er een culturele beweging van het volk van te maken. Indonesië is een groot en divers land; de diversiteit en heelheid ervan kunnen niet door één of twee partijen worden gehandhaafd. Religieuze gematigdheid moet van ons zijn.

